

GULDBORGSUND

KULTURMILJØER ØSTLOLLAND

REGISTRERING AF KULTURMILJØER MED HØJ BEVARINGSVÆRDI

KULTURMILJØER ØSTLOLLAND

Udgivet af: Guldborgsund Kommune 2015

Tekst: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune

Kort og foto: Guldborgsund Kommune

ISBN:

Kulturmiljøer

Et kulturmiljø er et geografisk afgrænset område, som ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling.

Kulturmiljøer er håndgribelige spor i landskabet efter menneskers aktiviteter. De kan bestå af alt fra huse og industriområder til landsbyer og havne. Kulturmiljøerne fortæller historien om samfundets udvikling, og om lokale identiteter og kulturhistoriske træk.

I kommuneplan 2013-2015 står der følgende:

Guldborgsund Kommune ønsker, at aktiviteter i kulturmiljøområder og andre kulturhistoriske levn så vidt muligt sker i respekt for de kulturhistoriske enkeltelementer, større helheder, men også for de ydmyge spor.

De kulturhistoriske elementer i landskabet skal så vidt muligt bevares og i nødvendigt omfang plejes.

Der skal inden igangsættelse af byggeri, anlægsarbejder og andre indgreb (som fx skovrejsnings- og naturgenopretningsprojekter), der i væsentlig grad kan påvirke de kulturhistoriske værdier, foretages en konkret vurdering af, om sådanne indgreb vil være i strid med hensynet til kulturhistoriske interesser.

Aktiviteter herunder byggeri samt andre aktiviteter inden for kulturmiljøer, der kan ændre kultursporene, skal så vidt muligt undgås eller begrænses.

Kulturmiljøer i Guldborgsund Kommune

Kulturmiljøer Østlolland er en opfølgning af den kulturmiljøregistrering som det tidligere Storstrøms amt foretog i 1998-2003 og som omfattede hele Falster. Registreringen blev foretaget på grundlag af topografiske værker og kort, besigtigelser, kontakt med Museet Falsters Minder, arkiver og lokalhistorisk kyndige. Der blev udarbejdet et kort, en beskrivelse og en sårbarhedsvurdering.

Registreringen af kulturmiljøer på Østlolland er sket på baggrund af materiale udarbejdet af Syddansk Universitet, primært på baggrund af topografiske værker og kort, materialet er desuden kommenteret af Museum Lolland-Falster og endelig redigeret af Guldborgsund Kommune. Der er udarbejdet kort med kulturmiljøets afgrænsning, en beskrivelse, en sårbarhedsvurdering og ordforklaringer.

Med registreringen af kulturmiljøerne på Østlolland, altså de tidligere Sakskøbing og Nysted Kommuner, er hele Guldborgsund Kommune nu dækket af kulturmiljøregistreringer.

De registrerede kulturmiljøer kan ses på kommunens digitale kortløsning, som er offentlig tilgængelige på kommunens hjemmeside www.guldborgsund.dk, under "kort".

På sigt vil beskrivelsen af de enkelte kulturmiljøer også blive tilgængelige på kortet.

Kulturmiljøer Østlolland er tilgængelig som pdf på kommunens hjemmeside.

Falster registreringerne er publicerede i fire bøger:

Kulturmiljøer Stubbekøbing Kommune

Kulturmiljøer Nr. Alslev Kommune

Kulturmiljøer Nykøbing Falster Kommune

Kulturmiljøer Sydfalster Kommune.

Publikationerne er tilgængelige som pdf'er her:

www.guldborgsund.dk/da/Borger/Teknik_og_miljoe/Natur/Fortids_minder_og_kulturmiljoer

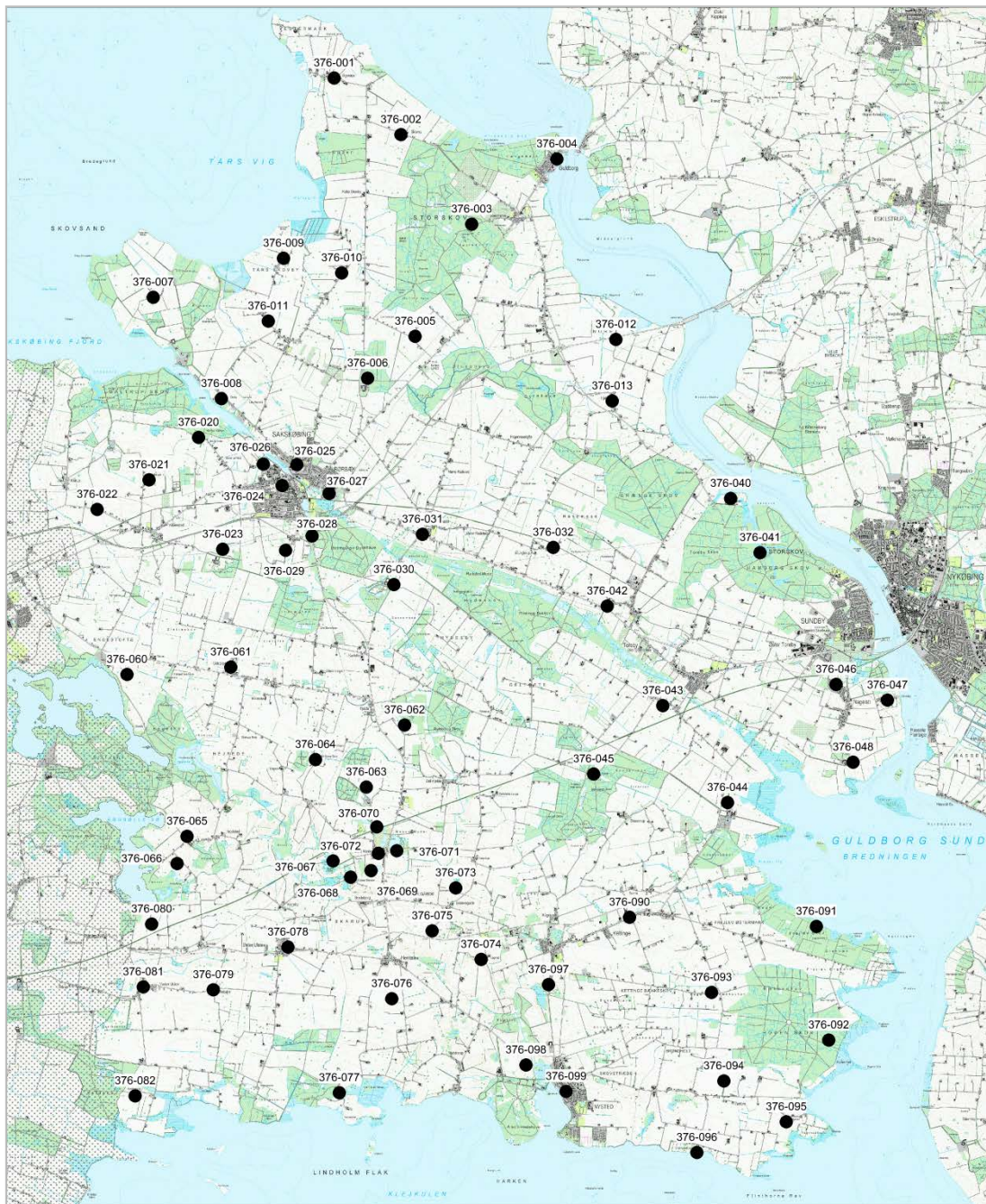
Storstrøms Amt har desuden i 2005 udgivet publikationen

"24 kulturmiljøer i Storstrøms Amt. ISBN 87-89095-86-3

Denne publikation er tilgængelig som pdf her:

www.guldborgsund.dk/da/Borger/Teknik_og_miljoe/Natur/Fortids_minder_og_kulturmiljoer

Oversigtskort

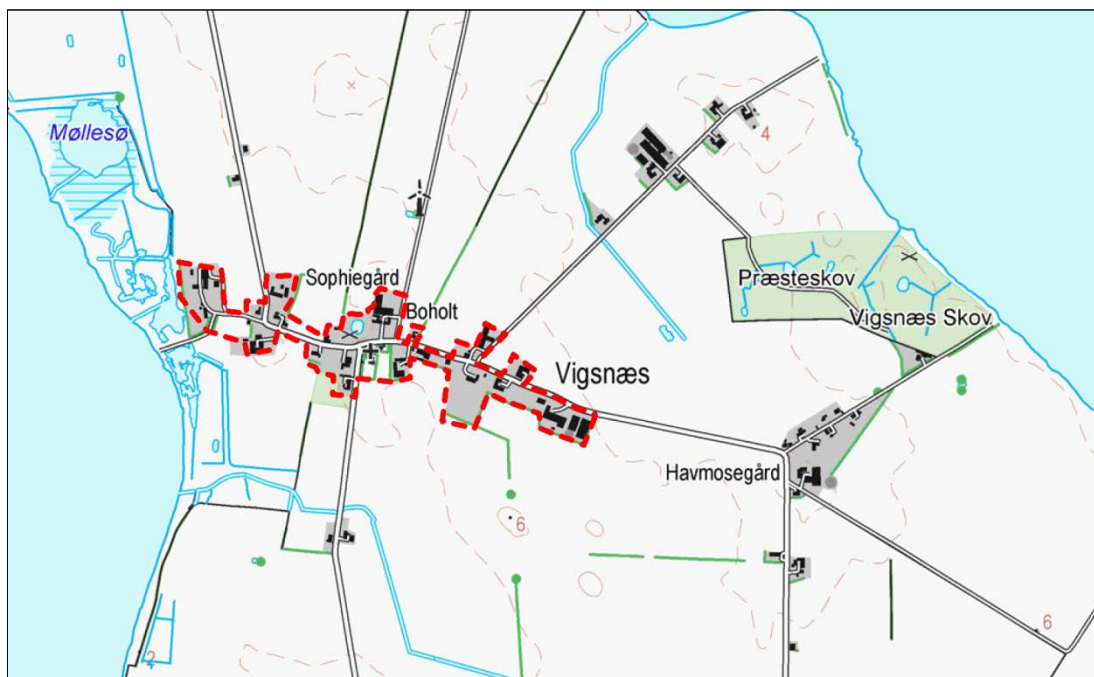

Indhold	
376-001	Vignæs8
376-002	Skovby 11
376-003	Storskov 12
376-004	Guldborg (færgeby) 14
376-005	Berritsgård (husmandskoloni 1) 18
376-006	Berritsgård 20
376-007	Orebygård 22
376-008	Oreby 26
376-009	Tårs Skovby 29
376-010	Kallø 30
376-011	Tårs 32
376-012	Noret (inddæmning) 35
376-013	Hjelm 36
376-020	Maltrupgård 38
376-021	Rødeledshuse 40
376-022	Nielstrup 42
376-023	Agerupgård 44
376-024	Sakskøbing 46
376-025	Rørbæk 49
376-026	Saxenhøj Tidligere Maribo Amts Arbejds- og Plejeanstalt Saxenhøj 51
376-027	Sakskøbing Sukkerfabrik 54
376-028	Reersø Huse 56
376-029	Reersø 58
376-030	Krenkerup 59
376-031	Radsted 62
376-032	Krungerup 66
376-040	Skibeholt 68
376-041	Storskoven 70
376-042	Grænge 73
376-043	Flintinge 77
376-044	Fuglsang 80
376-045	Krattet 84
376-046	Nagelsti 87
376-047	Strandby 89
376-048	Priorskov 91
376-060	Engestofte 93
376-061	Udstolpe 97
376-062	Fjelde 101

376-063	Bramsløkke.....	103
376-064	Lille Musse Skov	105
376-065	Ulriksdal.....	107
376-066	Ulriksdal.....	111
376-067	Musse Mose.....	113
376-068	Musse Stilunder	115
376-069	Store Musse.....	117
376-070	Store Musse.....	118
376-071	Store Musse.....	119
376-072	Store Musse.....	121
376-073	Syddenbanken	123
376-074	Lågerup.....	124
376-075	Underup	125
376-076	Herritslev	127
376-077	Egholm.....	130
376-078	Øster Ulslev	133
376-079	Øllebølle.....	136
376-080	Sørup.....	138
376-081	Vester Ulslev	141
376-082	Handermelle	144
376-090	Frejlev.....	146
376-091	Frejlev skov	149
376-092	Roden.....	151
376-093	Rågelunde Bækkeskov.....	152
376-094	Vantore.....	153
376-095	Tågense.....	157
376-096	Vantore Strandhuse.....	159
376-097	Søby	162
376-098	Ålholm	164
376-099	Nysted	167

376-001 Vignæs

Landsby

Vignæs er en større *adelby* der i 1688 bestod af 21 gårde. Gårdene har ligget forholdsvist regelmæssigt langs en østvest gående vej der når ud til vandet. Kirken ligger midt i byen. I begyndelsen af 1800-tallet er der ca. 8 gårde tilbage i landsbyen.

Den sydlige del af ejerlavet er præget af et skovområde, Odden, som afgrænser Vignæs fra nabosognet.

En del af de 8 gårde er bevaret. Vignæs har bevaret sin struktur idet bebyggelsen stadig ligger langs den østvest gående vej. I tilknytning til landsbyen Vignæs er der opstået lidt *urban* bebyggelse bl.a. i form af sognehus ((Vignæsbyvej 18), kro (oprindelig skole, så kro, nu privat beboelse, beliggende lige over for kirken) og smedje (ikke længere eksisterende, den lå nord for branddammen, vest for gården Boholt). Den nye bebyggelse ligger langs den gamle landsbygade.

Landsbyen har opretholdt det isolerede præg som til alle tider har kendetegnet Vignæs.

Kirken er blevet revet ned og en ny er bygget i 1868-69. Det samme er tilfældet for præstegården, den nuværende er fra 1918.

Den gamle kirkegård - en ødekirkegård - er helt ekstraordinært bevaret, hvor den gamle annekskirke tidligere lå. Det er derfor muligt at finde historiske sammenhænge imellem de gamle gravsteder til landsbyens bebyggelse og det nærliggende fiskerleje Vestermark.

Mod syd ses en markant *blokudskiftning*, og der ligger en del spredtliggende gårde, som formodes at være udflyttede gårde fra landsbyen.

I den nordlige del af ejerlavet er der i forbindelse med *udskiftningen* opstået en *husmandskoloni*.

Ødekirkegård

Vignæs Kirke

Gården Bollholt

Vignæs Gl. Skole

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet i Vignæs er sårbart over for store ændringer i det tilbageværende bindingsværkbyggeri fra perioden omkring år 1800, da det vil sløre den stærke visuelle sammenhæng, der eksisterer mellem bebyggelsen og baroniet Guldborgland og som bidrager til områdets særkende.

Desuden er Vignæs sårbart over for væsentlige ændringer i det åbne kulturlandskab rundt om byen, der bidrager til forståelsen af områdets særlige kulturhistoriske fortælling.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Adelby: En hovedlandsby eller moderby, der ikke er opstået ved udflytning.

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom. I **1700-tallet** ofte under 5 tønder land, omkring år 1900 på højst 15 tønder land

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til køkkenhave, husdyr og jordbrug.

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

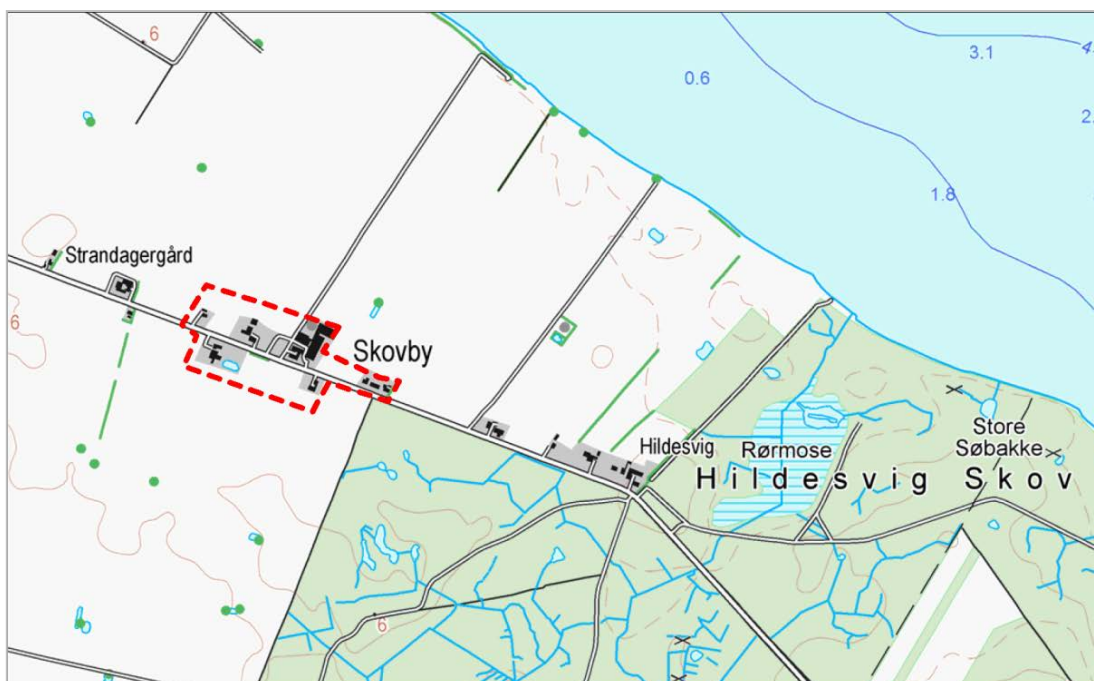
Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord, her flytter gården ofte med ud.

Urban: Karakteristisk for byer, bebyggelse, levevis m.v.

376-002 Skovby

Samling af gårde/huse

Skovby er en lille tæt bebyggelse, der ligger på begge sider af landevejen Vignæsvej, tæt på skoven Storskov og Hildesvig skov. En del af bebyggelsen er opstået før 1896 omkring et par udflyttede gårde fra Vignæs. Mellem 1901 og 1976 kommer der lidt mere bebyggelse til mod øst. De nye bygninger er ligeledes orienteret mod vejen.

Der er ikke sket væsentlige ændringer i kulturmiljøet.

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet Skovby er sårbart over for større ændringer i bebyggelsesstrukturen og infrastrukturen. Bebyggelsen har fastholdt sit langstrakte format, den relative tætte bebyggelse og den umiddelbare nærhed til skoven.

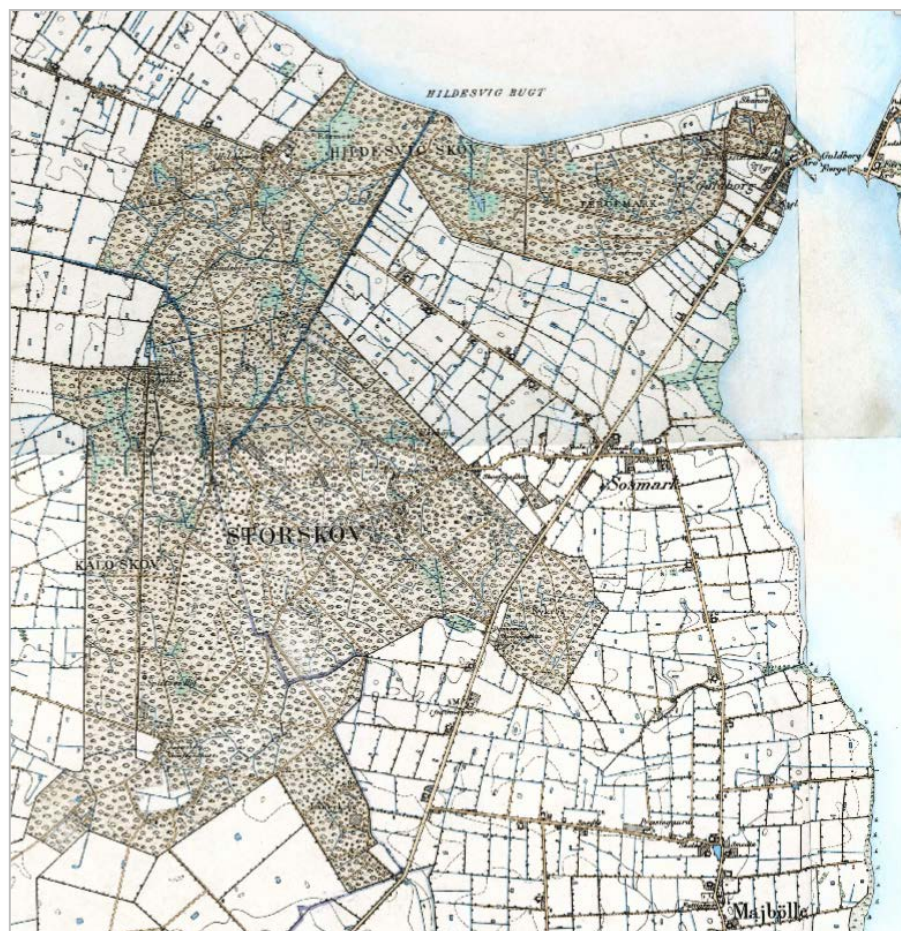
Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-003 Storskov

Fællesareal

Et større skovområde dækkende hovedparten af det nordøstlige landområde kaldet Guldborgland som tidligere tilhørte baroniet Guldborgland. Skovområdet er formentlig fredet umiddelbart før 1785 under Poul Abraham Lehn

Historisk kort fra 1862-1999

I 1800-tallet blev skoven forsynet med dertil knyttede embedsboliger - skovridergård, skovfogedboliger og skovløberhuse placeret ved indkørslerne til området.

Anlæggelsen af havnen i Guldborg blev bl.a. foranlediget af behovet for et udskibningssted for Storskovens tømmer, ligesom der i Guldborg o. 1890 anlagdes et savværk af baronen på Guldborgland.

I skoven umiddelbart nord for Guldborg findes rester af flere skanser - dels fra Svenskekrigene, dels fra Englandskrigen.

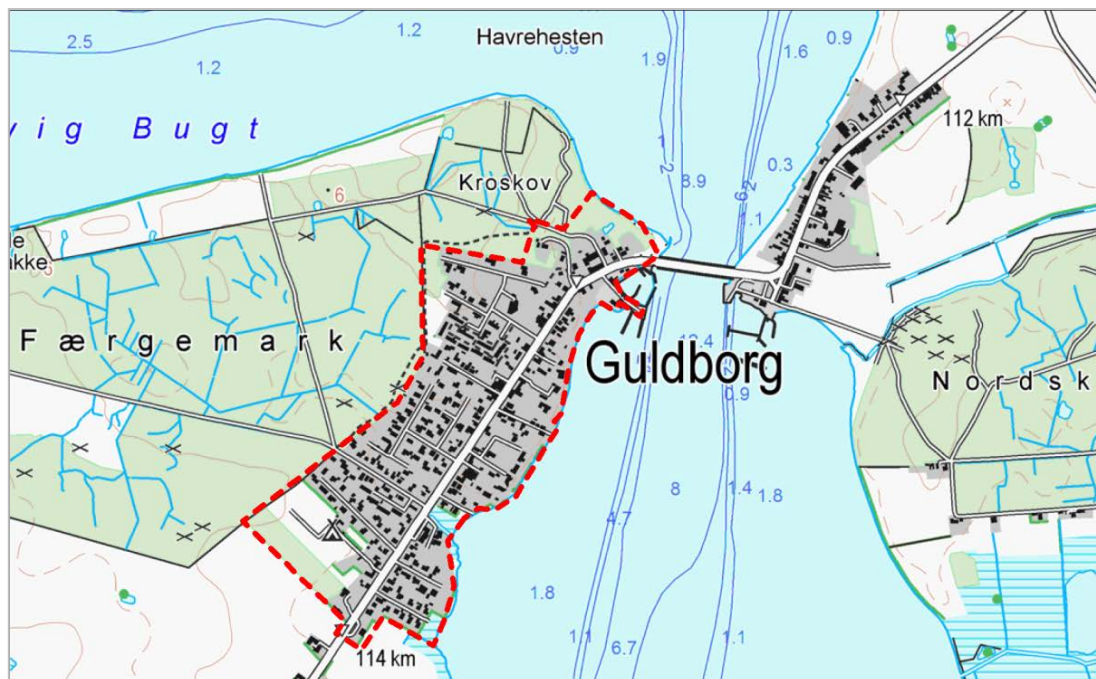
Sårbarhedsvurdering

Storskov er sårbar over for ændringer i beplantningsstrukturen og infrastrukturen ligesom væsentlige ændringer i bebyggelsernes arkitektoniske udtryk og struktur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-004 Guldborg (færgeby)

Rural by/stationsby

Guldborg er beliggende på begge sider af Guldborgsund, den vestlige del på Lolland, den østlige på Falster. Det her beskrevne gælder for bebyggelsen på Lollandssiden.

Den bymæssige bebyggelse Guldborg er opstået ved det gamle færgested, hvor der var færgeoverfart til Falster. Bebyggelsen er anlagt langs landevejen mellem Soesmarke og Guldborg.

Guldborgvej

Færgestedet har fungeret som færgeoverfart mellem Lolland og Falster. Færgestedet har muligvis været i brug siden 1500-tallet hvor stedet benævnes "Guldborges ferge". Den tidligere kro er forsvundet, og hele området er blevet overlejret af bymæssig bebyggelse.

Ved færgestedet opførtes omkring 1780 et kornmagasin, nu nedrevet, tilsvarende magasinet på Oreby havn med henblik på at lette hoveribøndernes transport af landbrugsproduktionen til udskibning.

Omkring 1805 blev fæstegård nr. 7 - udflyttet fra Soesmarke - nedlagt og 19 huslodder opstod langs landevejen umiddelbart syd for fægekroen.

I løbet af 1800-tallet udbyggedes Guldborg med toldassistentbolig, en egentlig havn, savværk og mejeri, se kort fra 1899 hvor nogle af bygningerne er markeret.

Tidligere kro

Den nordlige del af fæргеbyen er opstået i løbet af 1800-tallet og de tilhørende funktioner har haft forbindelse til stedets betydning som fæргеoverfart og havn. Efterhånden udvides bebyggelsen mod syd, stadig med orientering mod landevejen.

Erhvervsfisker

Guldborgbroen blev anlagt i 1934, og det var derefter ikke længere nødvendigt at tage færgen for at komme til Falster.

Lystbådehavn og Guldborgbroen

I anden halvdel af 1900-tallet er Guldborg vokset mod sydvest langs landevejen med parcelhuskvarter, ligesom byen i takt med bilismens vækst og før etableringen af motorvejen udvidedes med flere tankstationer, butiksliv og en campingplads.

Den særlige Guldborgland-byggeskik

Den oprindelige bebyggelse bærer, som den resterende bebyggelse på Guldborgland, præg af den for egnen særegne byggeskik som praktiseredes på Guldborgland efter udflytningen og udskiftningen - foranlediget af baronen på Guldborgland. Baroniets bebyggelse fik derigennem en klar visuel sammenhæng med baroniet og bidrog til at udskille området fra nabogodserne.

Typisk Guldborglandhus

Der blev opført et teglværk ved Berritsgård og stenene herfra blev brugt til husene. De blev opført i bindingsværk med murede tavler i blank eller overstrøget sten. Oprindeligt fremstod bindingsværket i en rødbrun farve, der fik det til at falde i med tavlerne - der muligvis også fra starten var overstrøget.

Historisk kort fra 1866-1899

Sårbarhedsvurdering

Guldborg er sårbar over for store ændringer i det tilbageværende bindingsværkbyggeri fra perioden omkring år 1800, der vil sløre den stærke visuelle sammenhæng, der eksisterer mellem bebyggelsen og baroniet Guldborgland. Det anbefales, at bygningernes særpræg respekteres.

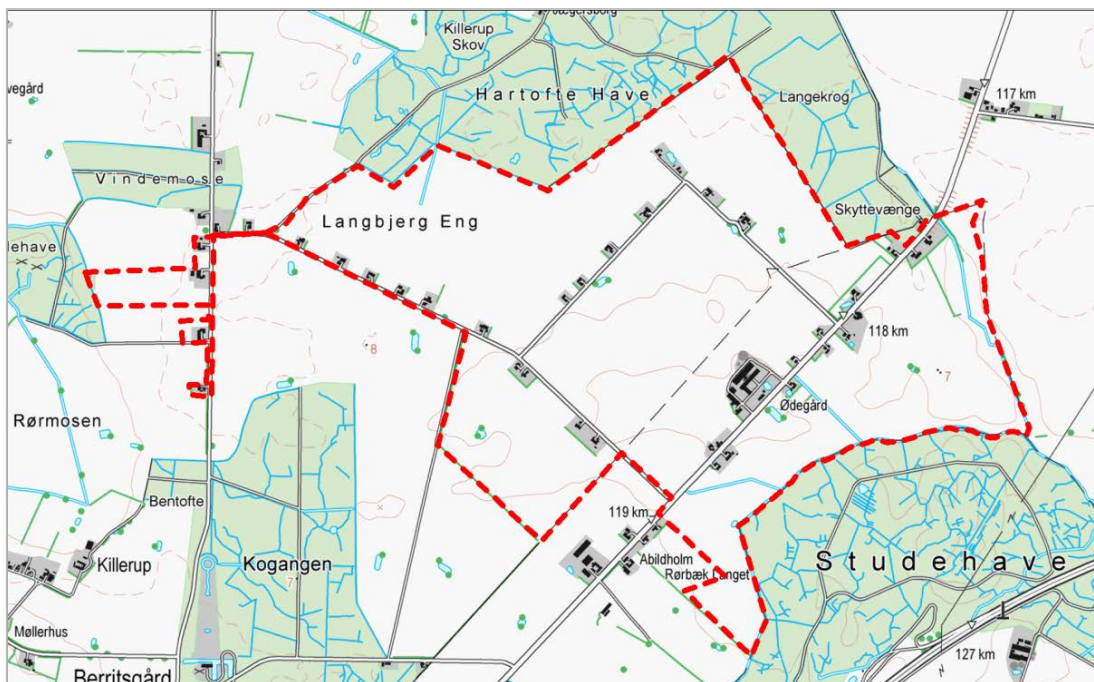
Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Rural: Karakteristisk for (bonde)landet, bebyggelse, levevis m.v.

376-005 Berritsgård (husmandskoloni 1)

Husmandskoloni

Husmandskolonien består af 5 brug. Den er udstykket af hovedgården Berritsgårds *ejerlav*.

Husmandskolonien opstod ved lensafløsningen af baroniet Guldborgland i 1923, hvor man valgte af afstå jord fra Berritsgård og forpagtergården Ødegård til oprettelse af 47 husmandskolonier og 10 tillægsparcer. Ødegård er oprettet før 1840 og har været avlsgård under baroniet Guldborgland. Gården ligger på spidsen af en tange der går ind i nabosognet Majbølle. Gården har stadig samme placering, men der er sket markante ændringer i bygningsmassen.

Brugene ligger regelmæssigt langs et forgrenet vejsystem.

Alle brug og det tilhørende vejsystem er bevaret. De sideveje, der visse steder markerede skellet mellem de enkelte brug er forsvundet.

Husmandsstederne har karakteristiske stuehuse med *afvalmede tage*, høje staldbygninger bagtil med *trempler* af træ og små gårdspladser. Husene er inspireret af stilarten "*bedre byggeskik*". Selv om nogle facader er pudsede, og enkelte kviste er kommet til, er husenes oprindelige fællestræk i høj grad bevaret. Ejendommene er typisk gået i arv, og det kan være en grund til, at flere af husmandsstederne har bevaret det oprindelige ydre.

Sårbarhedsvurdering

Husmandskolonien Berritsgård er sårbar over for væsentlige ændringer i bygningsmassens arkitektoniske formsprog og i forhold til ændringer i bygningernes placering i kulturmiljøet med dertilhørende beplantning.

Da husene i usædvanlig grad har bevaret deres oprindelige træk, er dette kulturmiljø særlig sårbart over for ændringer i bygningernes udseende.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom. I 1700-tallet ofte under 5 tønder land, omkring år 1900 på højst 15 tønder land

Statshusmandsbrug: Mindre landbrug oprettet med støtte fra staten iflg. en lov fra 1899 kunne en landmand låne til køb af 4-8 tønder land. Ofte måtte de supplere indkomsten ved andet arbejde.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til køkkenhave, husdyr og jordbrug.

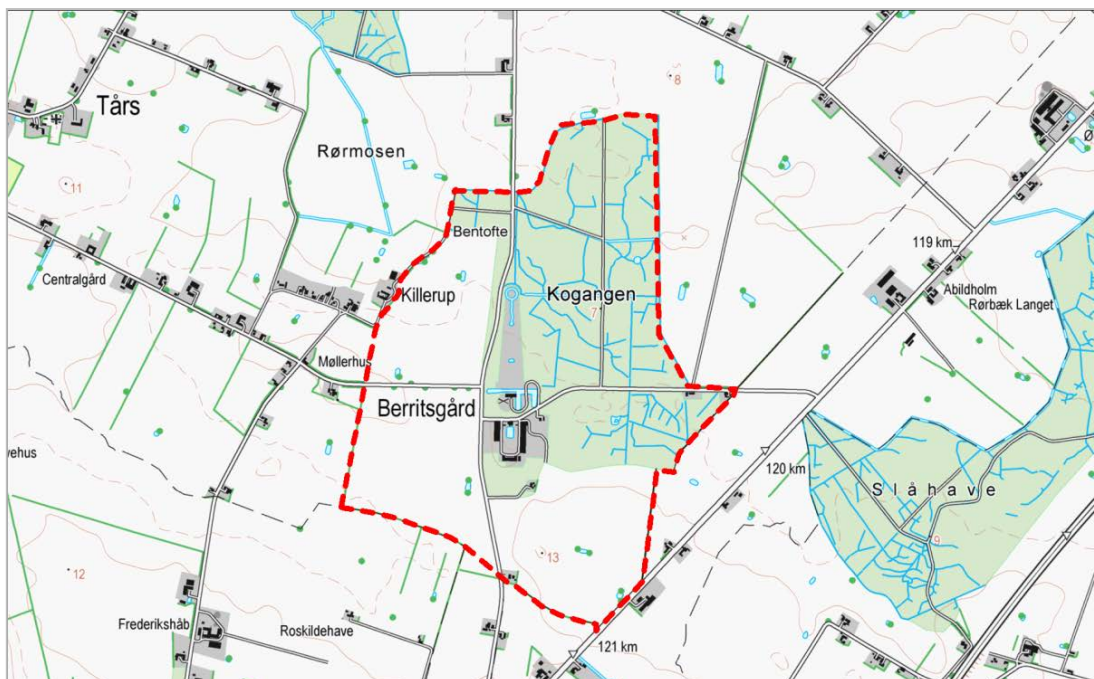
Valmtag: Et valmet eller afvalmet tag betyder, at gavlene også er med tag hældning. Der er således tagflade til alle husets fire sider. Det stykke tagflade, der ligger ned ved gavlen, kaldes for valmen. Hvis tagfladen ved gavlen ikke er ført helt ned, så siges taget at være halvvalmet.

Trempel: Konstruktion af lave stolper beklædt med brædder, bygget oven på ydermurene for at udvide loftsetagen på en bygning • ofte på landbrugsbygninger;

Landsforeningen Bedre Byggeskik var en indflydelsesrig dansk landsdækkende forening, som 27. juni 1915 blev oprettet af en gruppe arkitekter, herunder Thorkild Henningsen og Carl Brummer. Foreningen blev nedlagt 1965, og betegnelsen "Bedre Byggeskik" anvendes nu om en stilperiode i dansk arkitektur ca. 1915-1940, der tog udgangspunkt i ældre dansk byggeskik og overlappede nyklassicismen. Formålet med foreningen var at forbedre den danske bygningskultur, hvilket bl.a. skete ved den såkaldte tegnehjælp, der bestod i, at foreningens arkitekter tegnede enkle huse, der var karakteriseret ved simple materialer og håndværksmæssigt gode løsninger. Tegningerne til et sådant hus kunne man bestille hos foreningen og derefter få en lokal bygmester til at opføre huset, hvorfor man ofte også kalder det en muremestervilla. Typisk var der tale om et symmetrisk hus i halvdelen etage i røde mursten og med rødt, [halvvalmet](#) tag og kælder.

376-006 Berritsgård

Hovedgård

Berritsgård er nævnt første gang i 1382. Hovedgården ligger i den sydlige del af *ejerlavet* og er i begyndelsen af 1800-tallet orienteret mod et skovområde Kogangen.

Til komplekset hører et haveanlæg med en allé.

I den nordøstlige del af *ejerlavet* ligger et større område med skov.

Berritsgård

Berritsgård er bevaret, men der er sket ændringer i grundplanen i form af tilbygning-

ger, der senere er revet ned igen. Haveanlægget er bevaret. Hovedgården er stadig orienteret mod skov. Skoven mod nordøst er ligeledes bevaret.

Mellem skov og hovedgård er der foretaget udstykninger til en *husmandskoloni*.

1729 erhvervedes Berritsgård af Abraham Lehn (1701-57), hvis søn Poul Abraham friherre Lehn (1732-1804) i 1760'erne påbegyndte en sanering af hovedbygningens omgivelser i overensstemmelse med herregårdsidealerne i sidste halvdel af 1700-tallet. På havesiden, hvortil adgangsvejens oprindelige løb flugtede facaden, tilførte han 1761-65 anlægget en aksialitet (opdeling efter lige linjer) via et langstrakt have-rum efter plan af den pløenske arkitekt G.D. Tschierscke – delvist omlagt til romantisk have i starten af 1800-tallet - med den endnu eksisterende lange akse ud mod Vignæs. Aksen mod Vignæs gav de nordligt beliggende fæstegårde en lige vej til hovedgården, når der skulle ydes *hoveri*. Hovedbygningen opnåede samtidig en isoleret karakter gennem nedrivning af sidebygningen og flytning af avlsgården, der symmetrisk nyanlagdes i grundmur med stråtag i årtierne efter. Den store vestlige lade rejstes i 1789 – afkortet i 1937 – mens den østlige stald stod færdig i 1804. Det vældige gårdrum - der endnu er intakt - afsluttedes mod syd af forvalterboligen – hele anlægget formentlig tegnet af hofarkitekt Andreas Kirkerup (1749-1810). I 1844 rejstes kornmagasinet, der i dag deler det oprindelige gårdrum i to. I nyere tid er vejen gennem haven flyttet til gårdssiden, ligesom den oprindelige sammenhæng mellem hovedbygningen og avlsgården er sløret af en beplantning.

Berritsgård har, trods afståelse af de nordøstlige jorde til en *statshusmandskoloni* ved lensafløsningen, bevaret sin isolerede placering i landskabet og tætte relation til Kogangen Skov.

Sårbarhedsvurdering

Berritsgård er generelt sårbar over for ændringer i miljøets arkitektur, beplantning og infrastruktur. Særligt er Berritsgård sårbar over for yderligere ændringer i anlægget, der kan sløre sammenhængen mellem hovedbygningen og avlsgårdsanlægget.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til køkkenhave, husdyr og jordbrug.

Hoveri: En ydelse i form af arbejdsdage, som en fæstebonde (skulle udføre på eller for det gods, hans gård tilhørte).

Fæstebonde: Bonde som ikke ejede sin gård, men havde skrevet under på en kontrakt med herremanden og dels skulle betale en afgift, dels stille sin arbejdskraft til rådighed (hoveri) for herremanden efter bestemmelserne i kontrakten.

376-007 Orebygård

Hovedgård

Orebygaard er en gammel hovedgård, den nævnes første gang i 1231. Det nuværende Orebygård er placeret på et stort befæstet irregulært *voldsted* med grave og rester af en tidligere høj ringvold, der formentlig daterer tilbage til højmiddelalderen. Den strategiske placering ved indsejlingen til Saksøbing Fjord og ved vadestedet mellem Guldborgland og Midtjylland bidrager sammen med det store voldsted til den formodning, at gårdens oprindelse udspringer af en kongsborg eller et stormandsæde. Hovedbygningen er opført i 1578-87 ved Hans van Steenwinckel den ældre.

I 1775 erhvervedes Orebygård af Poul Abraham Lehn (1732-1804), som foruden at anlægge et haveparti på voldstedet, i 1784 af Orebygård og Berritsgård dannede baroniet Guldborgland. Frem til 1970 var de to gårde i fælleseje.

Orebygård

Gennem arv kom baroniet i 1804 i Christiane Henriette von Barners (1788-1860) eje, i hvis enkestand i 1810'erne Orebygård ombyggedes til et regulært nyklassicistisk hus med *helvalmet tag*, pudsede facader, regulære vinduesrækker og en centring af vest- og østfacaden med henholdsvis en hovedtrappe og et terrasseanlæg med nedgang til parken, der samtidig omlagdes i landskabelig stil. Ved omlægningen fastholdtes den lange sigtelinie mod øst, som siden via en bro til voldstedet er konverteret til den nuværende indkørsel. Ombygningen fandt sted i forlængelse af Orebygårds ophøjelse til baroniets hovedsæde.

I overensstemmelse med periodens herskabsideal flyttedes avlsgården efter en brand i 1887 væk fra hovedbygningens umiddelbare nærhed, hvorved den nære forbindelse mellem herskab og produktion forsvandt og erstattedes af en uforstyrret udsigt til fjorden. Kun herskabsstalden og enkelte mindre nyopførte bygninger blev tilbage.

Hovedadgangen omlagdes formentlig samtidig til den nuværende hovedindkørsel, da broen flyttedes til den østligt gående sigtakse.

Orebygård, eller Oreby Slot som det også kaldes, fik i 2001 frasolgt hovedbygningen og parken, der er i privat eje.

Avlsgården Rodsnæs blev anlagt omkring 1850 ved nedlæggelse af en del fæstegårde, inddigning af ny jord og omlægning af hovedgårdsjordene.

Pakhuset ved Oreby havn er rejst omkring 1780 med henblik på at lette fæstebøndernes transport af korn til Orebygårds - fra 1784 baroniet Guldborglands - udskibningssted.

Pakhuset

Oreby Gl. Kro (Orebygaard 2) Den nuværende kro er rejst i 1847, men siden 1737 har der været kongeligt privilegium på krodrift på stedet.

Oreby havn vidner om herregårdsdriftens tidligere privilegerede position, ligesom havnen sammen med den bagvedliggende mølle fortæller om, hvad herregårdene frem til midten af 1800-tallet primært baserede deres økonomi på - nemlig kornsalg. Havnen lå i 1700- og 1800-tallet med bl.a. udskibningssted, færgested, toldassistentbolig og kro. Stedet blev anvendt som lade- og losseplads for Saksøbing, da indsejlingen til købstaden var vanskelig pga. fjordens indsnævring og den lave vandstand. Strukturen i området er velbevaret.

Oreby Mølle (Orebygaard 4) var oprindeligt en vindmølle under Orebygård. Den blev solgt og flyttet i 1894. Bygningen der nu kaldes Oreby Mølle blev i 1904 indrettet til enkesæde og siden privatbolig for familien Rosenordstrøm-Lehn der var godset Orebygårds sidste ejere. I dag er bygningen et såkaldt historisk herregårds hotel.

Mod syd er der oprettet en *husmandskoloni*, se 376-008.

Rodsnæs, inddigning. Inddigningen er etableret i den nordlige del af sognet ved Rodsnæs. Inddigningen omfatter et større område der i slutningen af 1800-tallet består af skov og ager hvor agerjorden er præget af afvandingskanaler. Fra Rodnæs Avlsgård og ud til kysten løber en meget markant afvandingskanal med tilhørende pumpemølle. En del afvandingskanaler er forsvundet, men området består stadig af skov og ager. Den markante afvandingskanal eksisterer stadig, dog er pumpemøllen erstattet af en pumpestation.

Historisk kort 1866-1899

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet omkring Orebygård rummer flere markante historiske spor, der gør det muligt at følge områdets historiske udvikling. Landskabet og bebyggelsen er kun i mindre grad påvirket af det 20. århundredes ændringer, hvilket gør området til et

helstøbt og velbevaret eksempel på et klassisk herregårdslandskab. Området er derfor yderst sårbart over for væsentlige ændringer i såvel bebyggelsesstrukturen, arkitekturen, beplantning og infrastrukturen. Kulturmiljøet omkring Orebygård bør derfor berøres så lidt så muligt, og om nødvendigt, så med stort hensynstagen til beplantningen, arkitekturen og den eksisterende bebyggelsesstruktur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Voldsted: rester af en borg eller et forsvarsværk fra oldtid eller middelalder.

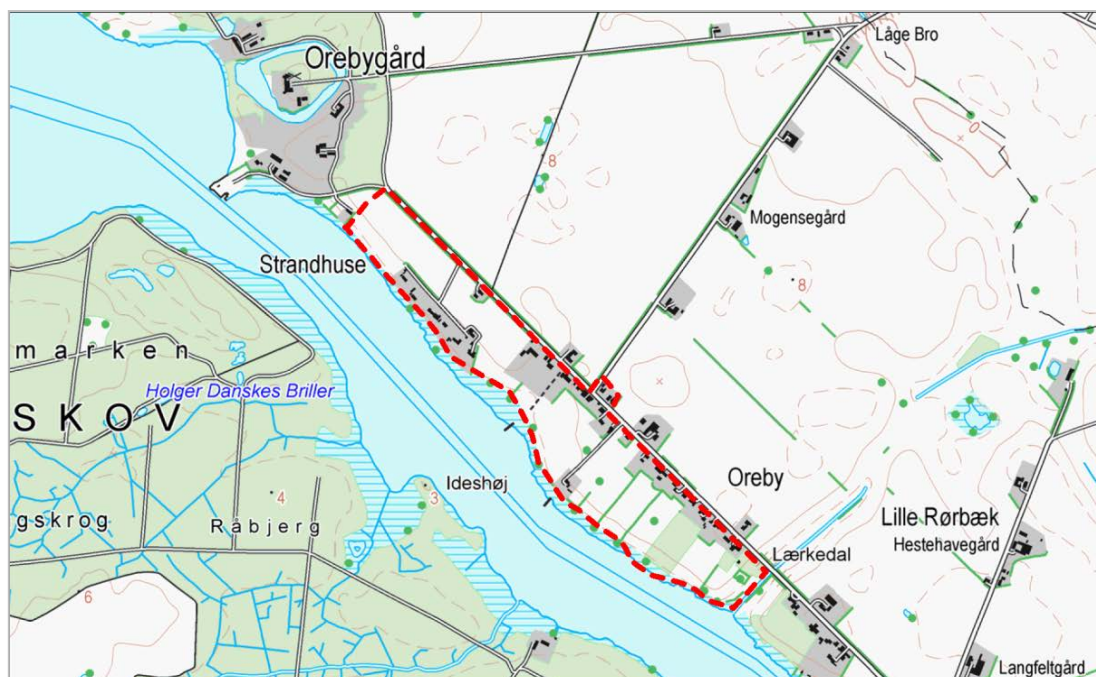
Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

Valmtag: Et valmet eller afvalmet tag betyder, at gavlene også er med tag hældning. Der er således tagflade til alle husets fire sider. Det stykke tagflade, der ligger ned ved gavlen, kaldes for valmen. Hvis tagfladen ved gavlen ikke er ført helt ned, så benævnes taget at være halvvalmet.

376-008 Oreby

Husmandskoloni

Husmandskolonien er etableret i forbindelse med *udskiftningen*. På ældre kort ses en regulær bebyggelse der ligger ud til kysten ved Sakskøbing Fjord. I løbet af 1800-tallet rykker bebyggelsen lidt væk fra kysten, således at den ligger langs vejen mellem Orebygård og Rørbæk. Bebyggelsen er stadig meget regulær, og selv om selve bygningerne er flyttet har loddene bevaret størrelsen og udseendet.

Bebyggelsen gengivet på ældre kort er formentlig de gamle fæstegårde fra landsbyen Oreby - i 1727 opgjort til 12 gårde - der i perioden 1804-10 udflyttedes, og på hvis tofter rækken af husmandsbrug og tidlige landarbejderhuse rejstes i to grupperinger - Oreby og Strandhuse.

Den snorlige vej fra Sakskøbing til Orebygård og Oreby Havn er formentlig anlagt omkring 1790 i forbindelse med landboreformernes gennemførelse.

De ældste husmandssteder - udformet som enlængede huse formentlig med stald i den ene ende - bærer som den resterende bebyggelse på Guldborgland præg af den for Lolland særegne byggeskik som praktiseredes på Guldborgland efter udflytningen og udskiftningen - foranlediget af baronen på Guldborgland. Baroniets bebyggelse fik derigennem en klar visuel sammenhæng med baroniet, og bidrog til at udskille området fra nabogodserne. Qua oprettelsen af et teglværk ved Berritsgård blev byggeriet opført i bindingsværk med murede tavler i blank eller overstrøget sten. Oprindeligt fremstod bindingsværket i en rødbrun farve, der fik det til at falde i med tavlerne - der muligvis også fra starten var overstrøget. Bebyggelsen er siden suppleret op med nyere huse, ligesom en del af de ældre husmandssteder er blevet erstattet af ny bebyggelse.

Husmandskolonien er velbevaret, der er dog kun bevaret meget få af de oprindelige skel.

Historisk kort 1866-1899

Oreby (landsby) Oreby bestod i 1688 af 18 gårde og 19 huse. Landsbyen har delt ejerlav med hovedgården Orebygård uden at disse to har haft dyrkningsfællesskab. Hovedgården har efter 1688 opslugt lidt over halvdelen af landsbyens gårde, og efter udskiftningen i 1804 var landsbyen fuldstændig opløst.

I forbindelse med udskiftningen anlægges ovennævnte husmandskoloni der sidenhen overtager navnet Oreby.

Oreby har ligget sydøst for hovedgården og nord for Oreby Mølle.

Strandhuse Strandhuse er en lille regulær bebyggelse der ligger ud til kysten ved Sakskøbing Fjord. Bebyggelsen har muligvis haft tilknytning til havnemiljøet ved Oreby eller evt. fungeret som arbejderboliger til hovedgården. Strukturen i kulturmiljøet er velbevaret.

Sårbarhedsvurdering

For store ændringer i det tilbageværende bindingsværkbyggeri fra perioden omkring år 1800 vil sløre den stærke visuelle sammenhæng, der eksisterer mellem bebyggelsen og baroniet Guldborgland.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom. I 1700-tallet ofte under 5 tønder land, omkring år 1900 på højest 15 tønder land

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til køkkenhave, husdyr og jordbrug.

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

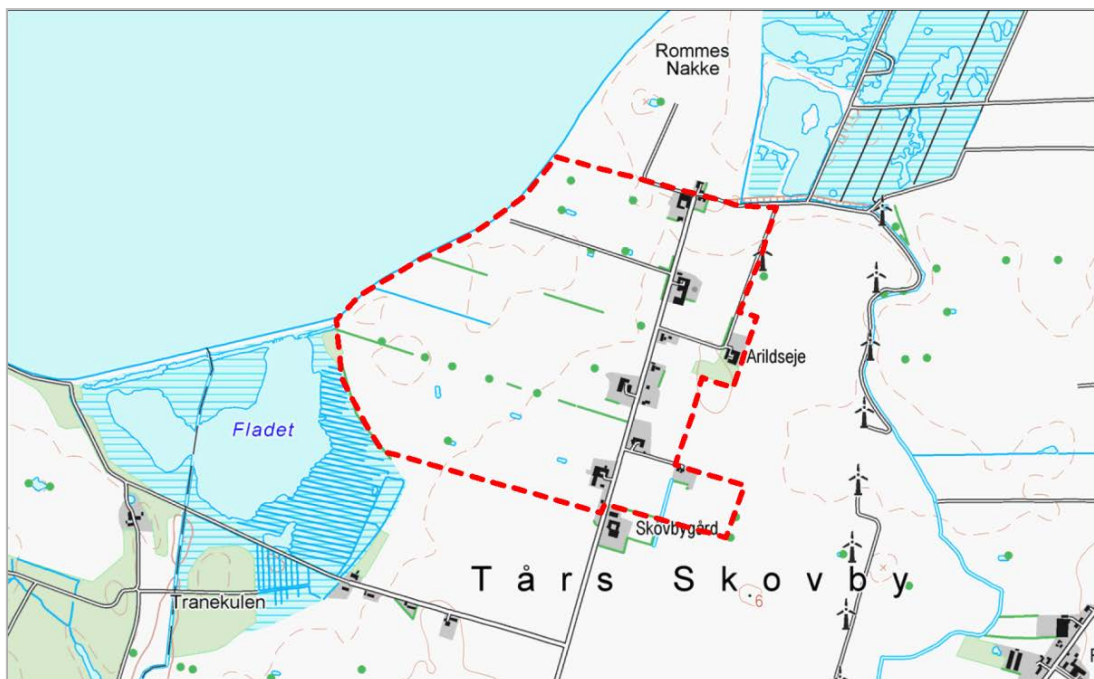
Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord, her flytter gården oftest med ud.

Landboreformer: De dybtgående forandringer i det danske landbosamfund og landbrug i perioden ca. 1750-1814, der skete på baggrund af en omfattende statslig lovgivning og initiativer fra godsejere og i mindre omfang bønder. Reformene resulterede bl.a. i at mange bønder blev selvejere, altså købte deres gård af herremanden, samtidig blev gårdene ofte udskiftet.

376-009 Tårs Skovby

Samling af gårde/huse

Tårs Skovby er opstået omkring en række udflyttede gårde fra landsbyen Tårs. Bebyggelsen ligger i den nordlige del af det gamle landsbyejerlav.

Langt størstedelen af bebyggelsen ligger langs en nordsyd gående vej, mens en mindre del ligger ved sideveje.

Enkelte bygninger er forsvundet, men strukturen i området er velbevaret.

Det er endnu muligt i Tårs Skovby at fornemme den blokudskiftning, der blev udført i området efter landboreformerne. Skovbyens bebyggelse består endnu af de udflyttede tidligere fæstegårde samt en række huse, der er kommet til omkring 1900 - formentlig bygget som arbejderboliger eller som aftægtsboliger for *fæstegårdene*.

Sårbarhedsvurdering

Området er sårbart over for ændringer i beplantningsstrukturen og markinddelingen, ligesom bebyggelsesstrukturen langs vejen bør sikres.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

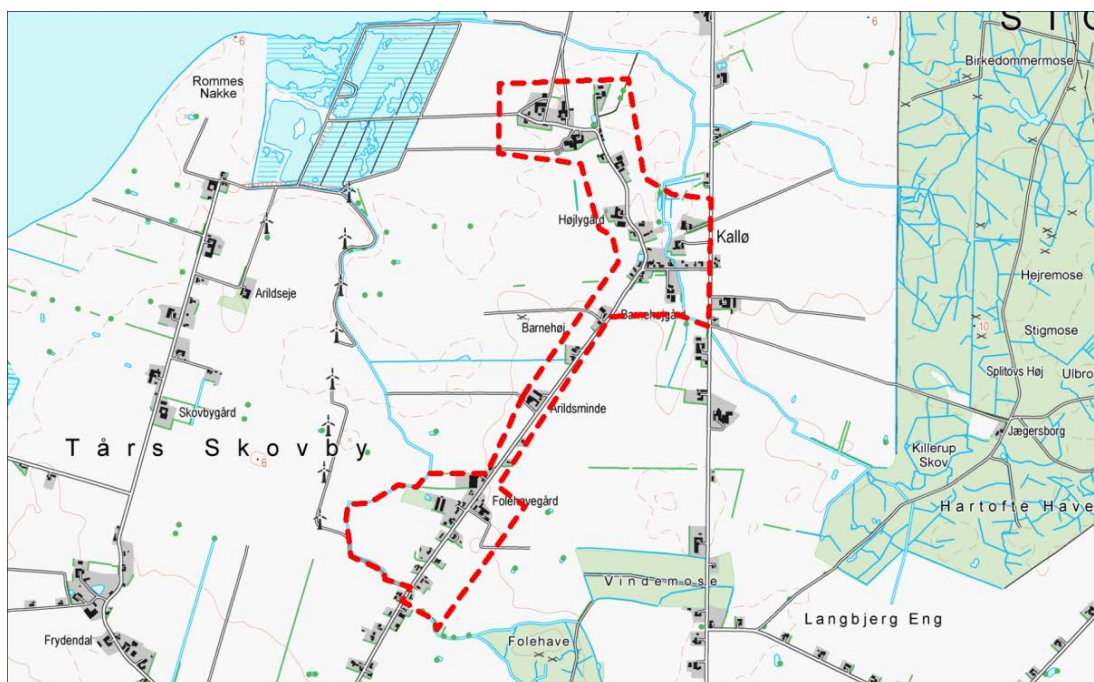
Ordforklaring

Fæstebonde: Bonde som ikke ejede sin gård, men havde skrevet under på en kontrakt med herremanden og dels skulle betale en afgift, dels stille sin arbejdskraft til rådighed (hoveri) for herremanden efter bestemmelserne i kontrakten.

Landboreformer: De dybtgående forandringer i det danske landbosamfund og landbrug i perioden ca. 1750-1814, der skete på baggrund af en omfattende statslig lovgivning og initiativer fra godsejere og i mindre omfang bønder. Reformene resulterede bl.a. i at mange bønder blev selvejere, altså købte deres gård af herremanden, samtidig blev gårdene ofte udskiftet.

376-010 Kallø

Landsby

Kallø er en større landsby, der i 1688 bestod af 24 gårde. I begyndelsen af 1800-tallet ligger der 10 gårde i landsbyen. Gårdene ligger spredt langs et slynget vejnet. Mod vest når gårdene ud til et vådområde ved Kallø Vig.

I den østlige del af ejerlavet ses et større skovområde, Storskov.

En stor del af gårdene og vejforløbet er bevaret. Der er kommet lidt ny bebyggelse til i form af huse.

Gl. gård

I det sydvestlige hjørne er der i forbindelse med udskiftningen sket udstykninger til en *husmandskoloni*.

I den nordvestlige del af det gamle ejerlav, ved Kalø Vig, er et område blevet inddiget.

Den ældste bebyggelse i Kallø bærer, som den resterende bebyggelse på Guldborgland, præg af den for Lolland særegne byggeskik, som praktiseredes på Guldborgland efter udflytningen og udskiftningen - foranlediget af baronen på Guldborgland. Baroniets bebyggelse fik derigennem en klar visuel sammenhæng med baroniet og bidrog til at udskille området fra nabogodserne. Qua oprettelsen af et teglværk ved Berritsgård blev byggeriet opført i bindingsværk med murede tavler i blank eller overstrøget sten. Oprindeligt fremstod bindingsværket i en rødbrun farve, der fik det til at falde i med tavlerne - der muligvis også fra starten var overstrøget.

Hovedhus i guldborgland byggestil

Det lige vejnet øst for landsbyen - kun i selve landsbyen er det ældre krogede vejforløb bevaret - er udlagt i forbindelse med *landboreformerne* og vidner om den gennemregulering som landskabet blev underlagt. Bebyggelsen langs vejen mellem husmandskolonien - der som normen mange steder bød, blev placeret yderligt i landsbyens ejerlav - og selve landsbyen vidner endnu om, hvordan byggeriet i landskabet blev udlagt ved landboreformernes igangsættelse.

Kallø (husmandskoloni) Husmandskolonien er opstået i forbindelse med udskiftningen. Den ligger i det sydvestlige hjørne af det gamle Kallø ejerlav i forlængelse af en husmandskoloni fra Tårs. Kallø husmandskoloni er mod syd og vest afgrænset af kanaler. Brugene er velbevarede.

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet er sårbart over for ændringer i det tilbageværende bindingsværkbyggeri fra perioden omkring år 1800, da det vil sløre den stærke visuelle sammenhæng, der eksisterer mellem bebyggelsen og baroniet Guldborgland, og som bidrager til områdets særkende.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

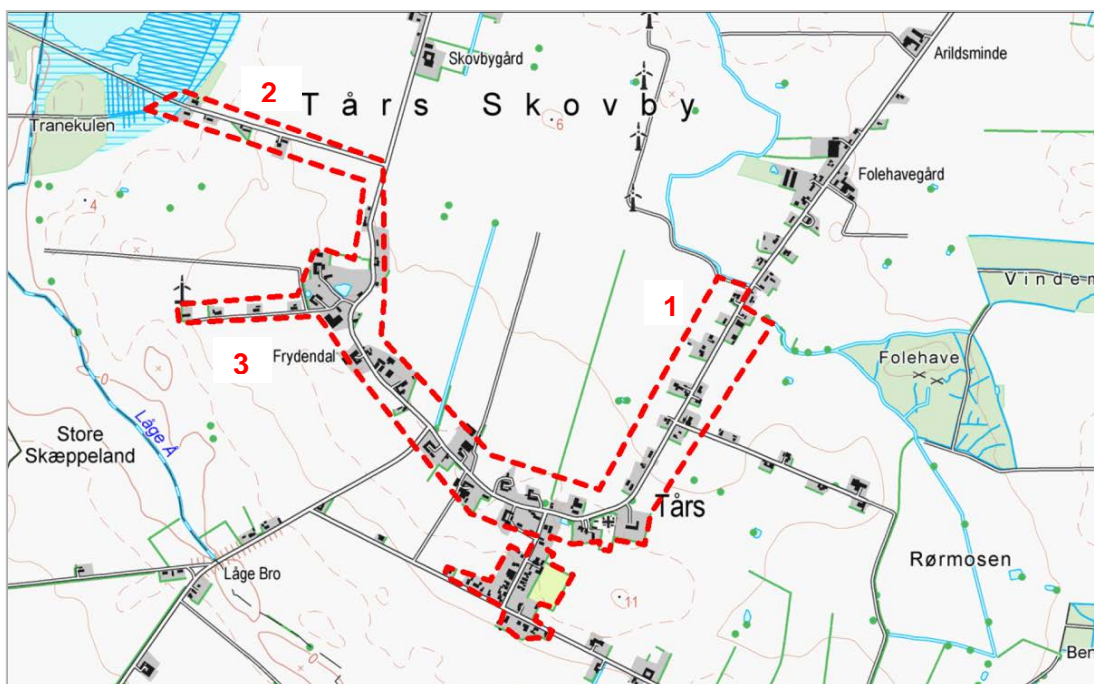
Ordforklaring

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

Landboreformer: De dybtgående forandringer i det danske landbosamfund og landbrug i perioden ca. 1750-1814, der skete på baggrund af en omfattende statslig lovgivning og initiativer fra godsejere og i mindre omfang bønder. Reformene resulterede bl.a. i at mange bønder blev selvejere, altså købte deres gård af herremanden, samtidig blev gårdene ofte udskiftet

376-011 Tårs

Landsby

Tårs er en større *adelby* der i 1688 bestod af 23 gårde. Landsbyen har et krumt præg med gårdene placeret regelmæssigt langs den vestlige del af vejen. Kirken ligger mod øst og mod vest ligger et gadekær.

I begyndelsen af 1800-tallet er hele *ejerlavet* opdyrket. Landsbyen blev *udskiftet* i 1770 og mod nord ses en meget markant *kamudskiftning*.

Der er kommet lidt ny bebyggelse til ved den sydlige del af landsbyen, og mod øst er der i forbindelse med udskiftningen udstykket en række husmandsbrug.

I den nordlige del af det gamle ejerlav er der opstået en samling af gårde/huse omkring nogle udflyttede gårde og mod vest er der udstykket et par mindre *husmandskolonier*.

Den ældste bebyggelse i Tårs bærer, som den resterende bebyggelse på Guldborgland, præg af den for Lolland særegne byggeskik som praktiseredes på Guldborgland efter udflytningen og udskiftningen - foranlediget af baronen på Guldborgland. Baroniets bebyggelse fik derigennem en klar visuel sammenhæng med baroniet og bidrog til at udskille området fra nabogodserne. Qua oprettelsen af et teglværk ved Berritsgård blev byggeriet opført i bindingsværk med murede tavler i blank eller overstrøget sten. Oprindeligt fremstod bindingsværket i en rødbrun farve, der fik det til at falde i med tavlerne - der muligvis også fra starten var overstrøget.

Det lige vejnet omkring landsbyen - kun i selve landsbyen er det ældre krogede vejforløb bevaret - er udlagt i forbindelse med *landboreformerne* og vidner om den gennemregulering, som landskabet blev underlagt.

Tårs kirke har siden 1500-tallet været knyttet til Berritsgård og fungeret som begraveskirke for flere generationer af familien på baroniet Guldborgland.

Tårs kirke

Tårs (husmandskoloni 1) Husmandskolonien er udstykket af landsbyen Tårs jord i forbindelsen med udskiftningen. Kolonien består af 8 brug der ligger i forlængelse af landsbyen, og de enkelte brug fordeler sig langs vejen til Kallø. Brugene ses allerede på de udstykkede lodder i begyndelsen af 1800-tallet. Brugene er bevaret. De levende hegn, der markerede skellet mellem de enkelte brug, er derimod forsvundet.

Tårs (husmandskoloni 2) Husmandskolonien er opstået i forbindelse med udskiftningen. På kort fra første halvdel af 1800-tallet ses 5 brug der ligger regelmæssigt langs en østvest gående vej ned til et større vådområde. I 1892 er det ene brug forsvundet. De 4 brug er velbevaret, men alle hegn og skelmarkeringer er forsvundet.

Tårs (husmandskoloni 3) Lille husmandskoloni bestående af 4 brug. Brugene er opstået i forbindelse med udskiftningen og er udstykket af landsbyen Tårs ejerlav. Brugene ligger langs en østvest gående vej i forbindelse med byen. Alle brug er velbevaret, men de levende hegn, der markerede skellene, er forsvundet.

Tårs (mindre rural by) Den mindre rurale by er opstået ved landsbyen af samme navn. Størstedelen af den nye bebyggelse er anlagt syd for landsbyen mellem 1892 og 1942. Der er ikke sket væsentlige ændringer i miljøets struktur.

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet er sårbart over for ændringer i det tilbageværende bindingsværkbyggeri fra perioden omkring år 1800, da det vil sløre den stærke visuelle sammenhæng, der eksisterer mellem bebyggelsen og baroniet Guldborgland, og som bidrager til områdets særkende.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Adelby: En hovedlandsby eller moderby, der ikke er opstået ved udflytning.

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud.

Kamudskiftning: også kaldet strimmeludskiftning. Området varierede mellem ager og eng.

Her lå gårdene som perler på en snor og havde hver et aflangt stykke ud fra hver side.

Landboreformer: De dybtgående forandringer i det danske landbosamfund og landbrug i perioden ca. 1750-1814, der skete på baggrund af en omfattende statslig lovgivning og initiativer fra godsejere og i mindre omfang bønder. Reformene resulterede bl.a. i at mange bønder blev selvejere, altså købte deres gård af herremanden, samtidig blev gårdene ofte udskiftet.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

376-012 Noret (inddæmning)

Koloniseret land

Noret er et større afvandet område ved Guldborg Sund. Afvandingen begyndte i 1923. I forbindelse med inddæmningen blev den lille Majbølle Ø inddraget i dæmningen. I 1942 er området præget af eng og afvandingskanaler. I den efterfølgende periode bliver Noret opdyrket og mellem 1976 og 1995 anlægges en landevej gennem området.

Et lille område ned til sundet blev efter 1976 omdannet til vådområde igen og anvendes fra 1995 som vildtreservat.

Historisk kort 1866-1899

Sårbarhedsvurdering

Det inddæmmede område er sårbart over for vandstandsændringer, tilplantning og bebyggelse. Diger og kanalsystemer er sårbart over for nedlæggelse.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-013 Hjelm

Landsby

Hjelm er en større landsby, der i 1688 bestod af 26 gårde. Gårdene lå langs en nordsyd gående vej på meget regulerede tofter. I begyndelsen af 1800-tallet er størstedelen af *ejerlavet* opdyrket. Mod sydvest lå et område med eng og i ejerlavet lå flere spredte skovområder omkring Noret (i dag inddæmmet, se 376-012)

Hjelm blev først *udskiftet* i 1841. Efter udskiftningen lå der 8-9 gårde tilbage i landsbyen. Ca. halvdelen af disse gårde er forsvundet, og der er kommet lidt ny bebyggelse til. Bebyggelsen opstår fortrinsvis på de gamle tomter og byen har bevaret sin struktur.

Gård

Sydvest for byen er der anlagt en ny vej.

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet i Hjelm er sårbar over for ændringer i bebyggelsesstrukturen og infrastrukturen. Særlig den markante blokudskiftning mod nordøst bør sikres.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Toft: Et indhegnet jordstykke, udskilt af landsbyfællesskabet og beregnet til bebyggelse mv. for en familie. "Toft" indgår ofte i stednavne fra vikingetid.

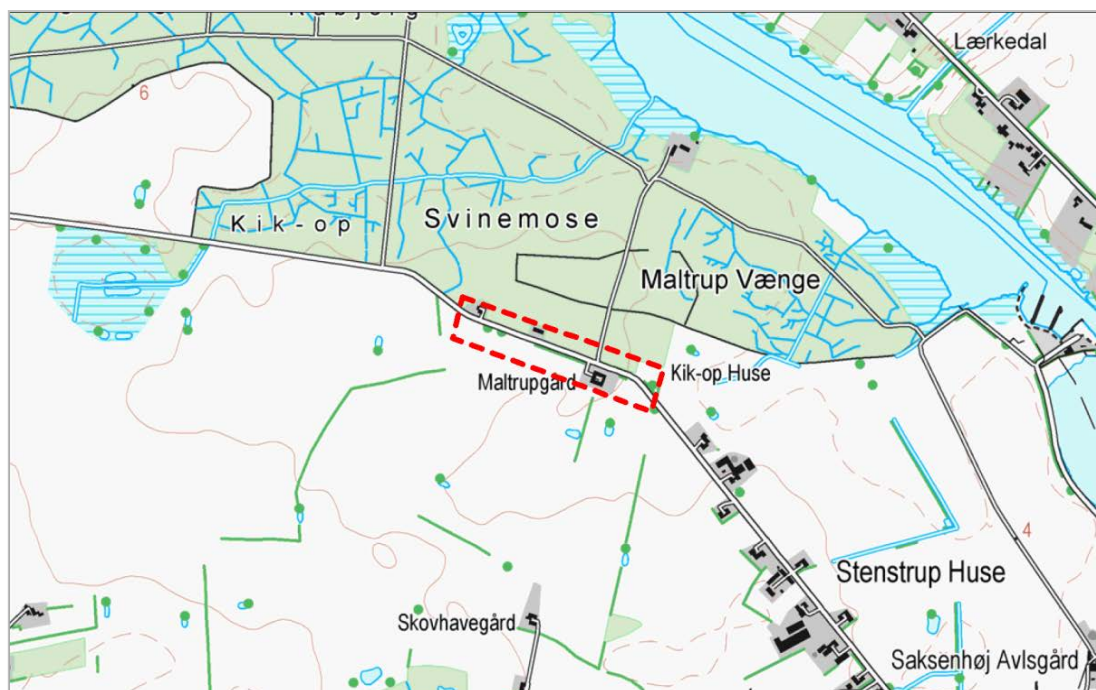
Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord, her flytter gården ofte med ud.

376-020 Malstrupgård

Enestegård

Malstrupgård er nævnt første gang i 1480. Gården ligger i den nordvestlige del af sit ejerlav. Ejerlavet er omkring 1800 helt opdyrket bortset fra et lille unavngivet skovområde mod syd.

I ejerlavet lå desuden Kikophuse og Stensøje. Kikophuse er en lille bebyggelse der er nævnt første gang i 1682, og som ligger i det nordvestlige hjørne af ejerlavet. I den sydlige del af ejerlavet lå gården Stensøje, der ligeledes er nævnt første gang i 1682.

Malstrupgård

Maltrupgård er bevaret, men jorden er blevet udstykket til en større gård og senere en *husmandskoloni*.

To af Kikop Husene er ligeledes bevaret, mens Stensøje er forsvundet.

Sårbarhedsvurdering

Hele området bør berøres så lidt som muligt, og om nødvendigt så med stort hensyn til både arkitektur, infrastruktur, beplantning og arkitektur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

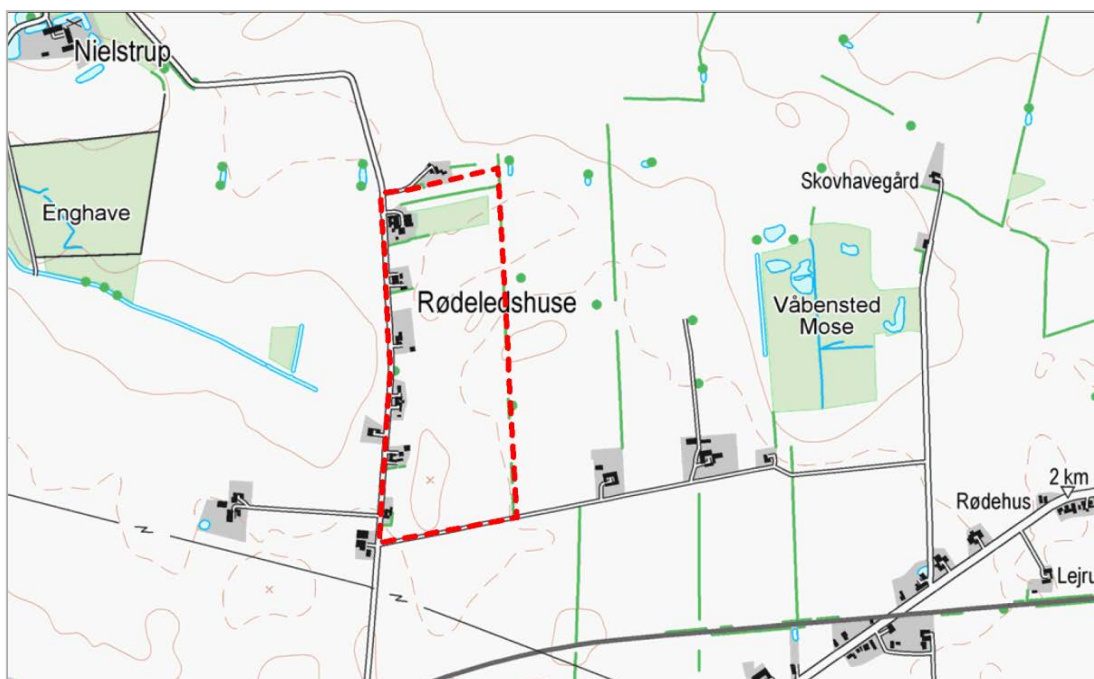
Ordforklaring

Ejrlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til køkkenhave, husdyr og jordbrug.

376-021 Rødeledshuse

Husmandskoloni

I forbindelse med *udskiftningen* er der nord for landsbyen Våbensted udstykket 12 lodder hvoraf 6 sidenhen bliver bebygget. Brugene ligger regelmæssigt langs en nordsyd gående vej med de strimmelformede jordlodder mod øst. Mellem jordlodderne ses en række levende hegn.

Et af husene i husmandskolonien

Brugene og vejstrukturen er bevaret. De levende hegn der markerede skellet mellem de enkelte brug er næsten væk, men mange steder indikerer forskellen i dyrkningsformen, at der stadig er tale om selvstændige brug.

Rødeledshuse er husmandsbrug, der er placeret som perler på en snor langs et vejforløb.

Sårbarhedsvurdering

Området her et velbevaret kulturmiljø som er sårbart overfor ændringer i både infrastruktur, beplantning og arkitektur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

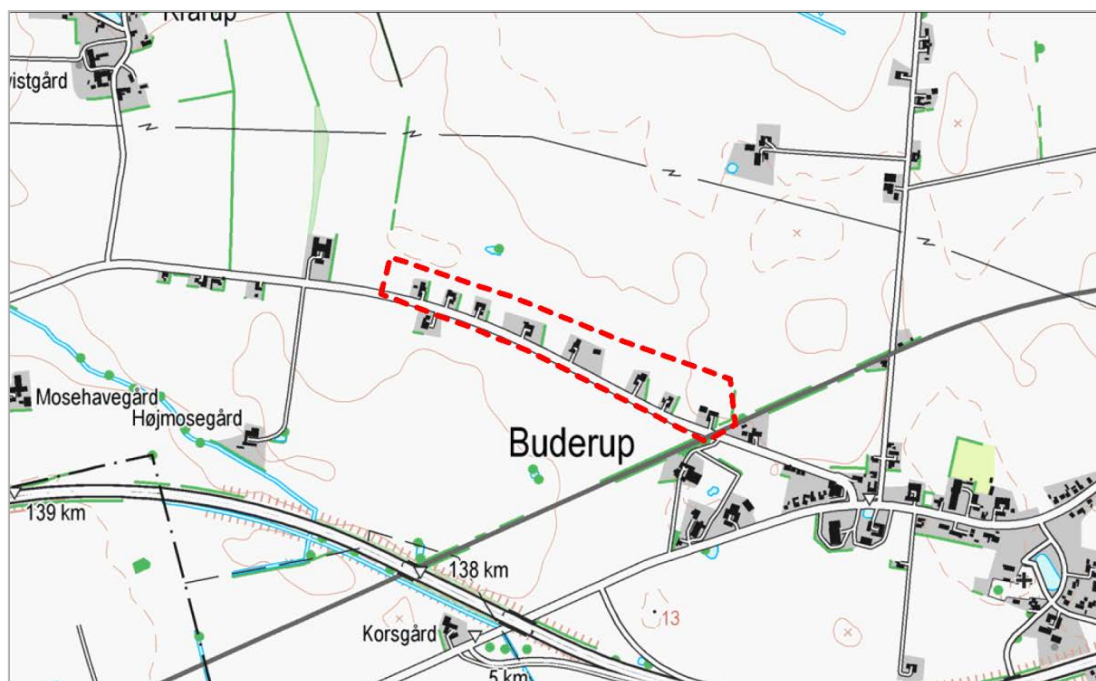
Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord, her flytter gården ofte med ud.

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom. I 1700-tallet ofte under 5 tønder land, omkring år 1900 på højest 15 tønder land

Statshusmandsbrug: Mindre landbrug oprettet med støtte fra staten iflg. en lov fra 1899 kunne en landmand låne til køb af 4-8 tønder land. Ofte måtte de supplere indkomsten ved andet arbejde.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

376-022 Nielstrup Husmandskoloni

I 1924 eller 1925 blev der udstykket 14 brug af hovedgården Nielstrups jord efter 1919-loven, på de gamle kort kan dog kun 8 brug erkendes. Brugene ligger regelmæssigt langs den nordvest gående vej fra Buderup. Skellene mellem de enkelte brug er markeret med små sideveje.

Alle brug er bevaret. Størstedelen af sidevejene findes ikke længere.

Et af de oprindelige husmandsbrug

Husmandskolonien - hvoraf 9 huse stadig er placeret langs vejen - er endnu et markant indslag i landskabet gennem deres taktfaste placering langs vejens ene side og qua den endnu opretholdt ensartede bygningsmasse.

Sårbarhedsvurdering

Husmandskolonien Nielstrup er sårbar over for væsentlige ændringer i bygningsmassens arkitektoniske formsprog og i forhold til ændringer i bygningsmassens placering i kulturmiljøet med dertilhørende beplantning.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

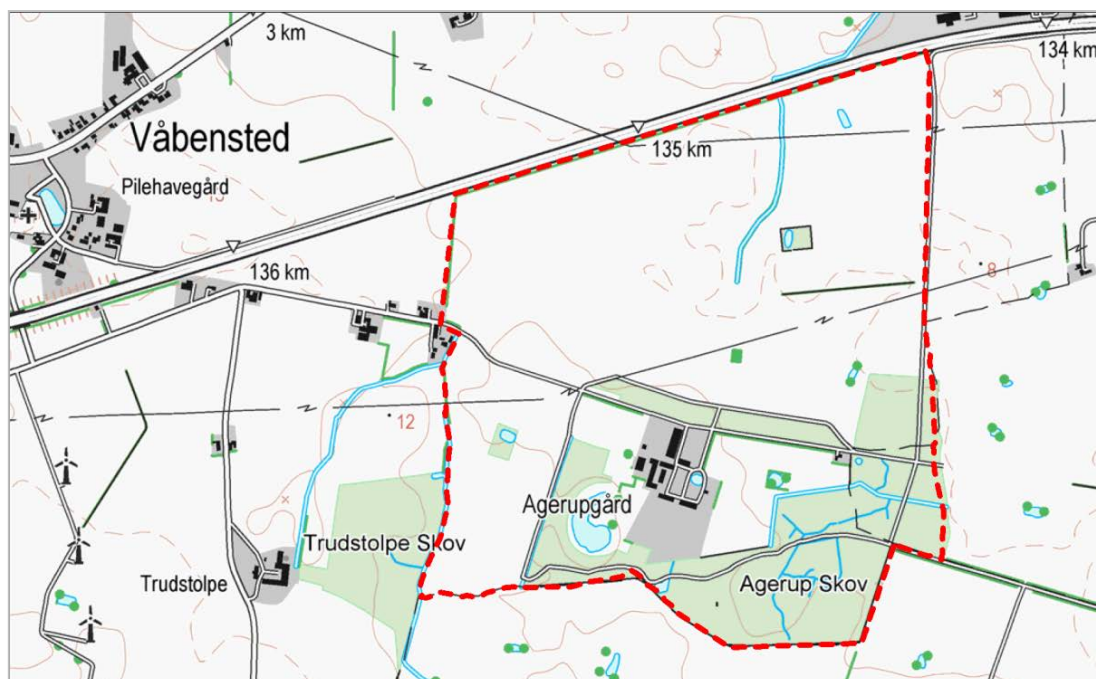
Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom. I 1700-tallet ofte under 5 tønder land, omkring år 1900 på højest 15 tønder land

Statshusmandsbrug: Mindre landbrug oprettet med støtte fra staten iflg. en lov fra 1899 kunne en landmand låne til køb af 4-8 tønder land. Ofte måtte de supplere indkomsten ved andet arbejde.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til køkkenhave, husdyr og jordbrug.

376-023 Agerupgård

Enestegård

Agerup har sandsynligvis taget navn efter en tidligere landsby. I landsbyen har der ligget en adelig *sædegård* som formodentlig blev nedlagt i middelalderen.

Enestegården er anlagt i 1700-tallet og har efterfølgende haft status af *avlsgård*. Den ligger i den sydlige del af sit ejerlav og er omkring 1800 omgivet af ager dog med skov mod nord og syd. I begyndelsen af 1900-tallet bestod gården bl.a. af en grundmuret hovedbygning i 1 etage med et svagt fremspringende midterparti og fronton på havesiden. Til gården hørte desuden et større haveanlæg.

Agerupgård

Agerup har bevaret sin beliggenhed, der er dog foretaget store ændringer i grundplanen. Til gården hører stadig et større haveanlæg.

Der er sket ændringer i vejnettet, men der er ikke kommet yderligere bebyggelser til i området. En stor del af skovområderne er bevaret.

Agerupgård var tilknyttet Nielstrup i en længere periode i 1700-tallet. Gårdens nuværende hovedbygning er opført omkring 1860. Gården var tidligere en del af Grevskabet Hardenberg-Reventlow. Gården har opretholdt en isoleret placering og dermed sin enestegårds karakter.

Sårbarhedsvurdering

Agerupgårds beliggenhed isoleret fra den omkringliggende bebyggelse er et vigtigt træk at bevare. Kulturmiljøets væsentlige elementer i form af beplantning, infrastruktur og bebyggelse samt arkitektur er sårbare over for væsentlige ændringer.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

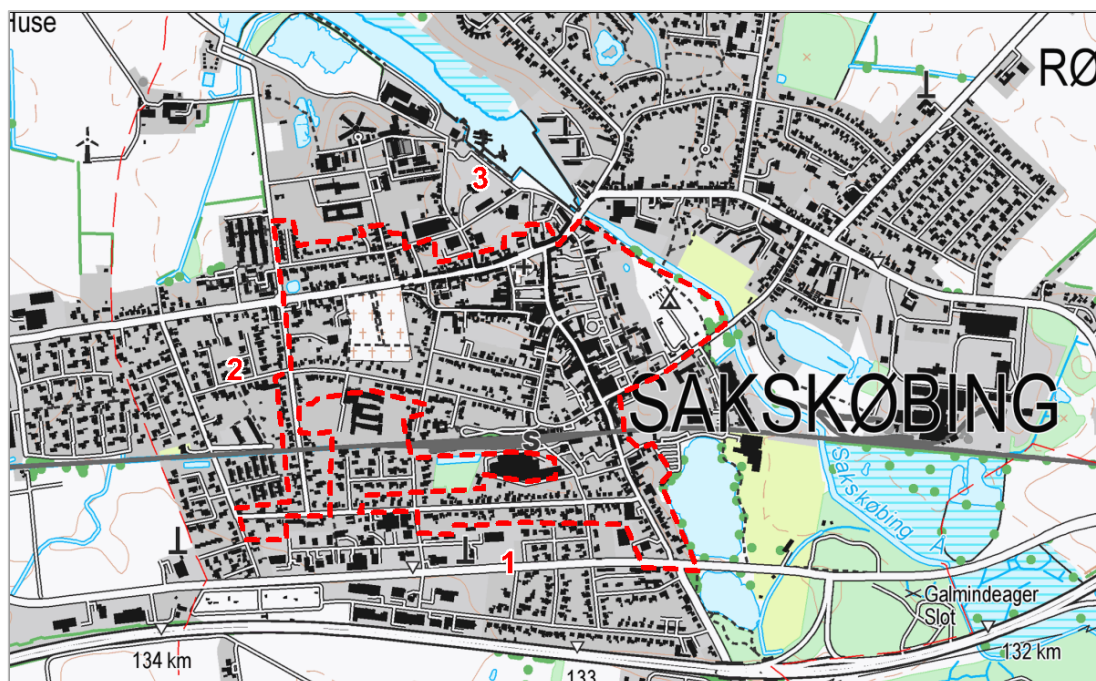
Sædegård var før 1660 betegnelsen for en hovedgård, hvor ejeren havde sin residens og husholdning. En hovedgård (herregård) var en stor, adeligt ejet gård, med tilhørende fæstegårde.. Som afgift for fæstegårdene ydede fæstebønderne arbejde - hoveri - på hovedgården.

Enestegård: En gård, som ligger for sig selv og ikke indgår i et dyrkningsfællesskab.

Avlsgård: Oprindeligt en mindre hovedgård, senere betegnelse for en større gård, dannet enten ved sammenlægning af bøndergårde eller ved opdeling af hovedgårdsjorder. Avlsgård er også betegnelse for avlsbygningerne hvor de ligger adskilt fra beboelsen på en stor gård.

376-024 Saksøbing

Købstad

Saksøbing er opstået inderst ved en fjord og omkring et meget vigtigt vadested over Saksøbing Å. På dette sted mødtes i middelalderen de vigtigste hovedveje fra Lolland. Oprindeligt har der omkring vadestedet ligget en landsby Sakstorp, der efterhånden har udviklet sig til købstaden Saksøbing.

Hotel Saksøbing

Saksøbing er en gammel købstad, og byen rummer mange spor fra middelalderen. Kirken ligger stor og mægtig, tæt omgivet af bebyggelse, hvor kirkemuren holder sammen på området. Det bugtede gadenet og byens store og mindre torve betyder at middelalderens bebyggelsesstruktur og infrastruktur er tydeligt aflæseligt i købstadsmiljøet.

I løbet af specielt 1800- og 1900-tallet voksede byen til én af landsdelens større byer, med de funktioner der hørte til en større by: Sygehus, skoler, station m.m.

Sakskøbing gl. rådhus

Der henvises i øvrigt til publikationen "Kommuneatlas for Sakskøbing Kommune", <https://www.kulturarv.dk/fbb/saqvis.pub?saq=10439036>

Kig ned til vandtårnet

Sakskøbing (forstadsbebyggelse 1) Forstadsbebyggelsen ligger syd for den gamle bykerne. I anden halvdel af 1800-tallet etableres jernbanestationen og gasværket og efterfølgende anlægges der beboelsesejendomme, fabrikker, postekspedition og yderligere forsyningsanlæg. Området er i løbet af anden halvdel af 1900-tallet blevet udbygget med parcelhuse, men strukturen i den gamle forstadsbebyggelse er velbevaret.

Sakskøbing (forstadsbebyggelse 2) Forstadsbebyggelsen er anlagt vest for den gamle bykerne fortrinsvis i første halvdel af 1900-tallet. Der er ikke sket væsentlige ændringer i kulturmiljøet.

Husbåde i Sakskøbing havn

Sakskøbing (forstadsbebyggelse 3) Forstadsbebyggelsen er anlagt på markjorden nordvest for den gamle købstadskerne i forlængelse af denne. Anlæggelsen er påbegyndt i slutningen af 1800-tallet. Der er ikke sket væsentlige ændringer i kulturmiljøet.

Sakskøbing Kirke

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet i Sakskøbing er særligt sårbart over for væsentlige ændringer i bygningsmassens arkitektoniske udtryk og bebyggelsesstruktur, da evt. ændringer vil sløre den stærke visuelle sammenhæng, der eksisterer mellem havnen og købstadens ældste dele. Miljøet som helhed er sårbart over for forfald, ændringer i infrastruktur samt funktionstømning.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Udbygningen af Rørbæk som forstad til Saksøbing er absolut betinget af Saksøbing Sukkerfabriks grundlæggelse i 1910. Rørbæk havde inden 1910 både mejeri og skole. Efter 1910 nærmest eksploderer udvidelsen af husbebyggelsen, hvor fx både arbejder-, funktionær- og direktørboliger til sukkerfabrikken bygges.

Forstaden Rørbæk

Rørbæk (landsby) I 1688 var Rørbæk en større landsby der bestod af 26 gårde og 12 huse. Landsbyen lå decentralt i sit ejerlav med orientering mod Saksøbing Å. I begyndelsen af 1800-tallet er langt størstedelen af gårdene forsvundet fra landsbyen. De resterende gårde ligger spredt langs en vejforde med en lille klynge af gårde mod vest. I ejerlavet har ligget to møller fra før 1800. Landsbyen er blevet overlejet af forstaden Rørbæks (Parcelhuskvarter 2) bebyggelse.

Rørbæk (Parcelhuskvarter 2) Lille bebyggelse anlagt mellem 1976 og 1997 ved Saksøbing Å.

Rørbæk (rækkehuse) Lille rækkehuskvarter anlagt i perioden 1976 - 1997 i den vestlige del af Rørbæk.

Rørbæk (husmandskoloni 1) Husmandskolonien består af 6 brug. Lodderne blev udstykket i forbindelse med udskiftningen og i slutningen af 1800-tallet er alle lodderne bebygget. Det er en meget regulær udstykning, og alle brugene ligger langs vejen mellem Saksøbing og Oreby. I løbet af første halvdel af 1900-tallet bliver husmandskolonien overlejet af forstadsbebyggelse til Saksøbing.

Sårbarhedsvurdering

Landsbyens struktur er overlejet af den nyere bydannelses. Den er sårbar over for ændringer i infrastruktur og arkitektur, med den karakter og sammenhæng, der er langs bygaden i den ældre del af bebyggelsen.

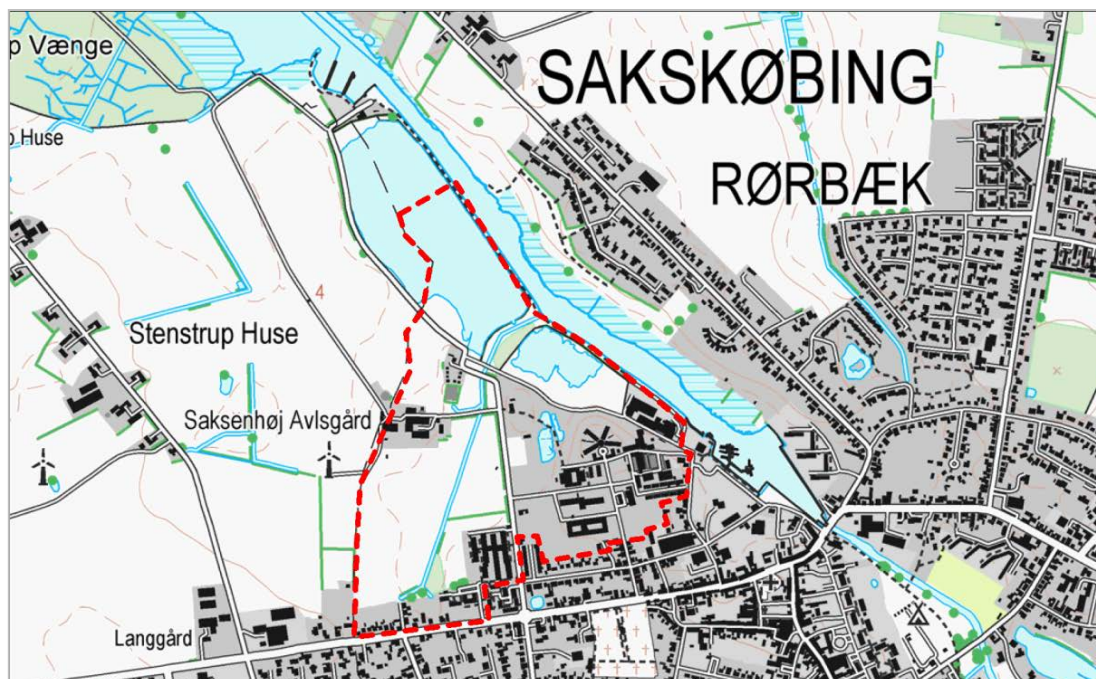
Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-026 Saxenhøj

Tidligere Maribo Amts Arbejds- og Plejeanstalt

Saxenhøj

Anden institution

Anstalten blev etableret i 1866 som tvangsarbejdsanstalt med 2 sindssygeafdelinger - en for mænd og en for kvinder. Sindssygeafdelingen nedlagdes i 1915.

Forsorgshjemmet Saxenhøj

Anstalten ligger ved Sakskøbing Fjord og består af 4 bygninger der stråler ud fra en rotunde. Til anstalten hørte en **avlsgård** og **Villa Højen**. Derudover er jordtilliggen-

det flere gange blevet udvidet og omfatter bl.a. det inddæmmede område ved fjorden.

Bygningerne eksisterer stadig. Efter nedlæggelsen af sindssygeafdelingen i 1915 blev afdelingerne afvendt som plejeafdelinger og anstalten fungerede i 1990'erne som forsorgshjem. Jordtilliggendet er blevet udparcelleret og den udparcellerede del er blevet nybebygget.

Avlsbygninger

Saxenhøj er i dag 4 institutioner/offentlige virksomheder på samme matrikel:

- Bo- og Støttecenter Saxenhøj, et botilbud efter Lov om Social Service § 107 og 108.
- Den Sociale Virksomhed Guldborgsund, et beskæftigelsestilbud efter Lov om Social Service § 103 og § 104.
- Forsorgshjemmet Saxenhøj, Døgntilbud efter Lov om Social Service § 110, ambulantlyt forsorgstilbud, og tilbud om afrusning.
- Guldborgsund Madservice, der leverer tilbud om mad til alle i kommunen, som ikke er i stand til selv at lave mad.

Maltrup sø ved Saksøbing fjord hører til Saxenhøj. Der er offentlig adgang ad stier til fjorden.

Saksøbing Aldersrenteboliger og Plejehjem. Kulturmiljøet består af et alderdomshjem med tilhørende aldersrenteboliger, der blev oprettet i 1938 i den vestlige del af Saksøbing. Efter 1942 etableres et nyt plejehjem nordøst for det gamle alderdomshjem. Strukturen i kulturmiljøet er velbevaret.

Sårbarhedsvurdering

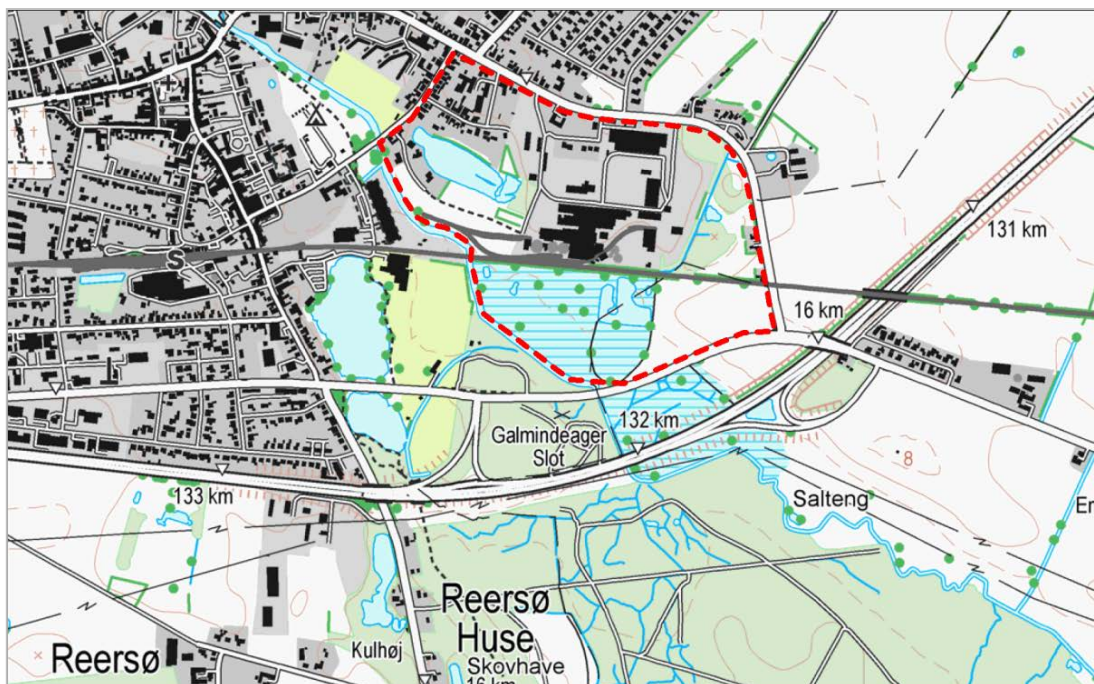
Det er vigtigt at bevare det sociale miljøes arkitektoniske udtryk. Her er tale om tidstypisk institutionsbyggeri i monumental stil.

Området er derfor særligt sårbart over for ændringer i arkitektur, infrastruktur og bebyggelsesstruktur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-027 Saksøbing Sukkerfabrik

Fabriksmiljø

Fabrikken, der hører under De danske Sukkerfabrikker A/S, er opført 1909-1910. Fabrikken ligger tæt ved Nykøbingvejen, ca. 1 km fra Saksøbing havn hvortil der var forbindelse via en roebane.

Sukkerfabrikken i baggrunden

Sukkerfabrikken har vha. biler, hestevogne og ca. 100 km smalspor banenet fået sukkerroer fra et stort opland. Til roebanen hørte 10 lokomotiver og over 700 banevogne. Derudover fik sukkerfabrikken roer fra flere øer i Smålandshavet vha. pramme og slæbebåde.

Bygningerne er bevaret, men de fungerer ikke længere som sukkerfabrik. Mellem 1942 og 1976 bliver komplekset udvidet med en række siloer, der fortsat anvendes til opbevaring af sukker.

Roebanerne ved sukkerfabrikken er nedlagte.

I området blev der i årene fra 1910 også bygget boliger til sukkerfabrikkens arbejdere, funktionærer og direktør. Bygningerne findes bl.a. på Møllevej, Nykøbingvej,

Guldborgvej og Orebyvej. Bag fabrikken ses resterne af de gamle roebassiner. Området ligger hen som grønne arealer. Det åbne areal tydeliggør forbindelsen mellem fabrikken og Saksøbing Å. I sukkerproduktionen er adgang til vand af højeste prioritet. Også vejstrukturen omkring sukkerfabrikken er udbygget fra 1910 - nu Sukkervænget (en vej anlagt som forbindelsesled mellem bebyggelse/by og fabrik).

Indkørsel til sukkerfabrikken

Roebanerne til Saksøbing Sukkerfabrik havde et vidt forgrenet forløb, og efter Maribo Sukkerfabrik nedlagdes 1962 blev Maribos banen videreført under Saksøbing Sukkerfabrik indtil 1965.

Fabrikken som den så ud i 2014

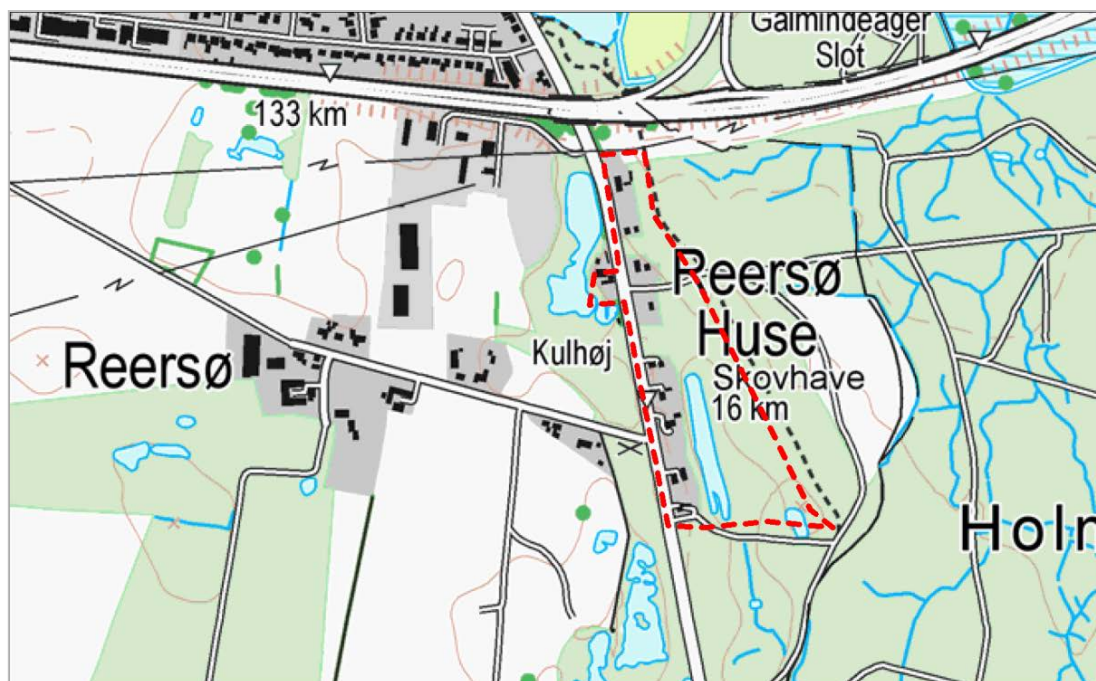
Sårbarhedsvurdering

Det er af betydning at opretholde de klare skel, der er mellem miljøets forskellige funktioner: Sporene efter den gamle Rørbæk landsby, fabriksbygninger, arbejder- og funktionærboliger samt sporene efter roebanen. Derfor bør arkitektoniske ændringer og forandringer af infrastrukturen foretages med omhu. Bygningernes oprindelige arkitektoniske udtryk er sårbart over for væsentlige forandringer.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-028 Reersø Huse

Samling af gårde/huse

Som navnet antyder, består bebyggelsen af huse. En del af husene ses allerede omkring 1800, hvor de ligger regelmæssigt langs en nordsyd gående vej, der fører til Saksøbing. I løbet af 1800-tallet anlægges der flere huse, og Reersø Huse får sin maksimale udstrækning i denne periode.

Et af Krenkerups huse

Der er ikke sket væsentlige ændringer i kulturmiljøet.

Byggeriet langs med den nordsyd gående landevej daterer sig til anden halvdel af 1800-tallet og frem. I struktur og opstaldning har de et tydeligt sammenfald med det byggeri, som Krenkerup igangsatte fra midten af århundredet, efter tegninger af arkitekt Ove Petersen, til betjente, landarbejdere og skovpersonale. Der er i tidens løb sket mindre ændringer i husrækken uden at det bryder sammenhængen med resten af Krenkerups huse. Det fornemt udførte hus først i rækken nærmest Saksøbing har uden tvivl fået en særskilt behandling for at signalere for landevejens passerende, at området var underlagt Krenkerup.

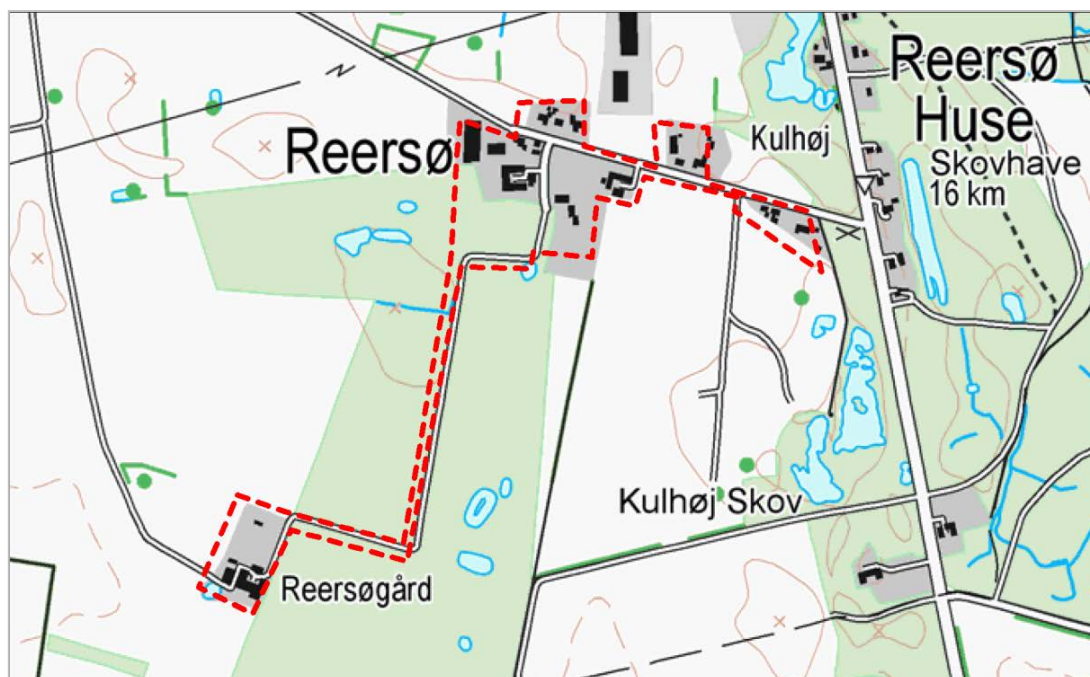
Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet Reersø Huse er sårbart over for overlejring af infrastruktur samt erhverv/industri og væsentlige ændringer i bebyggelsens arkitektur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-029 Reersø

Landsby

Reersø ligger syd for Saksøbing. Landsbyen bestod i 1688 af 11 gårde og 2 huse. Omkring 1800 ses 3-4 huse, der ligger tæt omkring en *vejforte* med et gadekær mod syd. Reersø ligger centralt i det lille ejerlav og er orienteret mod ager.

Der ligger stadig 3 gårde i Reersø, men fortens og gadekæret er forsvundet. Sydvest for landsbyen er der i 1800-tallet blevet etableret en gård, som evt. er flyttet ud fra Reersø.

Mod øst ses allerede omkring 1800 en række huse, kaldet Reersø Huse.

Den nordlige del af ejerlavet er præget af bebyggelse fra Saksøbing og en større vej.

Sårbarhedsvurdering

Reersø landsby er et helstøbt kulturmiljø, da bebyggelsesstrukturen er uforandret. Kulturmiljøet er sårbart over for ændringer af bebyggelsesstruktur, veje, omgivelser og arkitektur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Fortebý: En landsbytype fra middelalderen, hvor gårdene ligger i en kreds omkring fortens, som er et åbent fællesareal.

376-030 Krenkerup

Hovedgård

Hovedgården Krenkerup er opstået i den nu nedlagte landsby af samme navn, som er nævnt første gang i 1330 og nedlagt 1625. Placeringen i et lavt mose- og engområde med mulighed for forsvar har formentlig bidraget til, at den stødt voksende landsbyhovedgård i løbet af 1400-tallet er blevet valgt som sæde for slægten Gøyes jordbesiddelser. Gården blev ved sammenlægning med andre gårde i 1736 oprettet til *stamhuset* Krenkerup, og dette blev i 1815 ophøjet til grevskabet Hardenberg-Reventlow.

Krenkerup Gods

Den oprindelige bygning fra 1300-tallet var formentlig opført i bindingsværk, og den daværende ejer var Axel Gøye. Den ældste del af den eksisterende bygning stam-

mer fra 1480 og bestod dengang af et grundmuret hus i stokværk, opført af Eskild Gøye. Det indgår nu som en del af den østlige sektion af nordfløjen. Omkring 1546 bygger Mogens Gøye slottet som et 4-fløjet anlæg med voldgrav omkring.

I 1780 undergik Krenkerup en større ombygning, der bl.a. medførte, at der etableredes en fast bro over graven om hovedbygningen til erstatning for en tidligere vindebro af træ, mens ladegården flyttedes og samledes bag Peder Brahes stald.

I løbet af 1800-tallet tilførtes anlægget en del omkringliggende bygninger, bl.a. de af bygningsinspektør Ove Petersen tegnede funktionærboliger langs ankomstvejen fra Radsted og rundt langs skovbrynene, ligesom gitterporten ved indkørslen og volierer i haven kom til.

I 2007 blev en af økonomibygningerne ombygget til øl bryggeri, og der er indrettet et traktørsted.

Økonomibygningerne

Vest og nord for hovedgården ligger enkelte spredte gårde og huse.

Hovedgården ligger centralt i sit *ejerlav*, og jorden er især mod nordvest præget af skov.

I løbet af 1800-tallet anlægges der en stor have eller park til Krenkerup, og nord for hovedgården er opført en række arbejderboliger.

Hovedbygning og driftsbygninger er velbevaret, der er dog sket enkelte ændringer i bygningsmassen. Hovedbygningen er stadig omgivet af vand, men vandgravene er blevet betydeligt udvidet. De ydre vandgrave er blevet reduceret og reguleret og visse steder udvidet. Disse ændringer ses allerede i slutningen af 1800-tallet.

Have, skov og arbejderboliger er velbevaret.

I landskabet rundt om Krenkerup findes spor efter herregårdens aktiviteter og prioriteter til forskellige tider - bl.a. stengærder rundt om dyrehaven mod nordvest, fornemt udsmykkede skovridergårde i syd og snorlige alléer mod Radsted og Saksøbing.

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet omkring Krenkerup er yderst velbevaret. Det er muligt i kulturmiljøet at aflæse den historiske udvikling fra middelalderens herreborg til nutidens moderne produktionsanlæg. Hele området bør berøres med allerstørste varsomhed og med særlige hensyn til både arkitektur, infrastruktur og beplantning.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

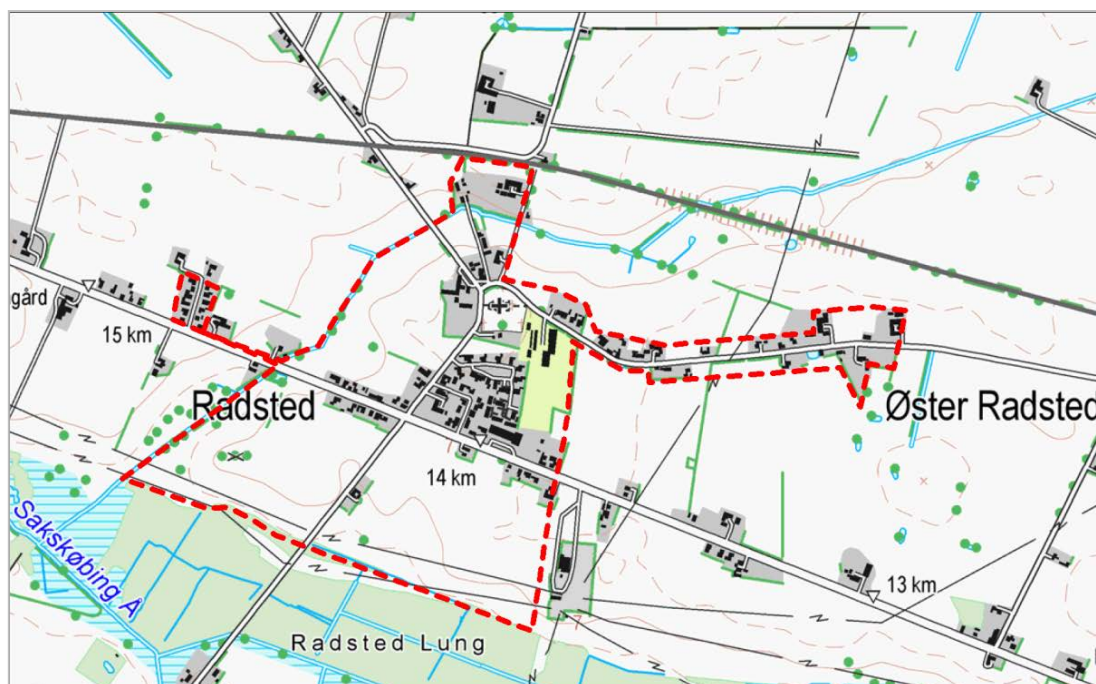
Ordforklaring

Stamhus: Et gods der udelt skulle arves af ældste søn. Indehaveren af et stamhus kaldes stamhusbesidder. Et stamhus var skattefritaget, men til gengæld kunne det ikke sælges.

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

376-031 Radsted

Mindre rural by

Den nye bebyggelse Radsted er opstået syd for landsbyen af samme navn. Størstedelen af den *rurale* bebyggelse er anlagt mellem landsbykirken og en østvest gående vej i første halvdel af 1900-tallet.

Der er ikke sket væsentlige ændringer i kulturmiljøets struktur.

Radsted har siden *udflytningen* ændret form ved i udbygningen i stigende grad at orientere sig mod landevejen, anlagt omkring år 1800, og mod syd mod Krenkerup.

Radsted Kirke

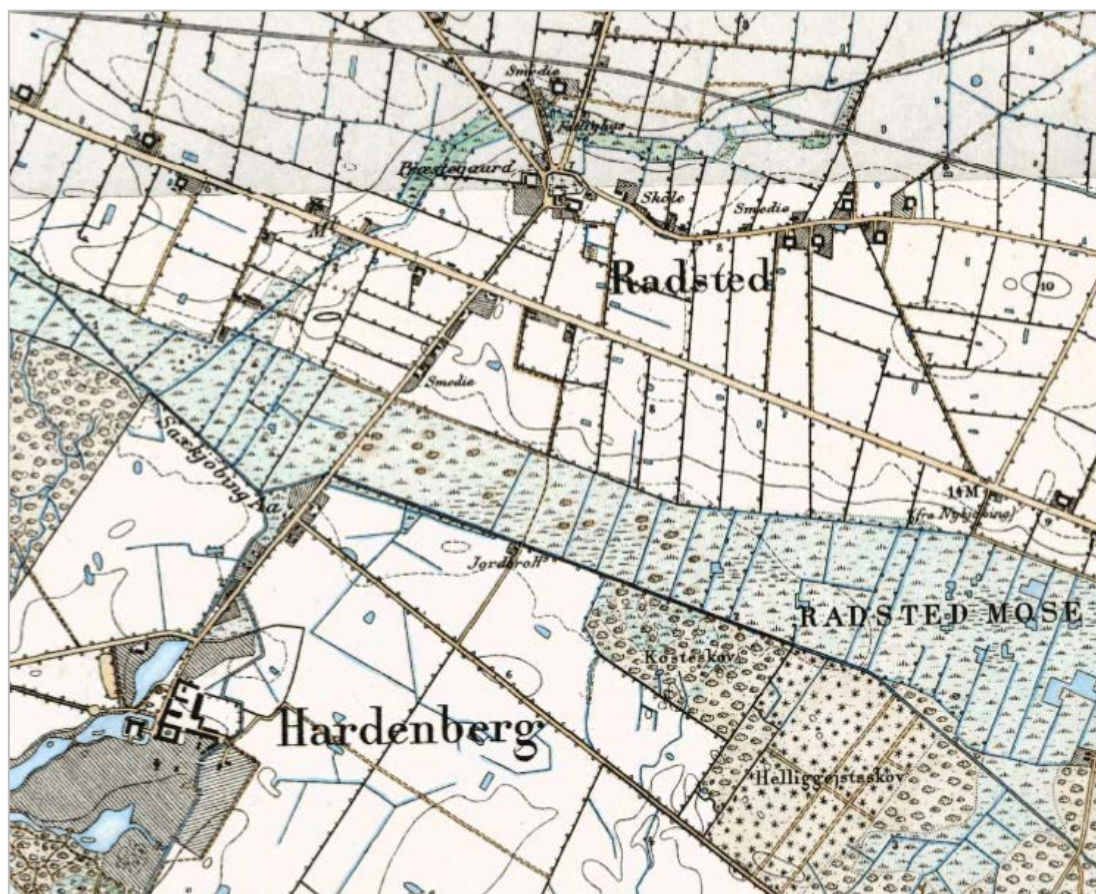
Kirkens placering midt for alléen mod Krenkerup og dens høje slanke tårn, der er synlig på lang afstand, vidner om Radsteds forbindelse til Krenkerup. Forbindelsen lader sig også aflæse i det tidligere alderdomshjem (Alléen 2), der bl.a. blev finansieret af midler fra det tidligere Radsted Hospital.

Forsamlingshus

Mellem landsbyen og Krenkerup eksisterer endnu et uopdyrket engområde, der vidner om landskabets struktur før *landboreformernes* igangsættelse.

Landsbyens nuværende struktur gør det muligt at aflæse de forskellige udviklingstrin med den gamle landsbystruktur med gårde mod øst i Østre Radsted og den nyere udvikling syd for kirken ud til og langs landevejen med alderdomshjem, forsamlingshus, mindre erhvervsbyggerier og i nyere tid villakvarter.

Radsted landsby Radsted er sognets største by. Det er en adelby der i 1688 bestod af 44 gårde. Landsbyen lå forholdsvis centralt i ejerlavet og gårdene har sandsynligvis ligget langs et forgrenet vejnet med kirken i midten af vejnettet. I begyndelsen af 1800-tallet er langt størstedelen af ejerlavet opdyrket. En undtagelse er et stort skovområde i den nordlige del af ejerlavet. Langt størstedelen af Radsteds gårde er flyttet ud på marken. Der er kun gårde tilbage i den østlige del af landsbyen og ved kirken. Syd for landsbyen er der opstået en mindre rural by der har overtaget navnet Radsted. Den oprindelige Radsted kaldes i slutningen af 1990'erne for Øster Radsted, og nord for landsbyen er der opstået en samling af gårde huse med navnet Nordøstre Radsted. Mod sydvest blev der i forbindelse med udskiftningen etableret en husmandskoloni.

I den vestlige del af ejerlavet er der anlagt en større vej, og mod nord løber jernbanen.

Kiosk

Det store nordlige skovområde er bevaret.

Syd for landsbyen ses Radsted vindmølle.

Radsted (parcelhuskvarter) Lille parcelhuskvarter, der er opstået før 1976 vest for Radsted.

Radstedhus

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet i Radsted er sårbar over for væsentlige ændringer i områdets beplantning, infrastruktur og arkitektur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Rural: Karakteristisk for (bonde)landet, bebyggelse, levevis m.v.

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

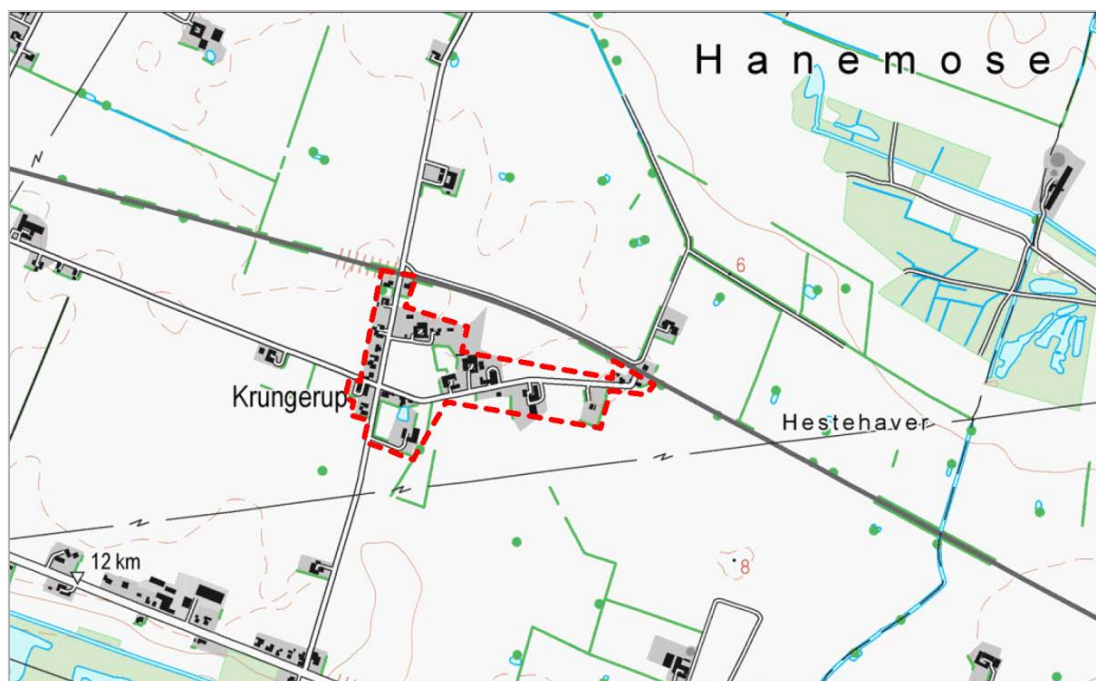
Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord, her flytter gården ofte med ud.

Landboreformer: De dybtgående forandringer i det danske landbosamfund og landbrug i perioden ca. 1750-1814, der skete på baggrund af en omfattende statslig lovgivning og initiativer fra godsejere og i mindre omfang bønder. Reformene resulterede bl.a. i at mange bønder blev selvejere, altså købte deres gård af herremanden, samtidig blev gårdene ofte udskiftet.

376-032 Krungerup

Landsby

Krungerup er en udflytterby, der i 1688 bestod af 9 gårde. En del af gårdene ligger omkring 1800 langs landsbygaden, mens de resterende gårde ligger i 2 klynger henholdsvis nord og syd for gaden.

I begyndelsen af 1800 er størstedelen af *ejerlavet* opdyrket, men mod øst ses dog stadig et større skovareal. Mod syd er ejerlavet afgrænset af et stort vådområde, Radsted Mose.

I slutningen af 1990'erne ligger der stadig 6 gårde i landsbyen og strukturen omkring landsbygaden er velbevaret. Men mod vest er der langs den nordsyd gående vej opstået lidt ny bebyggelse, og nord for Krungerup blev jernbanen anlagt i anden halvdel af 1800-tallet.

Mod syd er der i nærheden af vådområdet anlagt en række huse langs Sakskøbingvej.

Bebyggelsens struktur er fint bevaret.

Krungerup (mindre rural by) Krungerup er en lille bebyggelse der er opstået i tilknytning til landsbyen af samme navn. Den nye bebyggelse består af en række huse hvoraf størstedelen er placeret langs en nordsyd gående vej. Enkelte dele af bebyggelsen er opstået i forbindelse med at jernbanen blev anlagt i anden halvdel af 1800-tallet. Resten er kommet til senere. Der er ikke sket væsentlige ændringer i kulturmiljøet.

Huse langs Idalundvej

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet er sårbart over for forfald og ændringer i markstrukturer, bebyggelse og arkitektur. Det er endvidere sårbart for sløring af de åbne vidder.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

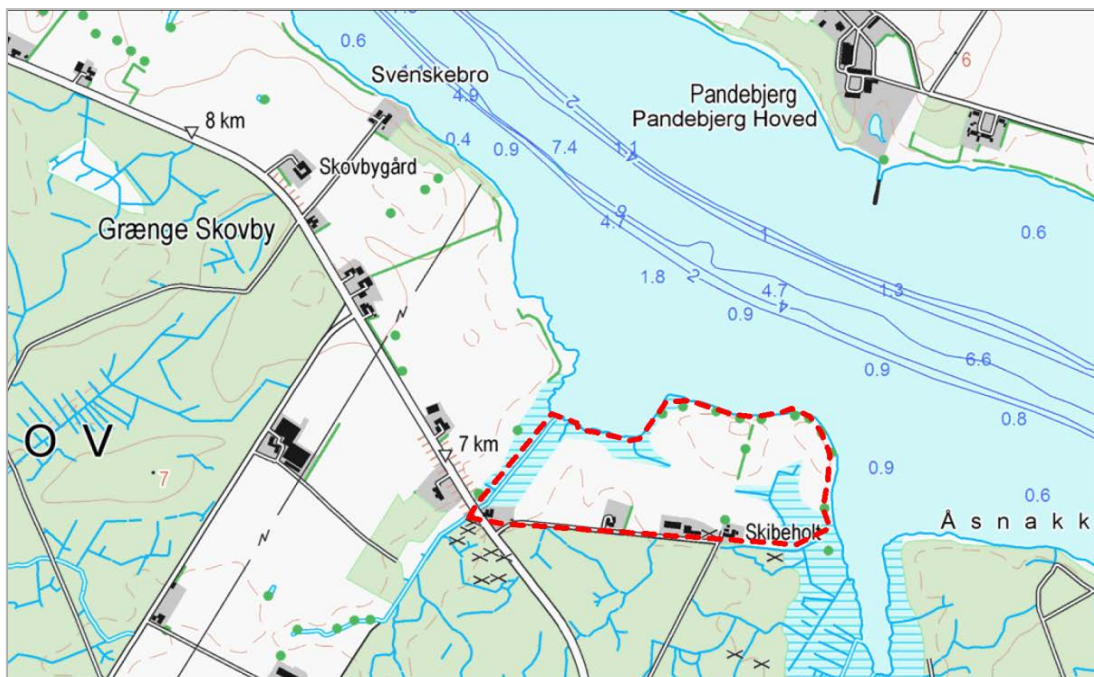
Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord, her flytter gården ofte med ud.

376-040 Skibeholt

Husmandskoloni

I begyndelsen af 1800-tallet ses på kort 5 lodder, der ligger ud til vandet. I løbet af dette århundrede blev 4 af lodderne bebygget. Udstykningen er foregået i et skov- og mosedækket område, i nordenden af Toreby Skov, der er en del af Hamborg Skov Storskov, under hovedgården Fuglsang.

Hegn og skel er forsvundet, men der ligger stadig 4 brug i området.

Skibeholt er en velbevaret skovbebyggelse, hvilket er usædvanligt for en husmandskoloni.

Sårbarhedsvurdering

Skibeholts kulturmiljø er særligt sårbart over for ændringer bebyggelsesstruktur samt arkitektur ved fx udstykning og ny- eller ombygning.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til køkkenhave, husdyr og jordbrug.

376-041 Storskoven

Fællesareal

Et større skovområde mellem Sundby og Skibeholt beliggende mellem landevejen og Guldborgsund.

Tidligere udskibningssted

Ud til Guldborgsund findes midt i skoven resterne af et tidligere udskibningssted benævnt Hamborg Havn. Bygningerne bestod af tre længer anbragt ud mod vejen, de er i dag nedrevet. I dag ligger der en skovfogedbolig trukket lidt tilbage fra vejen, og der er friholdt en lysning i skoven ud mod vandet hvor udskibningsstedet var. Skovfogedboligens (Ved Hamborgskoven 5) oprindelige beboelseshus er nedrevet og en nyere bygning opført i 1970'erne.

Skovfogedbolig

Rundt i skovens kant findes endnu et antal boliger oprindeligt opført til skovdistriktets ansatte. Ved Hamborgskoven 3 og 6, Slettebjerghus (Ved Hamborgskoven 8a), Guldborgvej 44.

Et af skovdistriktets huse

I skoven findes en lang række fortidsminder og en gruppe fredede egetræer. Der er flere karakteristiske skovenge som har været brugt til græsning, flere af disse er hegnede og bruges stadig til græsning. Der er en gammel grusgrav, og tidligere har Forsvaret haft en bunker i skoven, den er nu nedlagt.

Et kig ind til et af fortidsminderne

Skovens grænse mod syd og Middelaldercenteret har forrykket sig i nyere tid, idet et tidligere opdyrket areal nu ligger som skov.

Skoven ejes af Det Classenske Fideicommis.

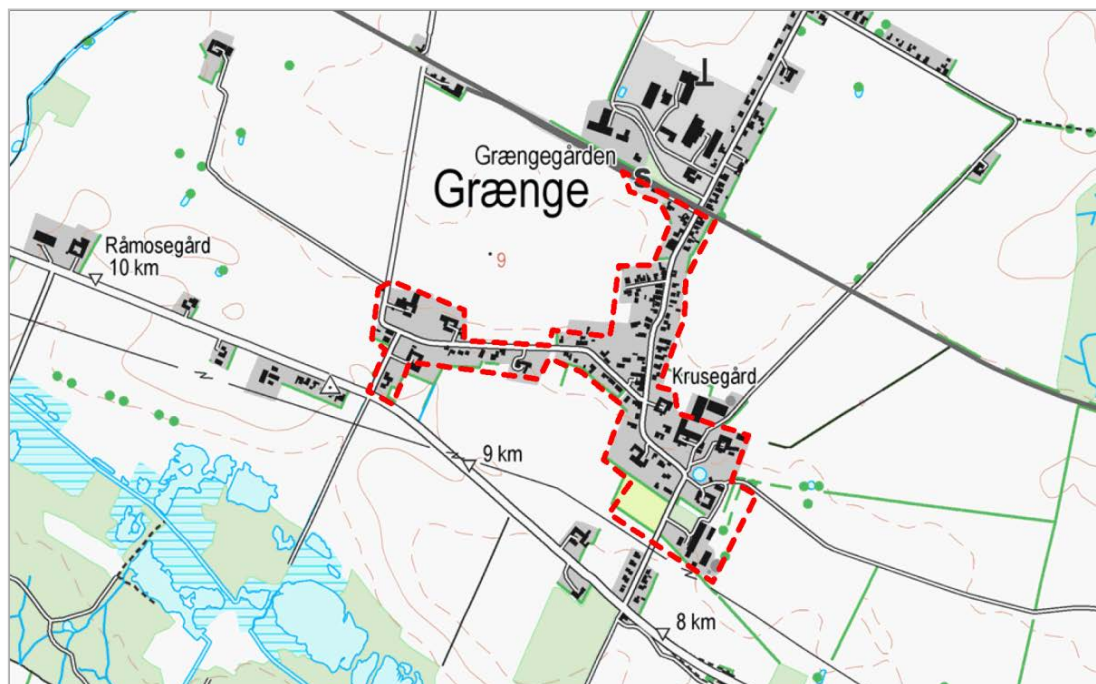
Sårbarhedsvurdering

Storskoven er sårbar over for ændringer i områdets infrastruktur og i bebyggelsen. Ligeledes er området sårbar over for væsentlige ændringer i beplantningsstrukturen. Engene er sårbare over for tilgroning ved ophør af græsning eller anden form for pleje.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-042 Grænge

Landsby

Grænge er en *vejforteby*, der i 1688 bestod af 18 gårde. Gårdene lå forholdsvis reguleret langs landsbygaden. Omkring 1800 er kun en meget lille del af *ejerlavet* opdyrket. Store dele af området er præget af skov og eng.

I den sydlige del af ejerlavet ligger vindmøllen Grænge Mølle.

Landsbyen blev *udskiftet* meget sent, i 1828, og en stor del af gårdene blev liggende i landsbyen. Der kommer efterhånden en del ny bebyggelse til, både langs den gamle landsbygade og især langs vejen mod nord.

Grænge beboerhus

Den Gl. Smedie

En del af jorden er blevet opdyrket, men der ses stadig skov- og vådområder i det gamle ejerlav.

Nord for landsbyen blev jernbanen anlagt i anden halvdel af 1800-tallet og i dette område anlægges 2 større teglværkskomplekser.

Jernbanen

Der er opstået en del mindre bebyggelser, som ligger spredt i ejerlavet.

Stationsbyen Grænge er et forholdsvis velbevaret kulturmiljø.

Grænge Skovvej

Byens udbygning primært fra syd mod nord afspejles i bebyggelsesstrukturen og arkitekturen.

Grænge (bymæssig bebyggelse) I slutningen af 1800-tallet anlægges der lidt ny bebyggelse langs den nordligt gående vej i landsbyen Grænge. Efterfølgende bliver bebyggelsen mere tæt, og langs den gamle landsbygade opstår der ligeledes ny bebyggelse.

Den bymæssige bebyggelse gror efterhånden sammen med det nordliggende teglværkskompleks med arbejderboliger, og det eneste, der adskiller de to bebyggelser, er jernbanen.

Der er ikke sket væsentlige ændringer i kulturmiljøet.

Beboerhus

Sårbarhedsvurdering

Byens bebyggelsesstruktur og arkitektur er væsentlig for forståelsen af kulturmiljøet. Kulturmiljøet er således sårbart over for ændringer i arkitektur og infrastruktur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Forteby: En landsbytype fra middelalderen, hvor gårdene ligger i en kreds omkring fortens, som er et åbent fællesareal.

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

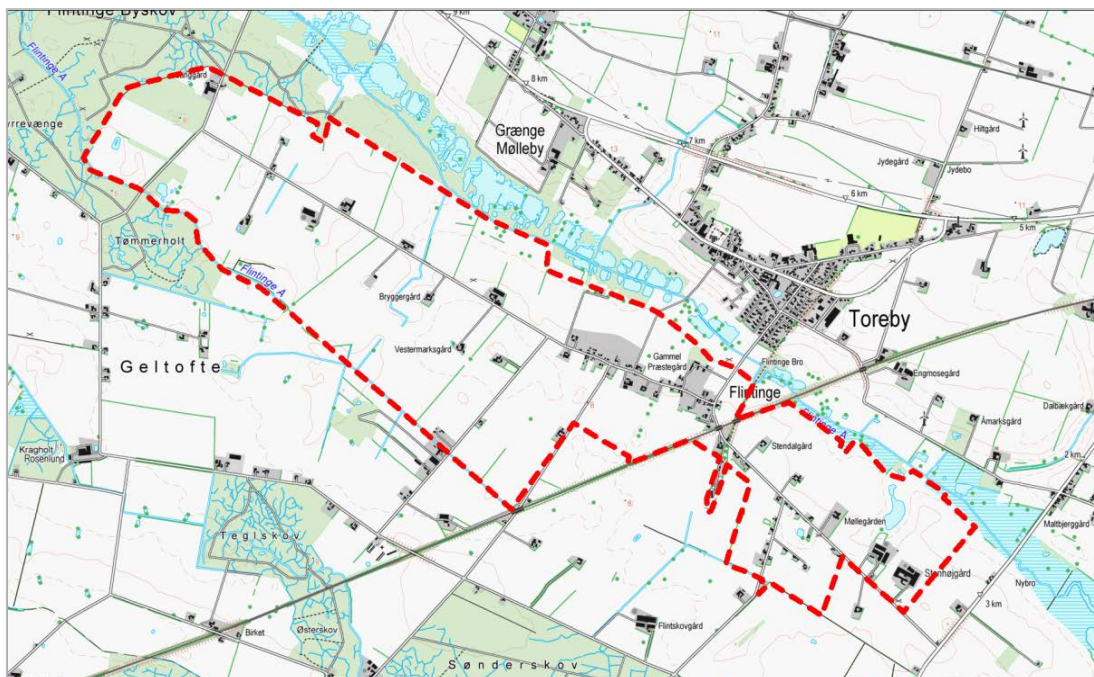
Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud.

376-043 Flintinge

Landsby

Flintinge er en større landsby, der i 1688 bestod af 39 gårde og 12 huse uden jord. Gårdene ligger meget reguleret langs landsbygaden. Landsbyen er randplaceret i sit *ejerlav*, der i begyndelsen af 1800-tallet kun var delvist opdyrket og i høj grad præget af skov- og vådområder.

Den tidligere præstegård

Omkring 1800 var der ca. 8 gårde tilbage i landsbyen. Mange gårde er formodentlig flyttet ud på marken i forbindelse med *udskiftningen*, men en del af gårdene kan også være forsvundet i forbindelse med en evt. ekspansion af de mange hovedgårde der findes i sognet.

I løbet af 1900-tallet kommer der især i den østlige del af landsbyen lidt ny bebyggelse til, men den gamle landsbystruktur kan stadig genkendes, da der stadig ligger 8 gårde og en del huse i Flintinge.

Jernbanen er blevet anlagt i området, og mod øst er der i forbindelse med udskiftningen opstået en husmandskoloni.

Huse i den østlige del af Flintinge.

Størstedelen af det gamle ejerlav er blevet opdyrket.

Langs vejen mod øst ligger de udflyttede gårde takstfast side om side og vidner om kulturlandskabets bebyggelse efter *landboreformerne*. Landsbyen har fastholdt sin udstrækning mod nord.

Udflyttet gård.

Flinting (husmandskoloni) Husmandskolonien er opstået ved udskiftningen. Den består af 14 brug, der ligger jævnt fordelt langs et forgrenet vejnet øst for Flinting. Et enkelt brug er forsvundet, og andre lodder er blevet yderligere udparcelleret, således at der er kommet flere bygninger til. Der er sket enkelte ændringer i vejstrukturen, og hegn og skel er forsvundet.

Langgården med et fredet stendige

Langgården Langgården er oprettet i løbet af 1800-tallet ved Flinting Byskov. Gården har tilhørt A/S Skandinavisk Frøkompagni, og den omkringliggende jord blev efter 1942 beplantet. Efter 1942 har gårdens bygningsmasse ændret sig markant. Mellem 1976 og 1995 er en større del af det beplantede område omdannet til agerjord.

Sårbarhedsvurdering

Flinting er sårbar over for ændringer i markstrukturen og beplantningen. Den tætte bebyggelse langs vejen i vest og den åbne bebyggelse på markerne og langs sidevejene mod øst bør fastholdes.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

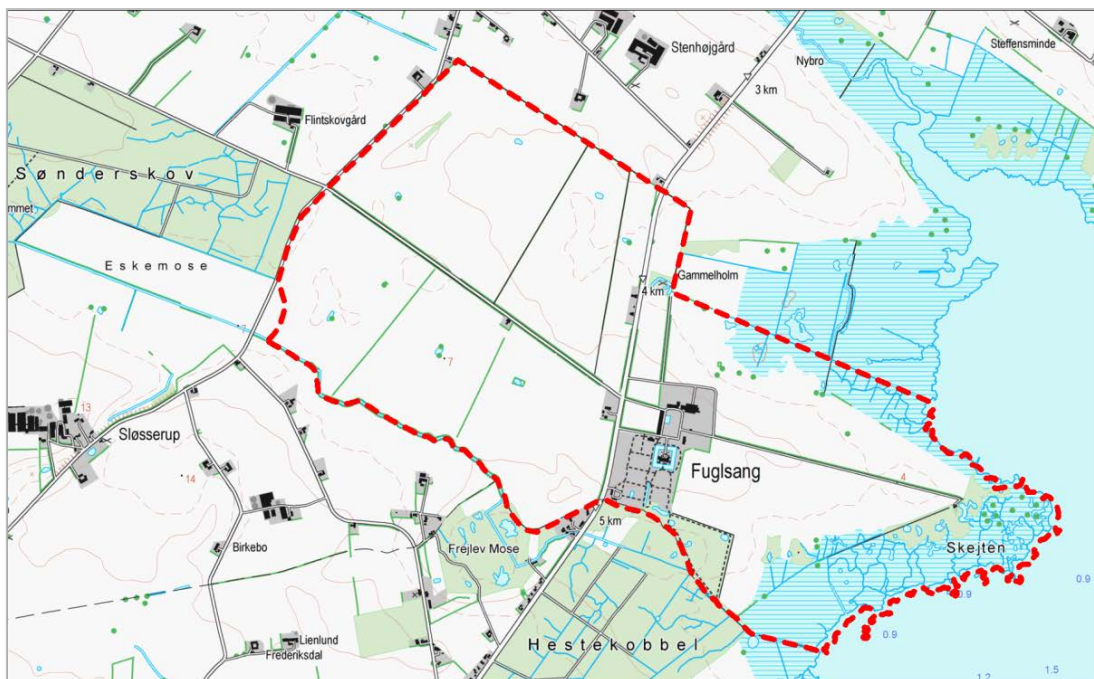
Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården oftest med ud.

Landboreformer: De dybtgående forandringer i det danske landbosamfund og landbrug i perioden ca. 1750-1814, der skete på baggrund af en omfattende statslig lovgivning og initiativer fra godsejere og i mindre omfang bønder. Reformene resulterede bl.a. i at mange bønder blev selvejere, altså købte deres gård af herremanden, samtidig blev gårdene ofte udskiftet.

376-044 Fuglsang

Hovedgård

Hovedgården Fuglsang kendes tilbage fra middelalderen.

Fuglsang Hovedgård

Det var en borg opført på en borgbanke med omgivende voldgrave. Den er i dag bevaret som voldstedet **Gammelholm**. Borgbanke og grave ses stadig. I 1850'erne indrettede slægten Neergård en privat begravelsesplads midt på den middelalderlige banke, med en nedgravet krypt og to marmorgravsten og et jernkors oven på voldstedet. Ved udgravningen til kammeret stødte man på murværk. Gammelholm fremstår i dag som et romantisk voldsted, bevokset med gamle træer, overgroede med efeu og med en stadig vandfyldt voldgrav. Gammelholm er offentlig tilgængelig.

Det gamle voldsted med stadig vandfyldte voldgrave og en senere tilføjet gravkrypt.

I 1500-tallet opgav man den gamle borg og opførte i stedet en ny på det sted, hvor Fuglsang ligger i dag. Den nye hovedbygning blev opført på en større holm med bred grav om. Renæssancehuset kom under vekslende ejere, bl.a. kronen, til at stå til 1840, hvor ejeren, J.F. de Neergaard, lod en senklassicistisk hovedbygning opføre i stedet. Rolf Viggo de Neergaard overtog Fuglsang i 1866 efter sine forældre, og på grund af svampeangreb i det kun 26 år gamle hus, måtte han lade det rive ned. Den nuværende hovedbygning, i tidens historiske blandingstil, lod han opføre, ved sin fætter, arkitekten J.G. Zinn. Huset stod færdigt i 1869. Bygningen med de tilhørende nærmeste havemure er fredet.

Den store park, Fuglsang have, blev anlagt syd for hovedbygningen, i romantisk, engelsk stil af Johan Ludvig Mansa, senere slotsgartner på Fredensborg.

Fuglsang ligger forholdsvist centralt i sit eget ejerlav, der når ud til sundet. Jorden omkring hovedgården var i begyndelsen af 1800-tallet opdyrket, men i ejerlavets periferi ses en del skov- og vådområder.

Avlsbygninger

Avlsbygningerne blev opført nord for hovedbygningen, hvor de stadig ligger, men der er dog sket en del ændringer i deres grundplaner og nogle eksisterer ikke længere, således at den oprindelige symmetri ikke længere eksisterer. Der var oprinde-

lig to ens store længer der flankerede gårdsrummet, i dag er kun den vestlige beva-
ret. Den østlige staldlænge nedbrændte omkring 1970, og man valgte at genopføre
en ny staldbygning øst for det oprindelige gårdrum. Den fredede Herskabsstald op-
ført omkring 1860 efter tegninger af professor H. J. Holm ligger øst for gårdrummet
og for den nu forsvundne længe. Herskabsstalden er restaureret udvendig i 2004,
og fremstår indvendig med dele af det oprindelige staldinventar. En rejsestald, sene-
re vognport blev nedrevet i 2010. En lille smedie er blevet istandsat i 2011 og brug-
ges i dag som publikumstoilet og udstillingslokale. Sydligst i gårdsrummet lå engang
en rund ridebane. Efter nedrivningen af den nedbrændte stald anlagdes der en cir-
kulær parkeringsplads med en markant stenomkransning og beplantning med pla-
tantræer. I dag tilstræbes et åbent gårdrum uden parkerede biler, så parkeringsan-
lægget blev fjernet i forbindelse med en helhedsplan for gårdsrummet ved anlægge-
sen af det ny kunstmuseum.

Staldbygning

Afsluttende gårdrummet mod nord ligger en forpagterbolig. Huset ligger i dag ube-
nyttet hen. Der er planer om anvendelse af huset til kulturformål med bevarelse af
det oprindelige udtryk.

Lige øst for forpagterboligen er i 2008 opført Fuglsang Kunstmuseum. I forbindelse
med museets anlæg blev hele gårdanlæggets struktur nyfortolket af arkitekt Tony
Fretton, så det i stedet for et lukket gårdrum åbner for udsigten mod Guldborgsund
og Skejten. Dette fordrede fjernelse af staldbygninger m.v. opført fra 1940'erne og
senest kvægstalden fra 1970.

Fuglsang Kunstmuseum

Området er endvidere karakteriseret ved en række fredede stengærder.

Ved kysten ud for Fuglsang findes det fredede naturområde **Skejten** med en række gamle egetræer og en interessant strandengs flora og fauna. Området er heget og afgræsses med kreaturer for at bibeholde karakteren af strandeng. Der er offentlig adgang.

Udsigt over strandengen

Fuglsangs ældste kendte ejer var Anders Siundesen (1368-87), hans datterdatter gav den i 1446 til Maribo Kloster der videresolgte den og man kan følge de skiftende ejere lige til i dag, hvor Det Classenske Fideicommis ejer den.

Sårbarhedsvurdering

Fuglsang er sårbar over for yderligere ændringer og tilføjelser, der slører anlæggets oprindelige struktur. Kulturmiljøet er generelt sårbar over for yderligere ændringer i både beplantningen, infrastrukturen og arkitekturen.

Fuglsangs gårdanlæg indgår i dag i en moderne kontekst præget af benyttelsen til kulturformål med et moderne museumsbyggeri. Fremtidig udvikling af benyttelsen bør ske med hensyntagen til kulturmiljøet.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-045 Krattet

Samling af gårde/huse

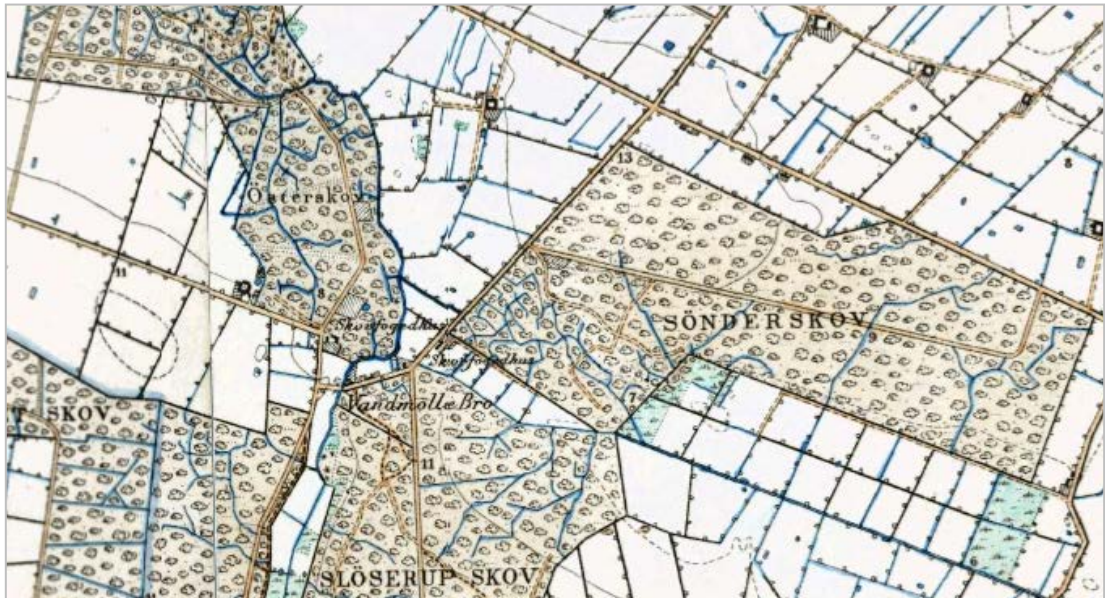
Krattet er en lille samling af huse, der ligger i et område præget af skove. Der løber en å langs med bebyggelsen, og i skovene ses mange kanaler.

En del af bebyggelsen blev anlagt i løbet af 1800-tallet, mens de resterende huse er kommet til i første halvdel af 1900-tallet.

Sønderskovhjemmet

Der er ikke sket væsentlige ændringer i kulturmiljøet.

Skovstræde er en lille skovbebyggelse, som er opvokset i mellem skovene Sløserup Skov, Østerskov og Sønderkov. Bebyggelsen er samlet omkring den vejstrækning, hvor der tidligere har ligget en vandmølle. I slutningen af 1800-tallet blev byen udvidet, ved at de større gårde udstykkede parceller, hvor nye huse blev opført.

Godsejerfruen Bodil Neergård på Fuglsang Gods oprettede i 1917-18 et hjem for dårligt stillede mænd kaldet Sønderkovhjemmet. Sønderkovhjemmets bygninger er markant placeret i miljøet.

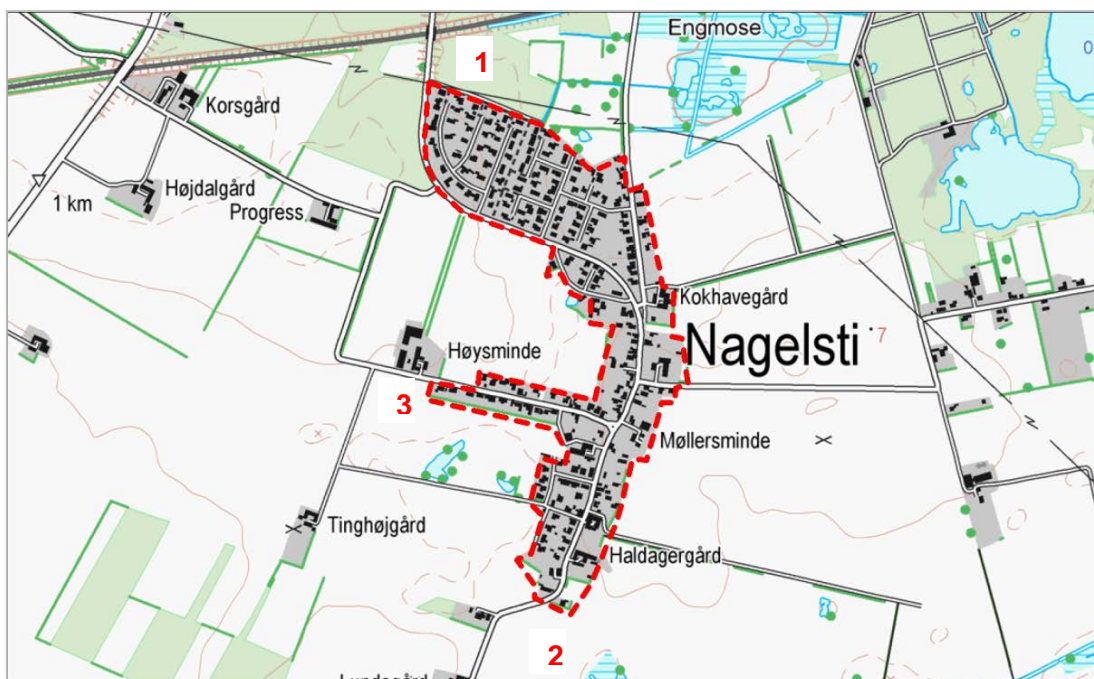
Sårbarhedsvurdering

Krattet bør bevares og reguleres med nænsomhed. Landsbyen er af nyere dato, men den er ikke lige så belastet af nutidens trafikpres som så mange andre vejbyer. Områdets beplantning og infrastruktur synes ikke at have ændret sig voldsomt siden slutningen af 1800-tallet. Det vil derfor være af betydning, at disse forhold fortsat bevares, hvilke Sønderskovhjemmet på mange måder er med til at fastholde. Området er sårbart over for forfald, ændringer i bebyggelsesstruktur samt arkitektur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-046 Nagelsti

Landsby

Nagelsti er en større udflytterlandsby der i 1688 bestod af 23 gårde. Gårdene har ligget meget reguleret langs den nordsyd gående landsbygade.

Ejerlavet, der ligger ud til Guldborgsund, var i begyndelsen af 1800-tallet præget af en del spredte eng- og moseområder.

Vest for landsbyen ligger Nagelsti Mølle, som er en vindmølle fra før 1800-tallet.

Nagelsti blev blokudskiftet i 1775. I begyndelsen af 1800-tallet ligger der stadig 11 gårde i landsbyen.

Gård midt i Nagelsti

Efterhånden kommer der ny bebyggelse til, og en del gårde forsvinder.

I den vestlige del af det gamle ejerlav ligger en mængde spredte gårde, der sandsynligvis er udflyttede gårde fra landsbyen.

Nagelsti gl. skole

Nord for Nagelsti er jernbanen og en større vej blevet anlagt. I samme område er der opstået flere parcelhuskvarterer. Der findes stadig vådområder i ejerlavet.

Der ligger fortsat 6 gårde i byen, men der er kommet så meget ny bebyggelse at strukturen er overlejret.

Nagelsti er en hybridby, hvor ny og gammel bebyggelse eksisterer i en sammenblanding. Der er tale om en by med mange lag.

Nagelsti (parcelhuskvarter 1) Parcelhuskvarter opstået nord for Nagelsti før 1976.

Nagelsti (parcelhuskvarter 2) Parcelhuskvarteret ligger syd for Nagelsti og er anlagt før 1976.

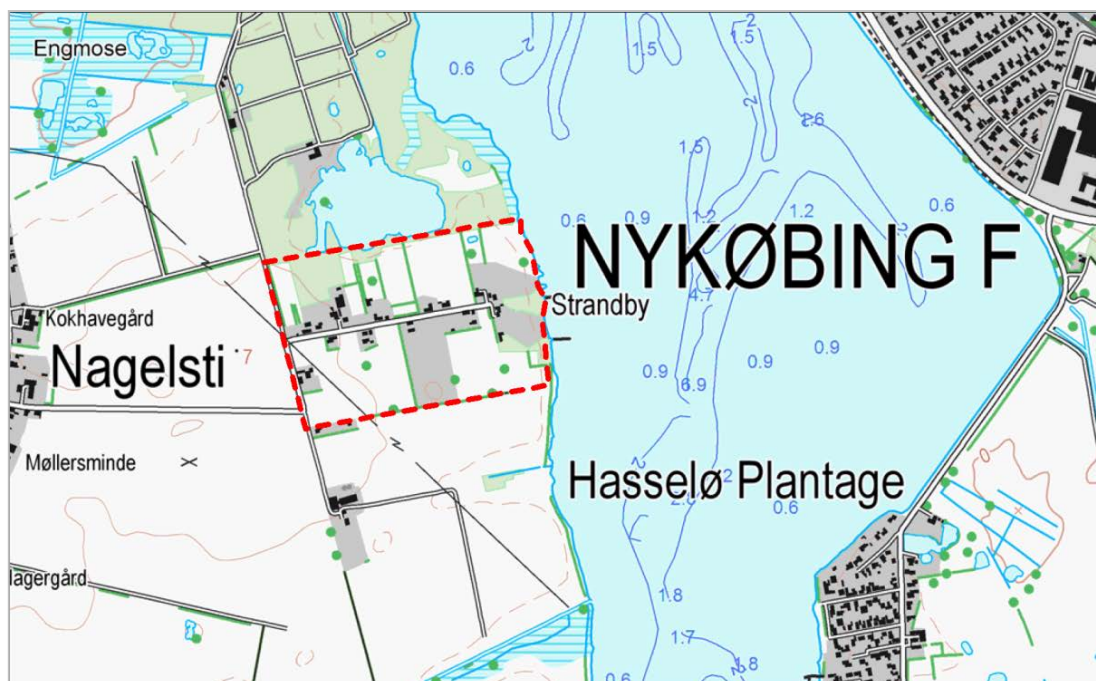
Nagelsti (parcelhuskvarter 3) Lille parcelhuskvarter vest for Nagelsti. Parcelhuskvarteret er anlagt før 1976 langs en indfaldsvej til byen.

Sårbarhedsvurdering

Som sådan er byen ret robust overfor nybyggeri, men dog sårbar for ændringer i bebyggelsesstruktur, bebyggelse, ændringer i de ældste bygningers arkitektur samt levende hegn.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-047 Strandby Husmandskoloni

Husmandskolonien, der består af 10 brug, er anlagt i løbet af 1800-tallet langs en østvest gående vej ned til sundet.

Vejen ned til sundet

De 10 brug er bevaret, men bebyggelsesstrukturen er blevet lidt mere tæt fordi der enten er kommet flere bebyggelsesenheder til, eller fordi de eksisterende brug er blevet udvidet.

Der ses stadig mange hegn og skel i landskabet.

Sårbarhedsvurdering

Eftersom alle de centrale elementer, der definerer et kulturmiljø, er velbevarede, så er området sårbart på alle punkter. Enhver ændring i infrastruktur, bebyggelse og beplantning vil påvirke miljøet. Strandby er særligt sårbart overfor udstykning og nybyggeri specielt langs kysten.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-048 Priorskov

Hovedgård

Hovedgården er nævnt første gang i 1609. Det er uvist hvornår den blev en hovedgård, men den har formentlig haft fælles ejer med Fuglsang i 1500-tallet.

Priorskov ligger centralt i sit ejerlav, som ligger ned til sundet. Omkring 1800 er størstedelen af jorden opdyrket, men der ligger stadig en del spredte skov- og engområder i ejerlavet. Hovedbygningen er en 3-fløjet bygning, og avlsbygningerne ligger lige øst for denne.

I 1854 blev en ny hovedbygning opført efter en brand. Avlsbygningernes bygningsmasse er blevet udvidet, men de har stadig samme placering.

Vejsystemet er blevet kraftigt udvidet, og der er kommet lidt ny bebyggelse til i form af huse.

Der ses stadig lidt skov i området.

Det gamle kornmagasin i avlsgården er fredet. Anlæggets struktur er velbevaret - i takt med, at anlægget blev udbygget, er nytilkomne bygninger placeret symmetrisk ved siden af de eksisterende længer.

I løbet af 1800-tallet er der kommet en række mindre landarbejderhuse til ved indkørslen til gården.

I området er der reminiscenser af et tidligere landingssted, der formentlig skal ses i tilknytning til det omtalte kornmagasin. Priorskovs udlægning har tydelige paralleller til Fuglsangs oprindelige udformning før kunstmuseets opførelse.

Den fredede lade

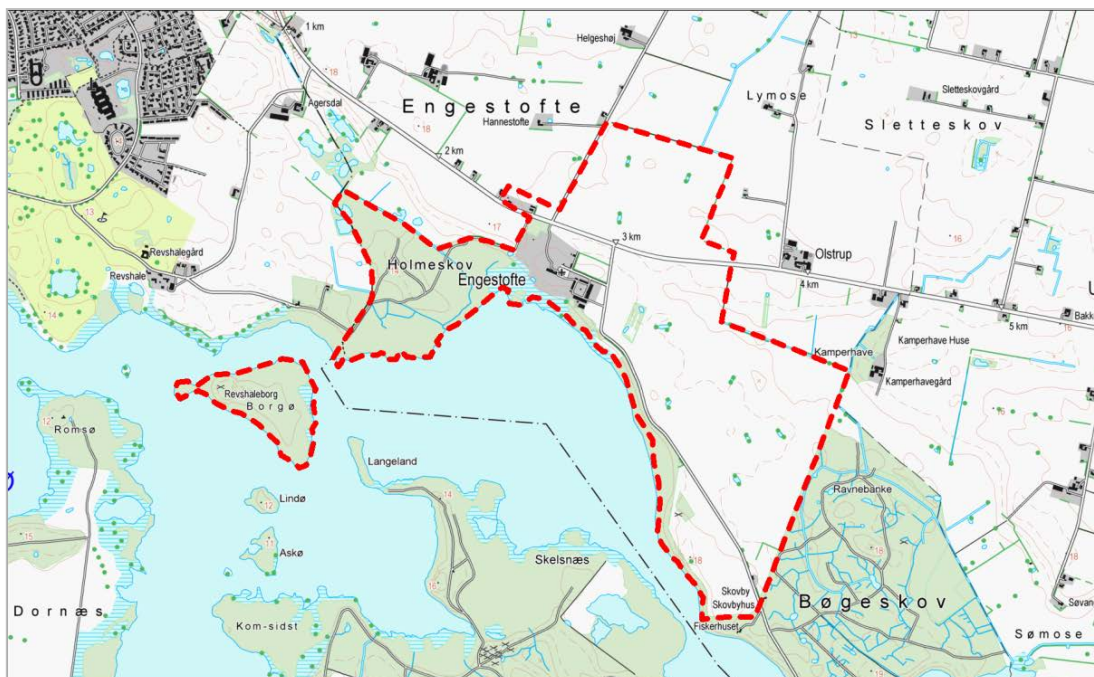
Sårbarhedsvurdering

Priorskov er sårbar over for ændringer i såvel områdets bebyggelsesstruktur, i arkitekturen og i beplantningen. Priorskov har fastholdt en isoleret placering centralt på sine jorde, hvilket der bør værnes om.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-060 Engestofte

Hovedgård

Hovedgård kendt fra 1393. Smukt beliggende ved bredden af Maribo Sønderø.

Engestofte Hovedgård set fra kirken

Tæt ved hovedbygningen ligger Engestofte kirke - annekstirke til Maribo Kloster og efterfølgende til Slemminge. Kirken er formentlig oprindeligt opført som et gårdkapel til hovedgården. Den tætte forbindelse til kirken og placering ved søen trækker spor tilbage til det middelalderlige Engestofte, mens placeringen af hovedbygningen - opført omkring 1807 - naturskønt på afstand af *avlsgården*, vidner om en ny tids

herskabsideal, der spirede frem i slutningen af 1700-tallet. Den lille bebyggelse umiddelbart ved siden af hovedgården, hvoraf et husmandssted og skolebygningen er bevaret, vidner om 1800-tallets herregårdslandskabs fremkomst, det samme gør de i markerne udlagte jagtremiser.

Engestofte Kirke

Gl. Skole

Avlsgården

Revshaleborg Nærmest rund borgplads fra begyndelsen af 1200-tallet på øen Borgø. Borgpladsen er 90 m i diameter og begrænset af skrænter mod søen på tre sider. På den fjerde side ind mod resten af øen beskyttes borgpladsen af 5 tørre grave med 4 mellemliggende volde.

Borgen er nedbrudt 1256 og formentlig været mere eller mindre skovklædt siden da. Voldstedet med dets forvolde er tilsyneladende uændret. Anlægget er fortsat beplantet, bortset fra borgpladsen. Revshaleborg er et fredet fortidsminde.

Skovby Omfatter 2 gårde og 2 huse, der tilsyneladende er udskiftet fra Engestofte 1787, dvs. 13 år inden landsbyen udskiftes. Med den beliggenhed, som bebyggelsen har, må vi regne med, at bebyggelsen omkring 1800 hører under hovedgården, og at udflytningen fra landsbyen er sket kort efter 1787.

Bebyggelsen knytter sig overvejende til den øst for liggende Bøgeskov.

Bebyggelsesstrukturen ændres kun uvæsentligt ved en mindre flytning af et af husene og etablering af et nyt hus ved søen, Fiskerhuset. Infrastrukturen er uændret. Beplantningsstrukturen er uændret.

Fiskerhuset

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet omkring Engestofte udgør stadig et helstøbt og komplet herregårdsmiljø. Området er derfor sårbart over for væsentlige ændringer i såvel bebyggelsesstrukturen, arkitekturen, beplantningen som infrastrukturen. De åbne marker rundt om Engestofte, den uforstyrrede forbindelse til søen og den nære forbindelse til skoven udgør centrale elementer i kulturlandskabet.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

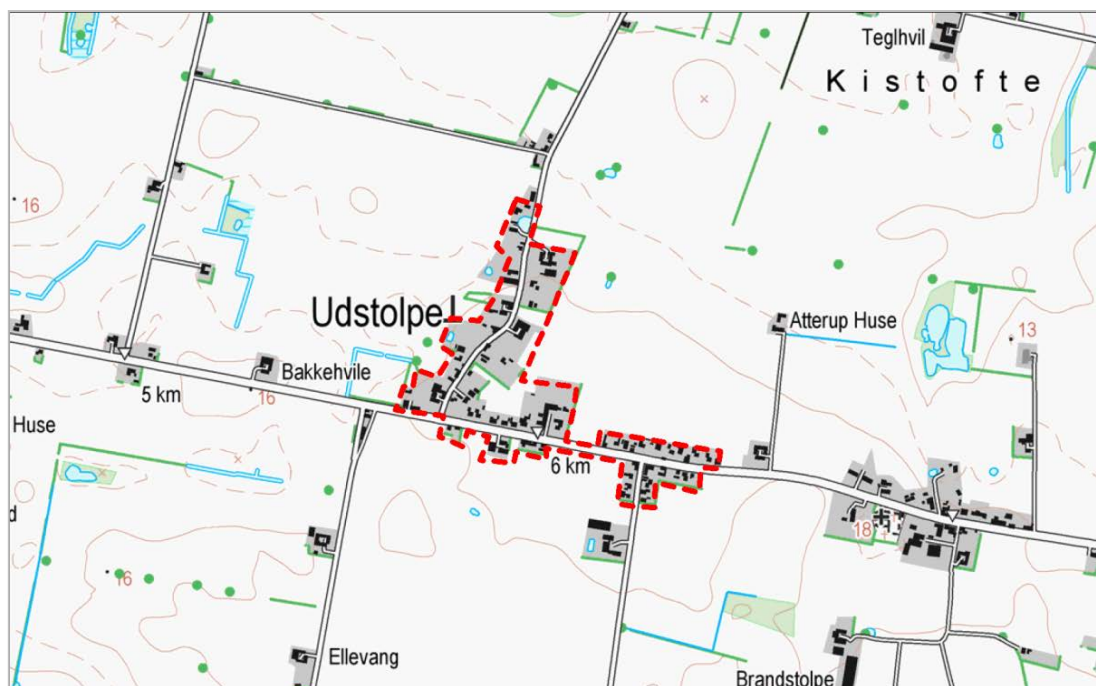
Ordforklaring

Avlsgård: Oprindelig en mindre hovedgård, senere betegnelse for en større gård, dannet enten ved sammenlægning af bøndergårde eller ved opdeling af hovedgårdsjorder. Avlsgård er også betegnelse for avlsbygningerne hvor de ligger adskilt fra beboelsen på en stor gård.

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom, ofte under 5 tønder land.

376-061 Udstolpe

Landsby

Udstolpe er en kompakt, reguleret såkaldt vejby. Den lå centralt i den nordøstlige del af sit *ejerlav* og var orienteret mod eng og ager. Der var større engarealer omkring byen og ved sydgrænsen af ejerlavet. Gårdene lå tæt omkring en let snoet nordgående gade med gadekær i en lille *forte* i den nordlige ende. Gaden endte mod syd ved en større østvest-gående vej der delte ejerlavet på midten.

Gadekæret

Ejerlavet, der blev sent *blokudskiftet*, er præget af spredte *udflyttergårde* og huse. Byen, hvor kun 4-5 gårde er bevaret, er fyldt ud med huse, så landsbyens struktur stadig erkendes.

Bebyggelsesstrukturen i Udstolpe er ret tydelig, idet byens ældste gårde er beliggende østligt i byen, mens nyere bebyggelse fra 1880-1920'erne ligger i den vestlige del af landsbyen langs den gennemgående landevej.

Bytræ

Gården Kamperhavegård (Engestoftevej 89), er tolket som en udflyttergård fra landsbyen før den helt udskiftedes, da den ikke er nævnt i andre/tidligere kilder.

Avlsbygning på Kamperhavegård

Udstolpe (mindre rural by) I den sydlige del af den gamle landsby voksede en del huse frem primært langs den østvest gående landevej. Der var et "hul" i den sammenhængende bebyggelse på ca. 75 m. Kun enkelte funktioner var knyttet til den bymæssige struktur, som skole, smedje, margarinefabrik og anlæg.

Bebyggelsens struktur såvel som vejens er velbevaret, og der er ikke sket væsentligt nybyggeri siden 1942/1962.

Sårbarhedsvurdering

Miljøet er særligt sårbart over for ændring i infrastruktur samt over for yderligere forfald i byens ældste dele.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Forde: Et åbent fællesareal.

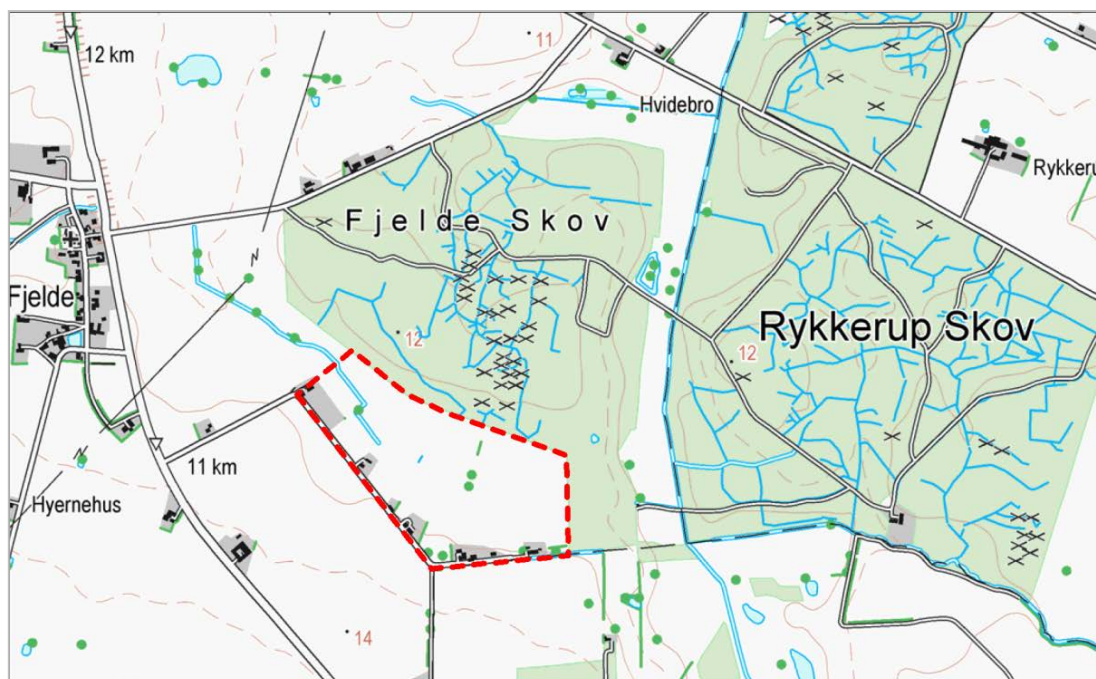
Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården oftest med ud.

376-062 Fjelde

Husmandskoloni

Ved *udskiftningen* udstykkedes en række på 9 huslodder syd for Fjelde skov, øst for Fjelde. De 8 lodder bebyggedes og husene lå langs med og på nordsiden af en slynget østgående vej, med jordlodderne mellem vej og skov.

Strukturen er bevaret, dog er enkelte huse væk. Dele af markinddelingen er stadig synlig.

Der er stadig en del af de gamle stråtækte bindingsværkshuse tilbage i husmandskolonien

Sårbarhedsvurdering

Fjelde husmandskoloni er først og fremmest sårbar overfor ændringer i markstruktur og i særdeleshed i bebyggelse og arkitektur, da en stor del af de oprindelige bygninger stadig findes.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

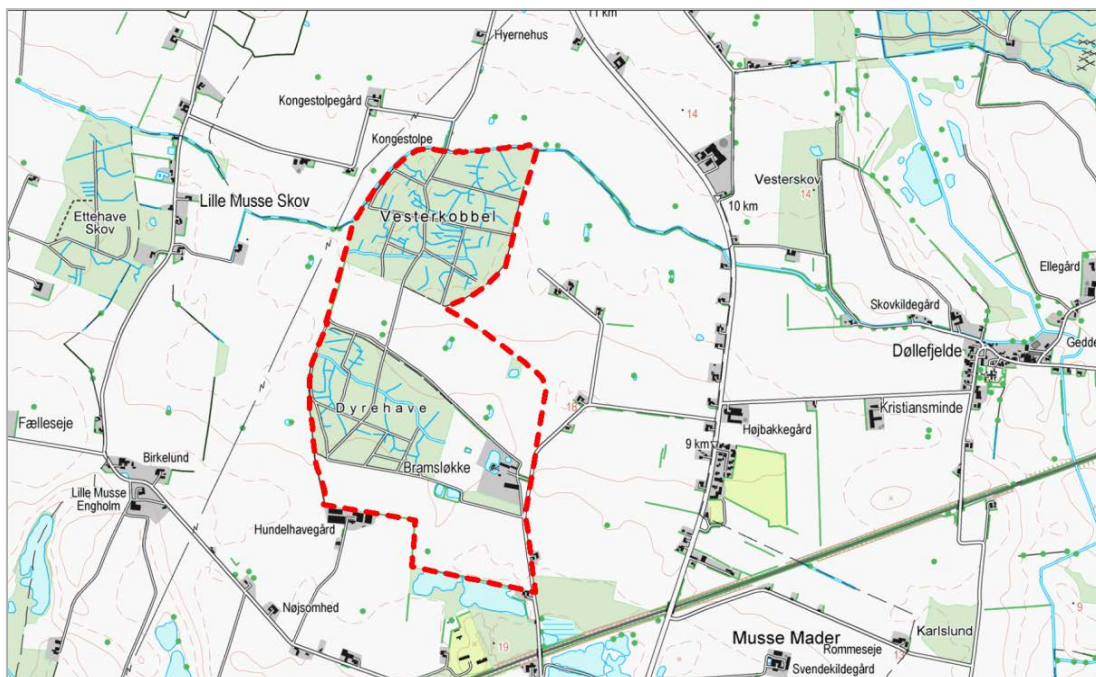
Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud.

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom, ofte under 5 tønder land.

Husmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

376-063 Bramsløkke

Hovedgård

Den lille middelalderlige *hovedgård* lå centralt i sit *ejerlav* og var orienteret mod de dyrkede jorder. Der var to store skovarealer nord og vest for gården. Hovedbygningen fra omkring 1700 lå på et *voldsted* med voldgrav omkring og *avlsbygningerne*, der var delvis opført efter brand i 1930, lå øst for. Gården lå for enden af en vej fra syd. Der kom senere en vej fra gården mod nordøst og mod nordvest til skovene.

Bramsløkke

Størsteparten af hovedgårdens jord solgtes til staten og udstykkedes til 19 husmandsbrug i 1921. Skovene og vejene dertil er bevaret under hovedgården. Hovedgårdens bygninger er bevaret bortset fra en østlig lade.

Bramsløkkes lille ranke stenhus fremstår som et overgangsbyggeri mellem renæssancens fritliggende stenhus med stejle gavle og barokkens symmetriske herresæde. På et rundt senmiddelalderligt voldsted rejste den nye ejer af gården fra 1677, Joachim von Schack (1628-1700), den nuværende regulære hovedbygning med to mindre udløbere mod vest – en beboelsesudbygning og en mindre hemmelighedskarnap – i årtierne før år 1700. Oprindeligt var hovedbygningen centrum i et skævt komponeret barokanlæg med avlsbygninger af bindingsværk mod øst – nedbrændt i 1930 med undtagelse af vognport, kornmagasin og forvalterbolig (fra 1854). Nyere avlsbygninger er efterfølgende opført uden bibeholdelse af det oprindeligt lukkede gårdtrum. Den nuværende aksiale indkørsel er kommet til, efter at vejforløbet er reguleret uden om gårdspladsen i begyndelsen af 1900-tallet, og avlsgården er åbnet op – tidligere ankom man skævt ind på gården.

Det er formentlig Frederik Raben, der forsynede gården med en barokhave syd for hovedbygningen, af hvilken der indtil for få årtier siden endnu var fragmenter at se. Umiddelbart vest for gården findes et mindre skovområde benævnt Dyrehave som sammen med byggeaktiviteterne i 1700-tallet tilførte Bramsløkke en barok iscenesættelse foranlediget af, at Frederik Raben tog ophold på stedet.

Gården er i privat eje.

Sårbarhedsvurdering

Bramsløkke er sårbar over for væsentlige ændringer i anlæggets arkitektur og beplantning.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Hovedgård: Godsejerens bolig på godset

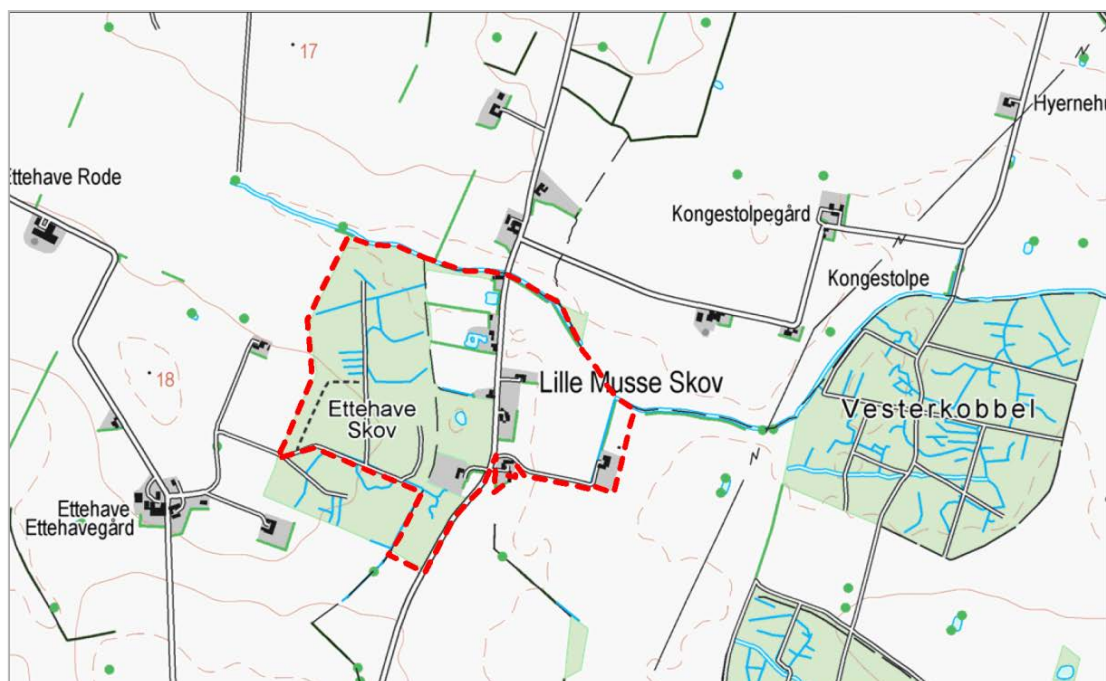
Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Voldsted: Rester af en borg eller et forsvarsværk fra oldtid eller middelalder.

Avlsgård: Oprindeligt en mindre hovedgård, senere betegnelse for en større gård, dannet enten ved sammenlægning af bøndergårde eller ved opdeling af hovedgårdsjorder. Avlsgård er også betegnelse for avlsbygningerne hvor de ligger adskilt fra beboelsen på en stor gård.

376-064 Lille Musse Skov

Samling af gårde/huse

Før 1892 voksede en samling af gårde/huse frem i den nordligste del af Lille Musse og Store Musse ejerlav. Ved *udskiftningen* udstykkedes 3 husparceller i Lille Musse og disse blev efterfølgende bebygget. Den samlede bebyggelse, der lå omkring en nordsyd-gående vej, bestod først af 4 huse på vejens vestside, hvoraf de 3 havde vindmølle, samt en gård på vejens østside og et hus ad en sidevej øst herfor. Siden kom der 2 huse på vejens østside nord for gården. Bebyggelsen var afgrænset mod vest af Ettehave skov.

Bebyggelsens og vejens struktur er velbevaret, men møllerne er væk. Enkelte markskel er ændret siden 1937 - særlig omkring gården og huset i øst.

Lille Musse Skov

Sårbarhedsvurdering

Rækken af gårde/huse er især sårbar over for yderligere ændringer i omgivelserne, dvs. yderligere sløjfning af hegn. Kulturmiljøet vil ligeledes påvirkes markant af ændringer i arkitektur og vejføring.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

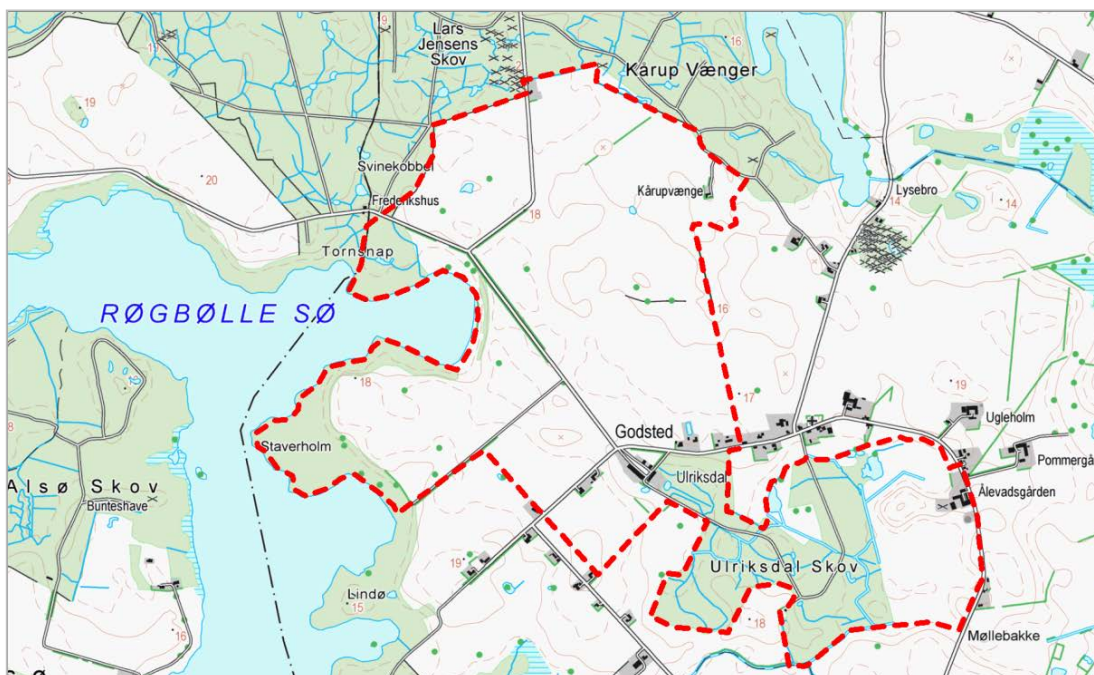
Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord. Her flytter gården ofte med ud.

376-065 Ulriksdal

Hovedgård

Den middelalderlige *hovedgård* var tidligere avlsgård til bispegården Ålevad. I 1799 oprettedes den som del af et *stamhus*. Gården lå i den østlige rand af sit *ejerlav* tæt ved byen Godsted. Syd for gården var et større haveanlæg, der grænsede op til en skovlod. Den vestlige del af ejerlavet grænsede op til Røgbølle sø og den nordlige del af ejerlavet var afgrænset af skov. Mellem 1688 og 1770 inddrog gården jord fra *enestegården* Kårupgård i den nordlige del af ejerlavet og omkring 1776 lagdes gården Ålevadgård, der havde overtaget bispegårdens gamle navn, under hovedgården som avlsgård. Gården lå i den vestlige ende af Godsteds landsbygade, og en vej førte fra gården videre mod nord. Jorden var ved *udskiftningen* inddelt i 7 marker.

Tæt ved Ålevadsgården ligger et markant voldsted hørende til den forsvundne Ålevad bispegård.

Ålevadsgården

Hovedbygningen, der genopførtes efter brand o. 1860 er bevaret, mens kun den søndre driftslænge er bevaret (2 andre revet ned før 1976). Omtrent 1/3-1/2 af tilliggendet sydøst for gården solgtes fra til udstykning af en statshusmandskoloni i 1922.

Ulriksdal

Alevad Voldsted ses liggende skråt bag Alevadsgården. Der er offentlig adgang til voldstedet.

En del af vigen i sydvest er indvundet til eng/skov, og engarealer ved søbredden med små skovlodder er bevaret, og udvidet en anelse. Skoven syd for gården er bevaret. Den nordgående vej er bevaret mens der er kommet et nyt vejnet til i sydvest i forbindelse med husmandsudstykningsningen.

I haven sydøst for gården findes rester af den langstrakte barokhave - formentlig anlagt samtidig med opførslen af general Lützows enetagers hovedbygning med *frontispice* i 1710'erne. Den nære forbindelse med Godsted og med placering af en mindre *husmandskoloni* umiddelbart op til hovedgården på Godsted-siden vidner om resultaterne af den transformering, som landskabet gennemløb ved *landboreformernes* gennemførelse. Til trods for en hårdhændet behandling af Ulriksdals bygningsmasse er herregårdsmiljøet med de foranliggende udstrakte marker, skovene og den tætte forbindelse til Godsted intakt.

Godsted Kirke

Kårupgård/Kårup Vænge, enestegård. Huskolonien omkring 1800 var rester af en *enestegård*, som dels blev lagt til skov og dels lagt under Ulriksdal. Der var 5 huse omkring 1800 placeret i det sydlige skovbryn på begge sider af en nordgående vej i ejerlavets nordlige ende lige vest for bunden af Hejrede Sø, omtrent på samme sted må gården have ligget. Enestegården er forsvundet, og resterne i form af den lille samling huse er delvis forsvundet. Allerede før 1892 var kun 3 huse tilbage, og nu er der kun et enkelt hus (det sydligste) tilbage. Den østlige side af miljøet blev før 1892 beplantet med skov.

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet omkring Ulriksdal fremstår endnu intakt med mulighed for at aflæse områdets historiske udvikling. Der bør derfor udvises stor forsigtighed ved ændringer i områdets arkitektur og beplantning ligesom reduktioner i den tilbageværende bygningsmasse bør undgås. Sammenspillet mellem Godsted og Ulriksdal bør have en særskilt bevågenhed ved fremtidige tiltag.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Hovedgård: Godsejerens bolig på godset

Avlsgård: Oprindelig en mindre hovedgård, senere betegnelse for en større gård, dannet enten ved sammenlægning af bøndergårde eller ved opdeling af hovedgårdsjorder. Avlsgård er også betegnelse for avlsbygningerne hvor de ligger adskilt fra beboelsen på en stor gård.

Stamhus: Et gods der udelt skulle arves af ældste søn. Indehaveren af en stamhus kaldes stamhusbesidder. Et stamhus var skattefritaget, men til gengæld kunne det ikke sælges.

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Enestegård: En gård, som ligger for sig selv og ikke indgår i et dyrkningsfællesskab

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården oftest med ud.

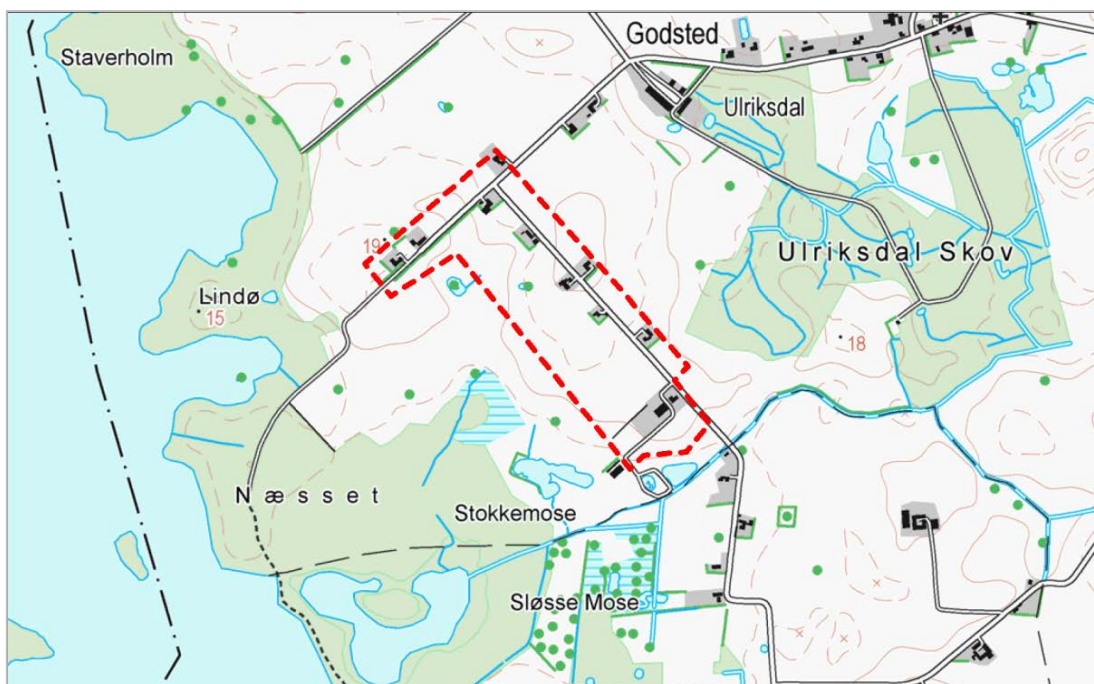
Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

Landboreformer: De dybtgående forandringer i det danske landbosamfund og landbrug i perioden ca. 1750-1814, der skete på baggrund af en omfattende statslig lovgivning og initiativer fra godsejere og i mindre omfang bønder. Reformene resulterede bl.a. i at mange bønder blev selvejere, altså købte deres gård af herremanden.

Frontespice: Gavlformet fremspring på en bygnings forside.

376-066 Ulriksdal

Statshusmandskoloni

I 1922 udstykkedes 15 brug på den til staten frasolgte jord. Hovedparten af brugene (12) placeredes ad en sydvestgående vej fra Ulriksdal samt ad en sydøstgående sidevej. Husene lå typisk langs vejen som perler på en snor. Statshusmandskolonien afgrænsedes mod vest af søen og mod øst af skov.

Vej- og bebyggelsesstrukturen er velbevaret, det samme er den topografiske afgrænsning. De moderne markskel er dog ændret - flere huse har antagelig frasolgt jorden.

Husmandskolonien er, som den gængse praksis i perioden var, placeret på stamhusets yderste jordstykker, hvorved stamhuset sikrer, at de tilbageværende jorde forblev samlet. Bebyggelsen har fastholdt sin struktur, mens en del af husmandskolonien ensartede præg er ændret gennem ombygninger og nybygninger.

Nyere hus

Sårbarhedsvurdering

Husmandskolonien Ulriksdal er sårbar over for væsentlige ændringer i bygningsmassens arkitektoniske formsprog og i forhold til ændringer i bygningsmassens placering i kulturmiljøet og den dertilhørende beplantning.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom, ofte under 5 tønder land.

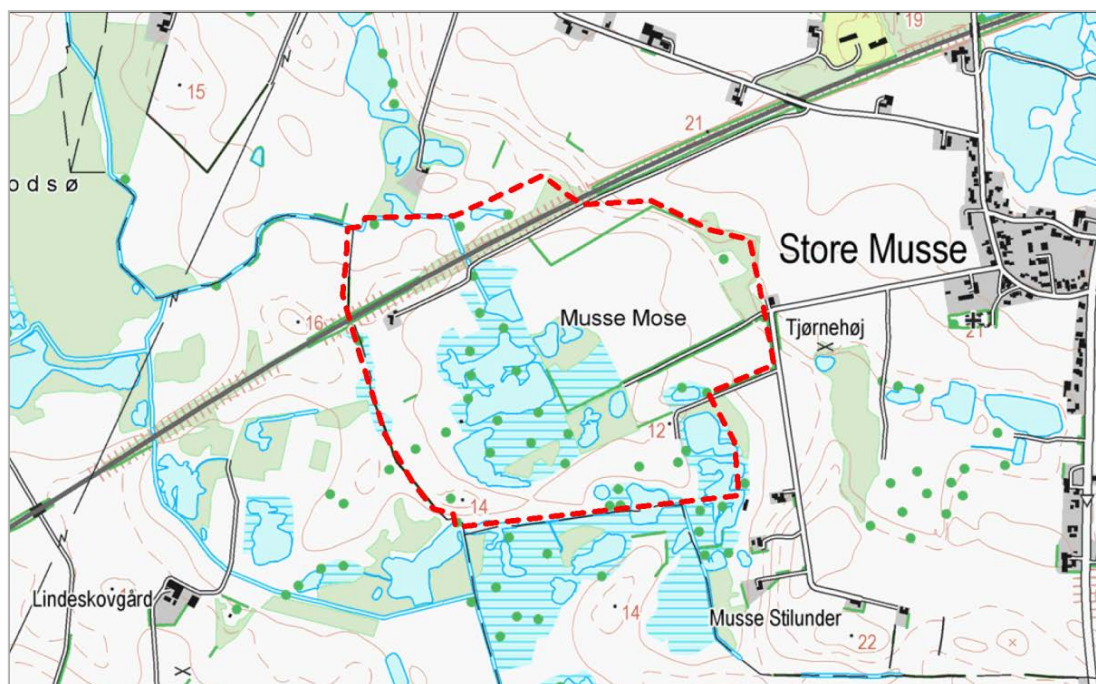
Statshusmandsbrug: Mindre landbrug oprettet med støtte fra staten iflg. en lov fra 1899 kunne en landmand låne til køb af 4-8 tønder land. Ofte måtte de supplere indkomsten ved andet arbejde.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

Stamhus: Et gods der udelt skulle arves af ældste søn. Indehaveren af en stamhus kaldes stamhusbesidder. Et stamhus var skattefritaget, men til gengæld kunne det ikke sælges.

376-067 Musse Mose

Mose

En kartografisk undersøgelse har vist at der i min. 150 år har været gravet grus i forskellige felter i området. Dvs. evt. grusgravning her vil videreføre en hundredårig tradition. For ca. 100 år siden har der især været gravet i højderyggen mellem St. Musse by og Musse Mose (i nærheden af Tjørnehøj). Musse Mose har tidligere været brugt som græsningsareal af landsbyens bønder.

Musse mose

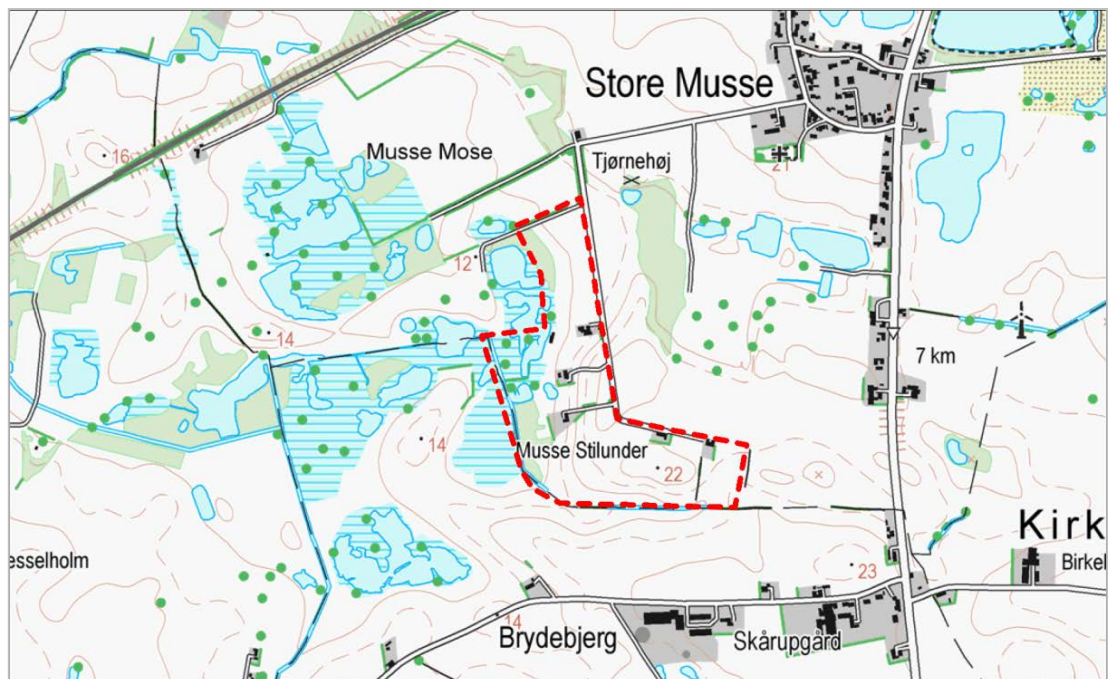
Sårbarhedsvurdering

Den tidligere og nuværende grusgravningen i området har sat et markant aftryk på landskabet. Området er sårbart for sløring af grusgravningens historie fx ved skovrejsning eller opfyldning af gravehuller.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-068 Musse Stilunder

Samling af gårde/huse

I *ejerlavets* sydvestligste hjørne ved de store mosearealer etableredes før 1982 en samling huse på vest- og sydsiden af en sydgående vej drejende øst. Bebyggelsen bestod af 6 huse, hvoraf de fleste lå ud til vejen og med mose vest for bygningerne.

Strukturen er bevaret bortset fra det nordligste hus, der er væk. Mosen er ligeledes bevaret.

Bebyggelsesstruktur og markstrukturer er fint bevaret.

Ældre bevaret hus med overkalket bindingsværk og stråtag.

Noget ombygget hus

Sårbarhedsvurdering

Musse Stilunder er sårbar over for ændringer i bebyggelsesstruktur, omgivelser og arkitektur.

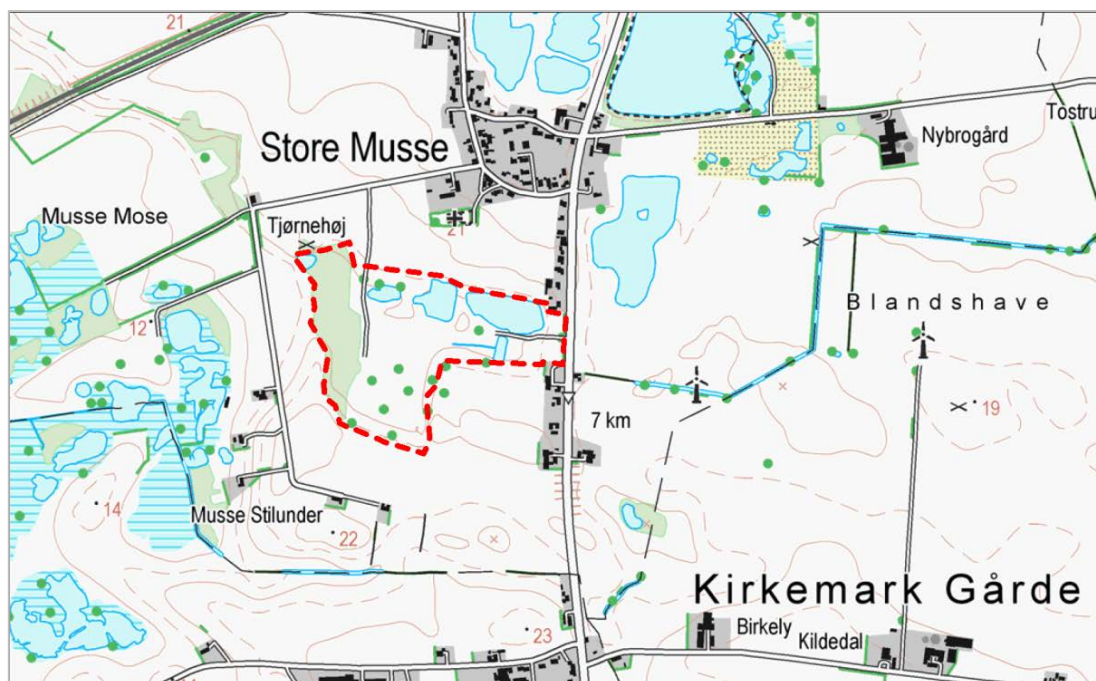
Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

376-069 Store Musse

Råstofmiljø

Arealet syd for kirken blev anvendt til grusgravning først i den vestlige del (før 1976) og siden udvidedes gravningen mod øst (før 1995)

Gravene ligger i dag dels som skov i vest og dels som vandfyldte grave i øst.

En kartografisk undersøgelse har vist, at der i min. 150 år har været gravet grus i forskellige felter i området. For ca. 100 år siden har der især været gravet i højderyggen mellem St. Musse by og Musse Mose (i nærheden af Tjørnehøj).

Den tidligere grusgrav er i dag præget af store søer

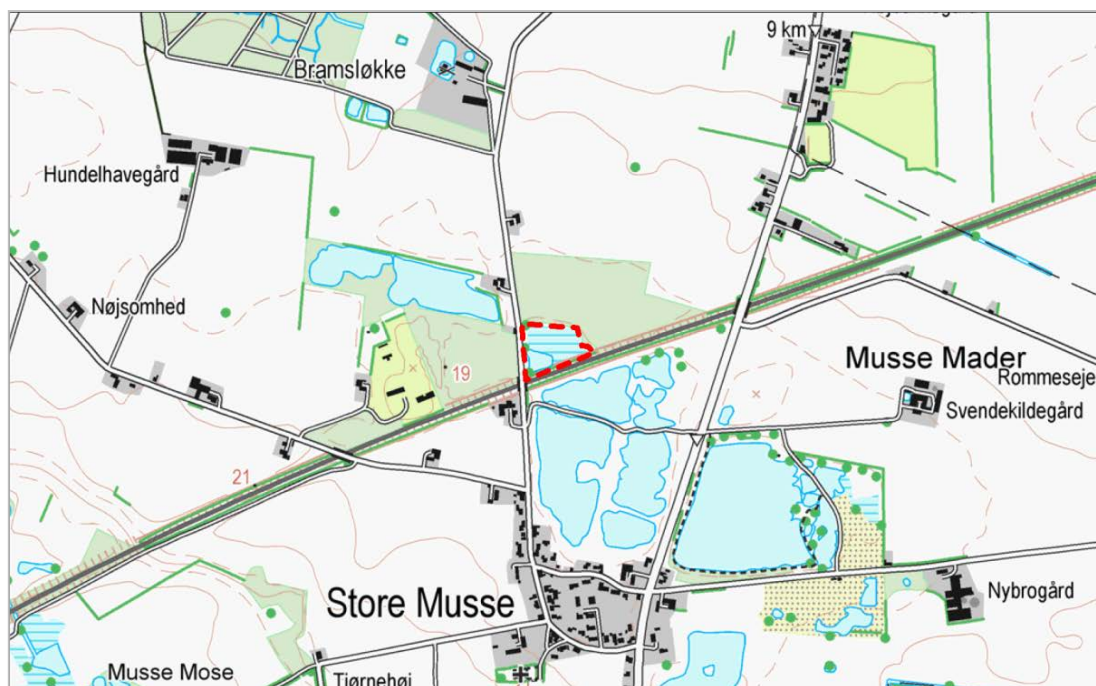
Sårbarhedsvurdering

Den tidligere grusgravning i området har sat et markant aftryk på landskabet. Området er sårbart for sløring af grusgravningens historie fx ved skovrejsning eller opfyldning af gravehuller.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-070 Store Musse

Råstofmiljø

På nord siden af jernbanen etableredes en lille grusgrav før 1976. Arealet skal ses i sammenhænge med de store arealer syd for banen.

Arealet henligger delvis som en vandfyldt grav.

Den tidligere grusgravning i området har sat et markant aftryk på landskabet. Arealet er i dag rekreativt område og kaldes Dølle Fjelde Musse Naturpark.

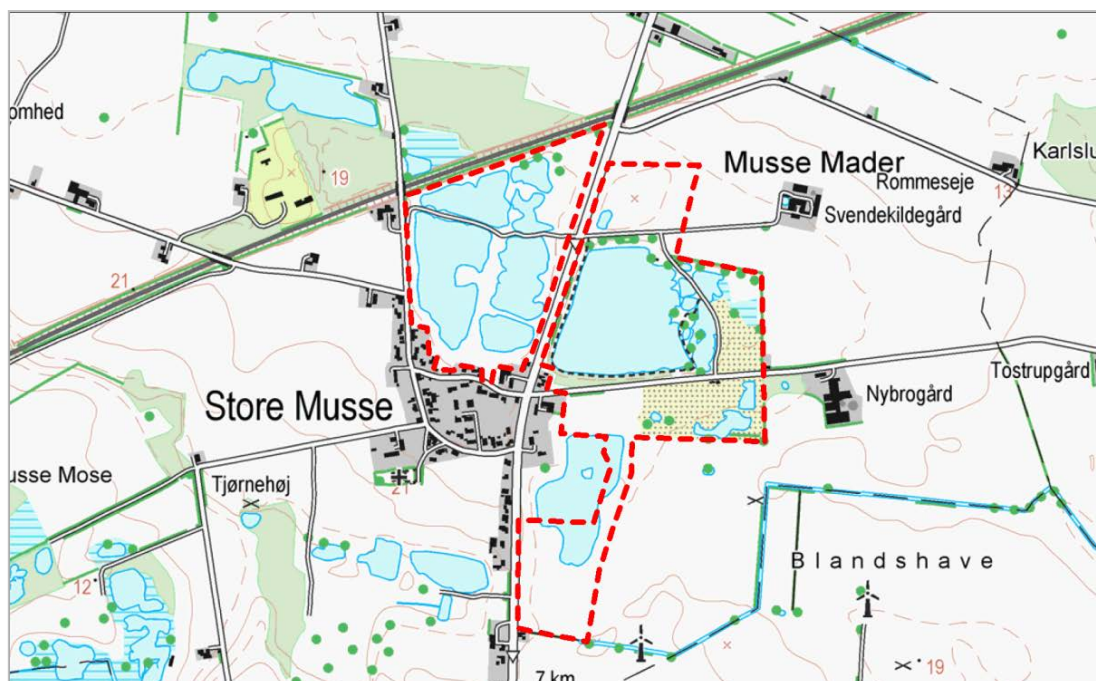
Sårbarhedsvurdering

Området er sårbart for sløring af grusgravningens historie fx ved skovrejsning eller opfyldning af gravehuller.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-071 Store Musse

Råstofmiljø

Grusgravningen startede nordøst for landsbyen ved vandværket før 1976 og udvidedes løbende til helt at omkranse landsbyen mod øst - senest udvidet før 2004.

Den nordlige del af området henligger nu som en stor sø. Mod syd er stadig grusgravning.

Den tidligere og nuværende grusgravningen i området har sat et markant aftryk på landskabet.

Udsigt over grusgrav 2

Store Musse (grusgrav 2) Nord for landsbyen lige syd for jernbanen etableredes en grusgrav før 1995, og siden udvidedes graven helt ned til landsbyen og udfyldte

arealet mellem de 2 nordgående veje fra landsbyen, og kostede desuden en gård livet. Arealet henligger som store søer.

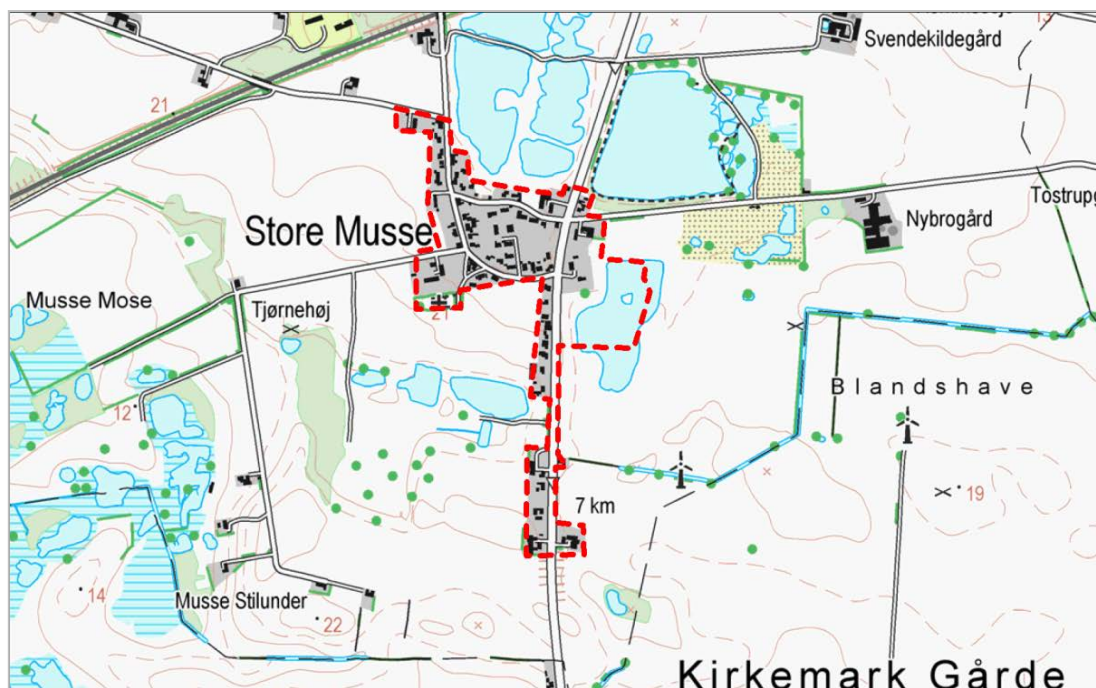
Sårbarhedsvurdering

Området er sårbart over for sløring af grusgravningens historie fx ved skovrejsning eller opfyldning af gravehuller.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-072 Store Musse

Landsby

Den middelalderlige *forte* by med kirke lå centralt i sit ejerlav og var orienteret mod de dyrkede marker. Der var *trevangsbrug*. I ejerlavets sydvestlige del var et større moseområde. Gårdene lå placeret omkring den centrale forte på ydersiden af gadeforløbet, der bestod af en østvest gående del i nord og en nordsyd gående i øst, som var del af landevejen. Fra nordvest buede et gadeforløb mod sydøst, så byen nærmest dannede en firkant. Fra byen gik hhv. to veje mod syd og to mod nord, og langs den vestlige af de nordgående lå en vindmølle. Kirken lå i byens sydvestligste hjørne.

Den gamle vej- og gadestruktur er bevaret, men udvidet med nyere øst- og vestgående forløb. Ved udskiftningen valgtes stjernestruktur omkring byen og blokfigurer ude i kanterne af ejerlavet. En *husmandskoloni* udstykkedes samtidig i nordøst. Ejerlavet er præget af spredte udflyttergårde og gård- og hussamlinger. De store grusgrave fra før 1976 er dominerende. Nord for byen skærer Nykøbing F.- Rødby Færge-banen tværs gennem ejerlavet. Byen er vokset til med mindre rural bebyggelse og parcelhuse, så den tidligere friholdte forte er helt bebygget. Bebyggelsen voksede ligeledes ud ad en nordgående hhv. sydgående vej. Mosen i sydvest er bevaret.

Landsbyens bebyggelses- samt infrastruktur er udbygget pga. grusgravningen, der har præget området i århundreder. Det bebyggede miljø er tætpakket med spredte gårde midt i byen samt mange små byhuse, som kan være arbejderhuse i forbindelse med tidligere grusgravning. De vandfyldte tidligere grusgrave giver en skarp kontrast til den tæt bebyggede landsby.

Store Musse (mindre rural by) Der voksede en lille bymæssig struktur til den gamle landsby efter 1942, med nogle få funktioner som bageri, brugsforening og andelsvandværk oven i de ældre funktioner som skole og fattighus. Bebyggelsen voksede frem dels ved den nordvestlige indfaldsvej og dels langs den sydøstlige tilligemed enkelte huse på den gamle forte. Den struktur der voksede til landsbyen før 1950 er

bevaret og der er vokset lidt flere parcelhuse til inde i byforten og lige syd for den søndre gade. Der er ikke der ud over kommet væsentlig bebyggelse til.

Store Musse (parcelhuskvarter) Før 1974 kom der enkelte parcelhuse i byen og før 1995 yderligere nogle rækker. Husene placeredes primært på den gamle landsbyfor-
forte og enkelte syd for.

Indsyn til landsbyen fra søerne

Sårbarhedsvurdering

Miljøet er sårbart over for ændringer i arkitektur, beplantning, bebyggelses- og infrastruktur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Forteby: En landsbytype fra middelalderen, hvor gårdene ligger i en kreds omkring forten, som er et åbent fællesareal.

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Trevangsbrug: Trevangsbrug er et dyrkningssystem i landsbyfællesskabets tid, altså indtil slutningen af 1700-tallet. Den dyrkede jord til en landsby var delt i 3 indhegnede vange eller agre med en 3-årig rotation, fx var rug - byg - græs almindeligt på Lolland og Falster.

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården oftest med ud.

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom, ofte under 5 tønder land.

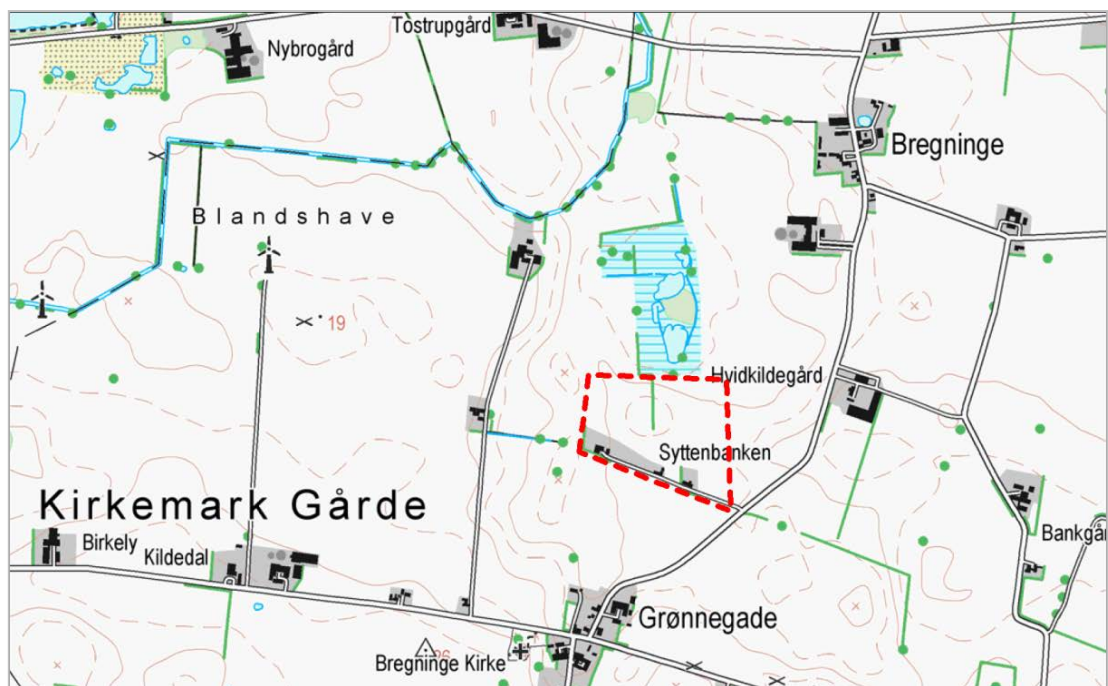
Statshusmandsbrug: Mindre landbrug oprettet med støtte fra staten iflg. en lov fra 1899 kunne en landmand låne til køb af 4-8 tønder land. Ofte måtte de supplere indkomsten ved andet arbejde.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

Rural: Karakteristisk for (bonde)landet, bebyggelse, levevis m.v.

376-073 Syttenbanken

Samling af gårde/huse

Syttenbanken er en lille bebyggelse, der er anlagt i 1800-tallet langs en østvest gående vej.

Bebyggelsen og enkelte skel er bevaret.

Bebyggelsen er opstået efter *udskiftningen*. I forbindelse med udskiftningen blev der oprettet en række små engparceller. Nogle af disse blev bebygget med landhuse i løbet af 1800-tallet.

Sårbarhedsvurdering

I landskabet er det vigtigt at fastholde sporene efter udskiftningen. Området er sårbart over for forfald, ændringer i bebyggelsesstruktur samt arkitektur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

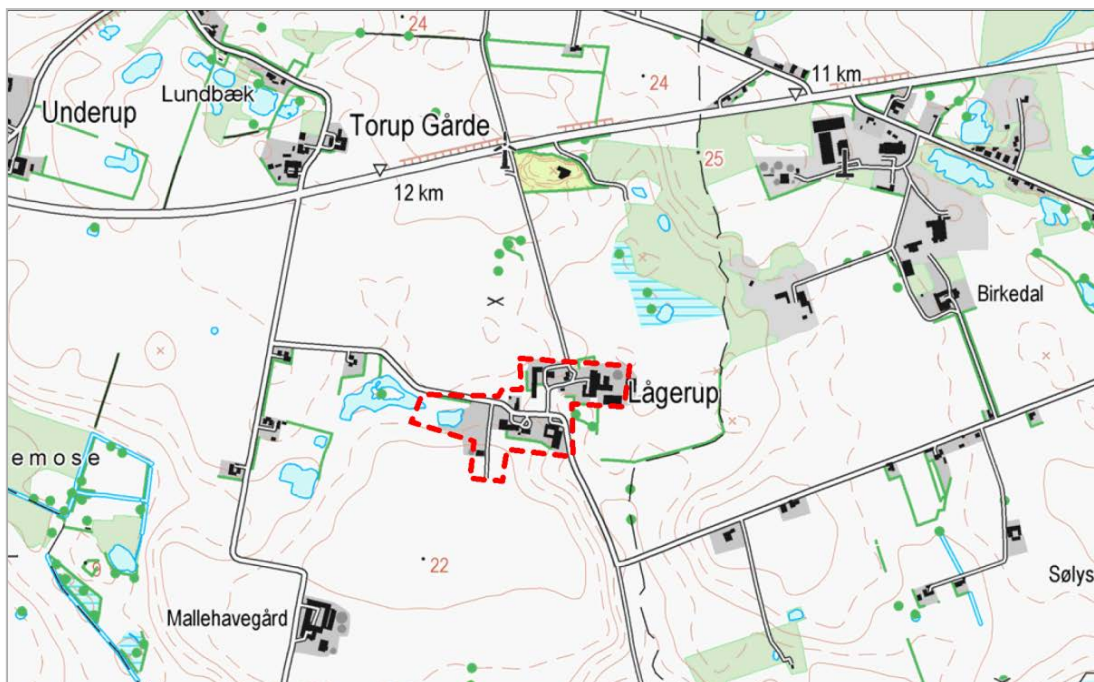
Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud.

376-074 Lågerup

Landsby

Lågerup er en lille såkaldt udflytterbebyggelse der består af 5 gårde. Disse gårde ligger forholdsvis uregelmæssigt ved et forgrenet vejsystem.

Landsbyen ligger i et kuperet område. Omkring 1800 er landsbyens jord opdyrket, og der ses en del vandhuller i ejerlavet, især nord for Lågerup.

En af gårdene er flyttet knap 100 m mod vest, men der ligger stadig 5 gårde i landsbyen.

Den sydlige del af vejnettet er bevaret, mens der er sket ændringer i den nordlige del.

Den størstedel af vandhullerne er forsvundet, og mod nord er der anlagt en større vej og en motorbane.

Bebyggelsen er fra før *udskiftningen*.

Sårbarhedsvurdering

Lågerup landsby er et helstøbt kulturmiljø, da bebyggelsesstrukturen er uforandret. Kulturmiljøet er sårbart over for ændringer af bebyggelsesstruktur, veje, omgivelser og arkitektur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

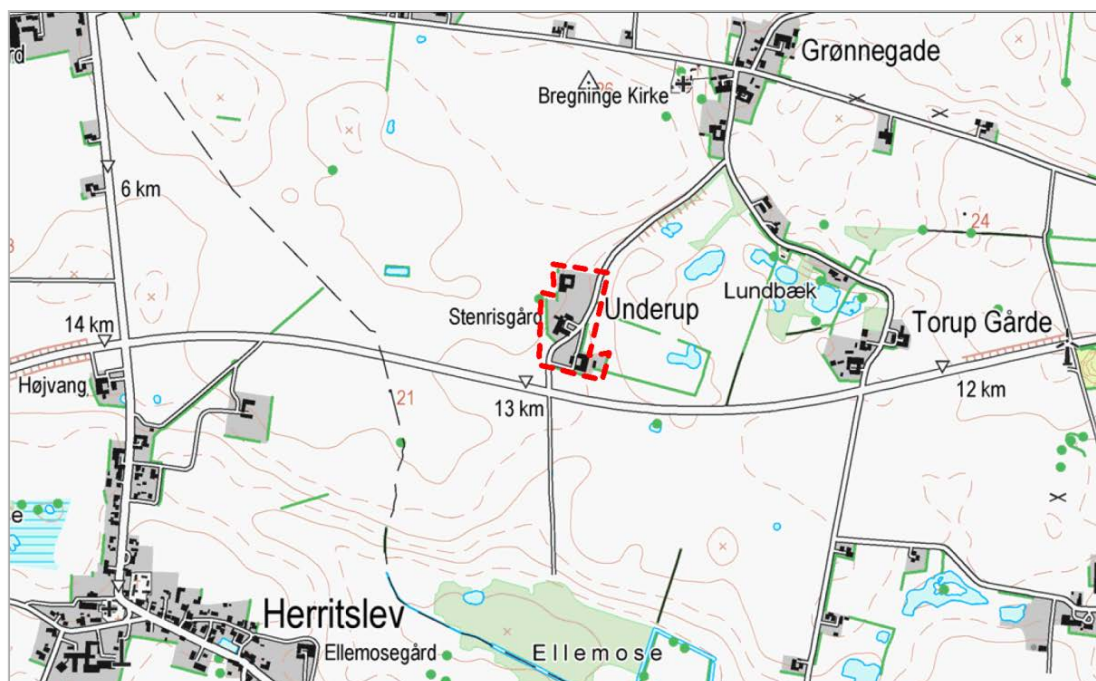
Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud.

376-075 Underup

Mindre rural by

Landsbyerne Underup og Grønnegade ligger i samme *ejerlav*. Byerne ligger ca. 500 m fra hinanden. På en banke i Grønnegade ligger Bregninge kirke. I 1688 lå der 12 gårde i Underup. Dette tal gælder evt. begge bebyggelser.

I ejerlavet ses en del vådområder eller vandhuller, og landsbyerne er også delvist adskilte af et sådant område.

Ejerlavet blev *blokudskiftet* i 1798, og omkring 1800 ses der 3 gårde i Underup og 3-4 gårde i Grønnegade samt enkelte huse. Denne fordeling bibeholdes.

I løbet af 1800-tallet er vejnettet blevet udbygget, og der er bl.a. skabt forbindelse mellem de to landsbyer.

Størstedelen af vådområderne er forsvundet. Mod nord og nordvest er der i løbet af 1800-tallet etableret 2 samlinger af gårde og huse, evt. af udflyttede gårde.

Sårbarhedsvurdering

Underup har en velbevaret bebyggelsesstruktur, hvilket gør miljøet særlig sårbar overfor ændringer i arkitektur og infrastruktur samt markstruktur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Rural: Karakteristisk for (bonde)landet, bebyggelse, levevis m.v.

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

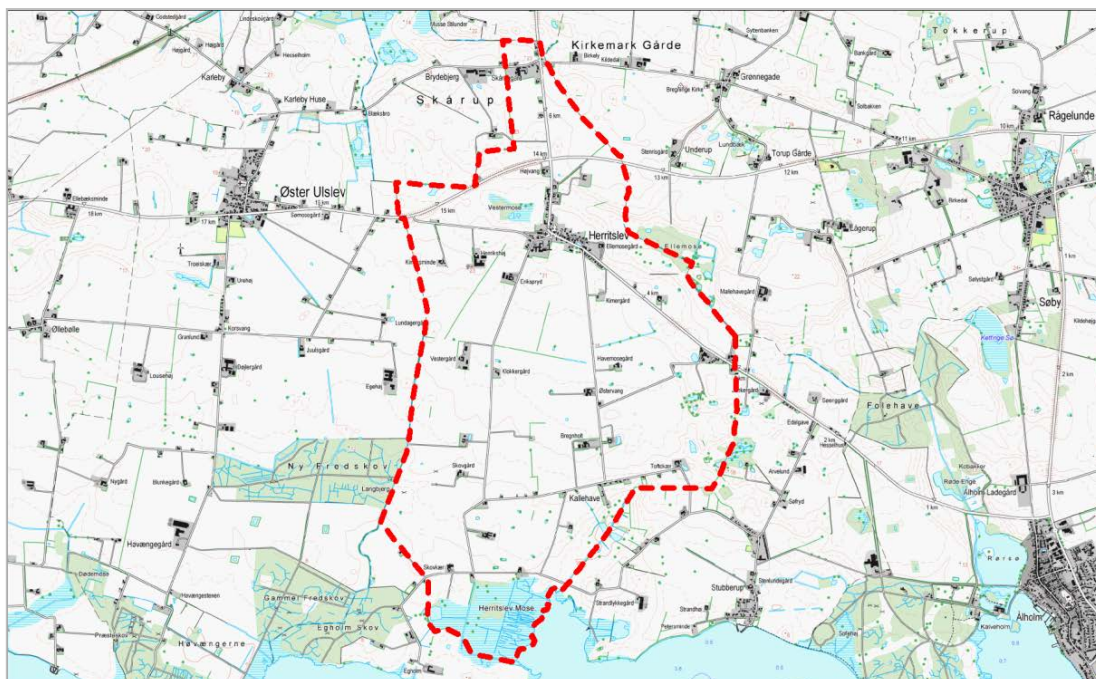
Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud

376-076 Herritslev

Landsby

Forteby anlagt i ejerlavets nordlige ende. I 1688 havde landsbyen 30 gårde og 24 huse uden *hartkorn*. Den var orienteret mod det dyrkede land og havde 3-vangsbrug med rotationen 2/1. Byen var bygget op omkring en nordvest og sydøst gående vej, der i den nordvestlige ende drejer skarpt mod nord. Hovedgaden delte sig ligeledes i den nordvestlige ende hvor den går syd om kirken og videre mod vest. Bybebyggelsen var orienteret mod nord og på den østlige side af kirke og kirkegårde. Mod nord grænser ejerlavet op mod landsbyen Skårup, mens man mod sydvest fandt eneste-gården Egholm og landsbyen Stubberup mod sydøst.

Vejstrukturen er rimelig bevaret, om end den er blevet reguleret omk. 1970'erne. Byen *stjerneudskiftedes* inde ved byen og *blokudskiftedes* på udmarken mod syd. Dette foregik fra 1822 til 1825. Den sydlige del af ejerlavet er således præget af udflyttergårde og man finder også her *husmandskolonien Kallehavehuse*. Man oplever derved en stor udskiftning på over 50 %, idet byens nordlige gårde synes helt udflyttet, samt en større tilflytning af huse. En større skole og et stort sygehjem præger den mindre landsby samt en præstebolig kommer til mellem 1905 og 1942.

Vejforte

Den bebyggelsesmæssige kulturhistorie er fint aflæseligt i landskabet bl.a. i og med at bebyggelsen stadig er koncentreret i en landsby samtidig med at en række gårde er udflyttet i forbindelse med udskiftningen.

Gl. Elværk

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøets bebyggelsesstruktur er specielt truet af nedlæggelse af gårde sydligt i ejerlavet. Overordnet er miljøets kulturlandskab sårbart over for ændringer i markstruktur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Forteby: En landsbytype fra middelalderen, hvor gårdene ligger i en kreds omkring fortens, som er et åbent fællesareal.

Hartkorn: En tønde hartkorn var en enhed for værdien af landbrugsjord.

Trevangsbrug: Trevangsbrug er et dyrkningssystem i landsbyfællesskabets tid, altså indtil slutningen af 1700-tallet. Den dyrkede jord til en landsby var delt i 3 indhegnede vange eller agre med en 3-årig rotation, fx var rug - byg - græs almindeligt på Lolland og Falster.

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

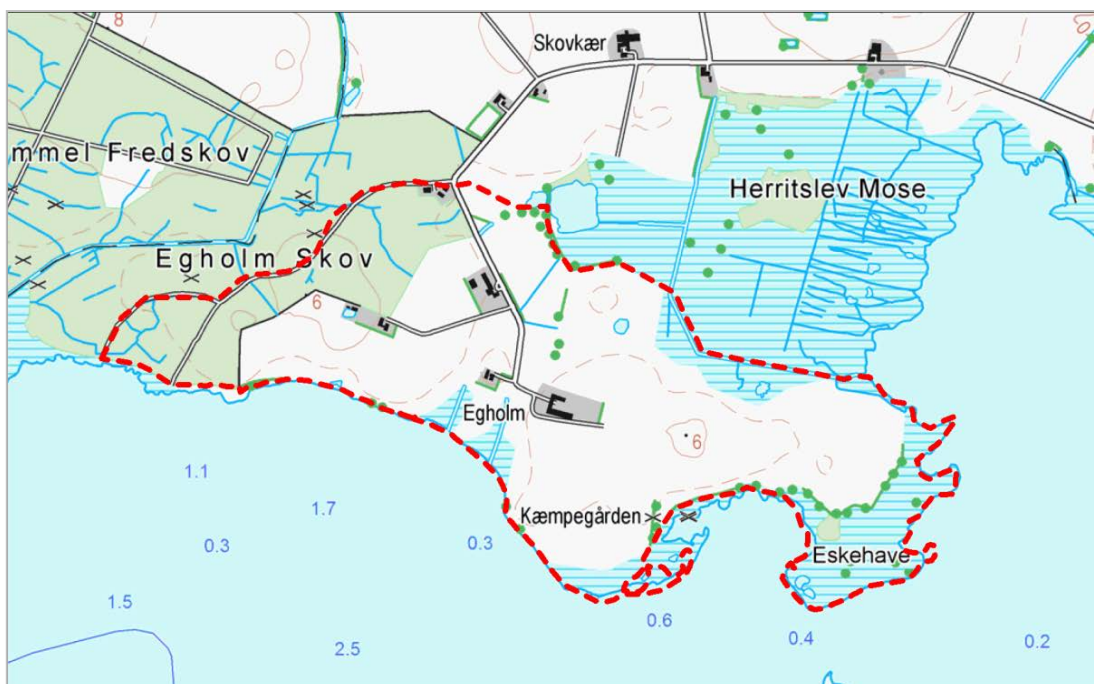
Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

376-077 Egholm

Enestegård

Egholm var oprindelig en landsby, der i 1568 kom under Ålholm (Nysted Landsogn), og indgik således i grevskabet Christiansholm 1734. Den var centralt placeret i sit ejerlav og bestod i 1664 af 7 gårde og i 1688 af 8.

Kig ind på gårdspladsen i 2015. Gården er ubeboet og ved at forfalde

Gården blev i 1734 oprettet som *hovedgård* og *avlsgård* under Ålholm, som en 3-længet gård med tilhørende driftsbygninger ved sammenlægning af fire gårde - måske foranlediget af svenskerkrigenes affolkning.

Gården var ager- og kystorienteret på trods af det mindre skovområde mod vest op til Øster Ulslev sogn. Før 1889 oprettes endnu en fløj øst for de øvrige længer, hvormed gården bliver 4-længet. Mod syd og øst afgrænsedes ejerlavet af havet, mens det grænsede op til Herritslev ejerlav mod nord. Gården ligger på en mindre østvest gående vej, der mod vest drejer let mod nord. Hovedvejen ind i landet udgik også fra gården, fulgte den mindre vej en smule mod vest, hvorefter den drejede mod nord.

Beboelsesdelen

En stor del af den oprindelige gårdstruktur er tilbage, idet kun den senere opførte østfløj synes væk. Hovedbygningens stråtag blev ca. 2007 udskiftet med et bliktag. Driftsbygningerne tæt ved gården er forsvundet, mens der er kommet to andre til vest og nordvest for gården beliggende ved hovedvejen, der er den eneste vej, der er tilbage. Efter 1976 skifter gården navn til Egholm Ulvecenter. I dag ligger gården ubeboet hen.

Bygningsmassen er endnu i store træk den oprindelige. I nyere tid er etableret et par mindre husmandsbrug samt et industrilignende anlæg. Ved indgangen til gårdens jorde og ved skoven er placeret en skovfogedbolig.

Udsigt fra gården ud mod havet. Den imponerende langdysse Margretedyssen ligger næsten helt ud til kysten.

Sårbarhedsvurdering

Egholm er sårbar over for væsentlige ændringer i områdets arkitektur, beplantning og infrastruktur. Områdets bebyggelsesgrad bør fastholdes på det eksisterende niveau for ikke at sløre Egholms historiske udvikling og isolerede placering. Bygningerne er sårbare over for funktionstømning og forfald.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

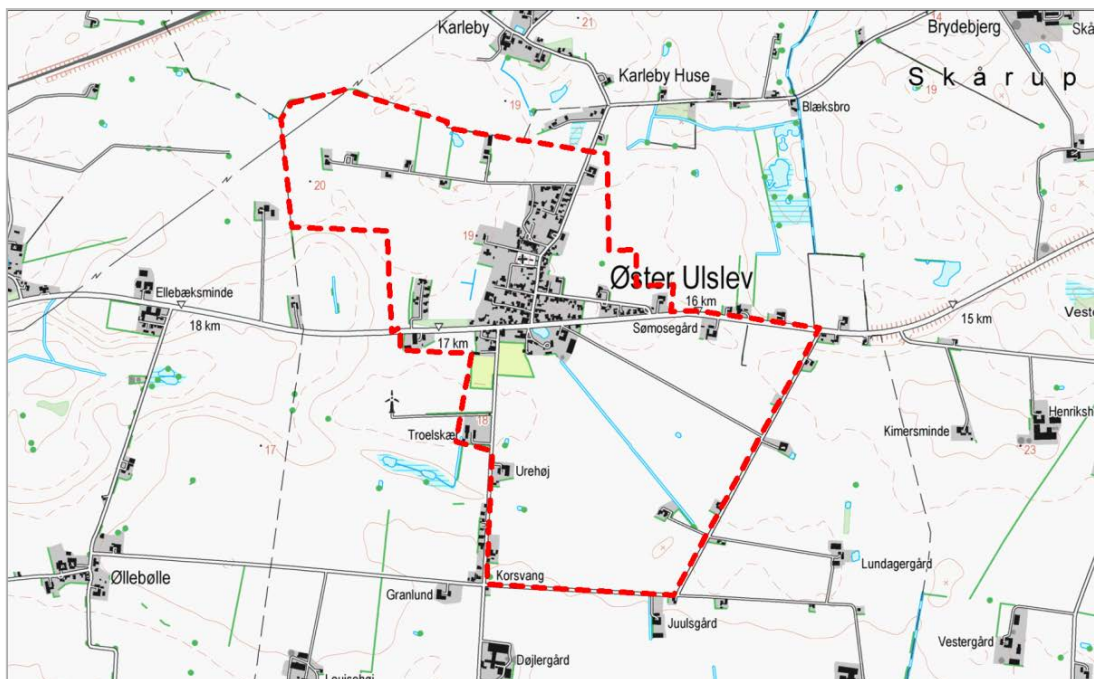
Enestegård: En gård, som ligger for sig selv og ikke indgår i et dyrkningsfællesskab

Avlsgård: Oprindeligt en mindre hovedgård, senere betegnelse for en større gård, dannet enten ved sammenlægning af bøndergårde eller ved opdeling af hovedgårdsjorder. Avlsgård er også betegnelse for avlsbygningerne hvor de ligger adskilt fra beboelsen på en stor gård.

Hovedgård: Godsejerens bolig på godset

376-078 Øster Ulslev

Mindre rural by

Bebyggelsen er vokset op i tilknytning til landsbyen af samme navn således at den løse struktur, der prægede Øster Ulslev efter *udskiftningen*, er blevet væsentlig mere tæt.

Der er kommet et lille parcelhuskvarter til i den nordlige del af Øster Ulslev, men byens struktur er velbevaret.

Forsamlingshuset

Købmand

Smørrebrødsbutik

Møbelbutik

Det er endnu meget tydeligt at følge Øster Ulslev udvikling og lagene i byens bebyggelse. Bevaret er bl.a. flere ældre butiksbygninger, det gamle frysehus og forsamlingshuset.

Den sydlige del af det langstrakte ejerlav var præget af store skovområder. Der ses stadig skov mod syd, men der er tyndet ud i områderne.

Øster Ulslev (landsby) Øster Ulslev er sognets eneste landsby. Det er en større by der i 1688 bestod af 33 gårde og 20 huse uden jord. Omkring 1800 ses 10 gårde. Gårdene er placeret løst omkring et vejstykke, der minder om et spejlvendt L. Mod nord, lidt isoleret fra resten, ligger 3 gårde. Øster Ulslev blev udskiftet i 1825. Øst for landsbyen ses en stjerneudskiftning, men den vestlige og nordlige del af ejerlavet blev blokudskiftet.

I løbet af 1900-tallet er der gradvist forsvundet gårde fra landsbyen samtidigt med, at der er kommet ny bebyggelse til, og selv om der stadig ses gårde i periferien, så er landsbystrukturen opløst.

Mod nordvest er der i 1932 udstykket 5 husmandsbrug af præstegårdsjorden.

Øster Ulslev (parcelhuskvarter) Lille parcelhuskvarter der er anlagt nord for Øster Ulslev. Størstedelen af kvarteret er anlagt før 1976.

Kirkegården

Øster Ulslev (husmandskoloni) Husmandskolonien består af 5 brug, som er udstykket af præstegårdsjord i 1932. Brugene ligger jævnt fordelt langs en østvest gående vej. Brugene er velbevarede, og der er ikke sket væsentlige ændringer i kulturmiljøet.

Sårbarhedsvurdering

Øster Ulslev er sårbar over for væsentlige ændringer i områdets bebyggelse, infrastruktur og beplantning. Sporene efter stjerneudskiftningen mod sydøst er i den forbindelse væsentlige at fastholde, ligesom det er vigtigt for forståelsen af Øster Ulslevs bys udvikling at fastholde den tætte bebyggelse i landsbyens midte.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Rural: Karakteristisk for (bonde)landet, bebyggelse, levevis m.v.

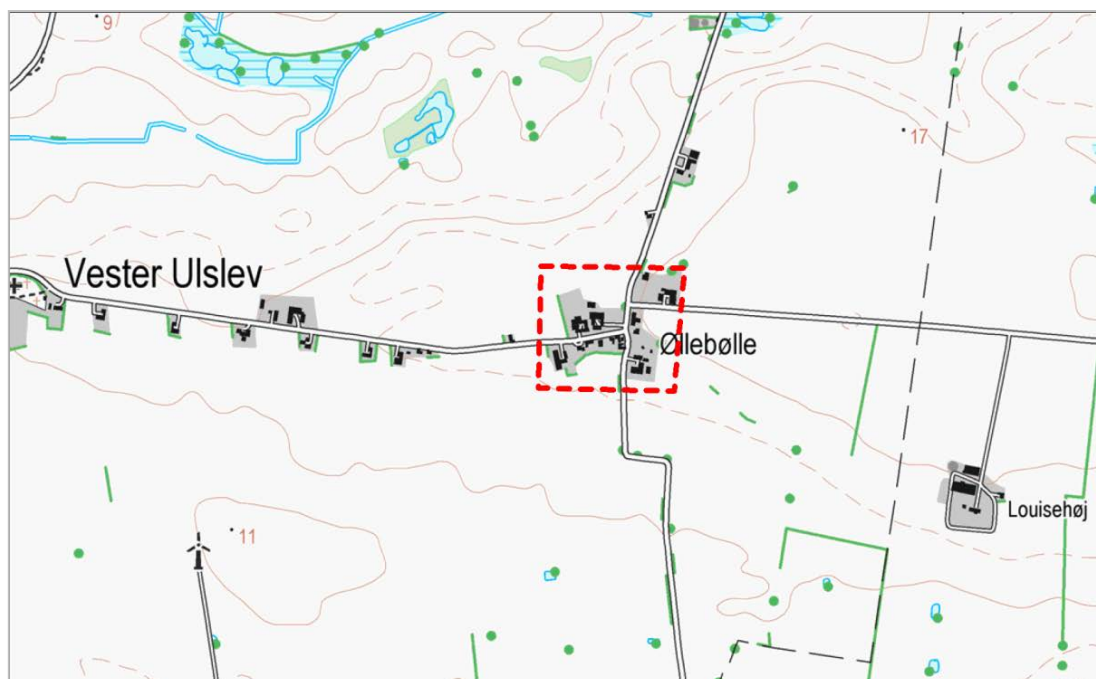
Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud.

376-079 Øllebølle

Landsby

Landsbyen ligger i den nordlige ende af det aflange *ejerlav*. I det sydlige hjørne ligger et lille område med eng samt mindre områder i nordvest. Lidt syd for landsbyen ligger et mindre skovområde. Landsbyens bebyggelse ligger langs et vejkryds. Der var ca. 9 gårde og 4 huse.

Gård

Omkring en tredje del af landsbyens gårde er flyttet ud. 2 af gårdene er flyttet ud mod syd og to huse i det sydlige hjørne af ejerlavet. I første halvdel af 1900-tallet er

kommet en ny bebyggelse i området, ellers er området urørt af nybebyggelse. Engområderne i nordvest er stort set forsvundet, og området i syd er blevet mindre og mere bevokset. Vejstrukturen er kun lidt ændret.

Sårbarhedsvurdering

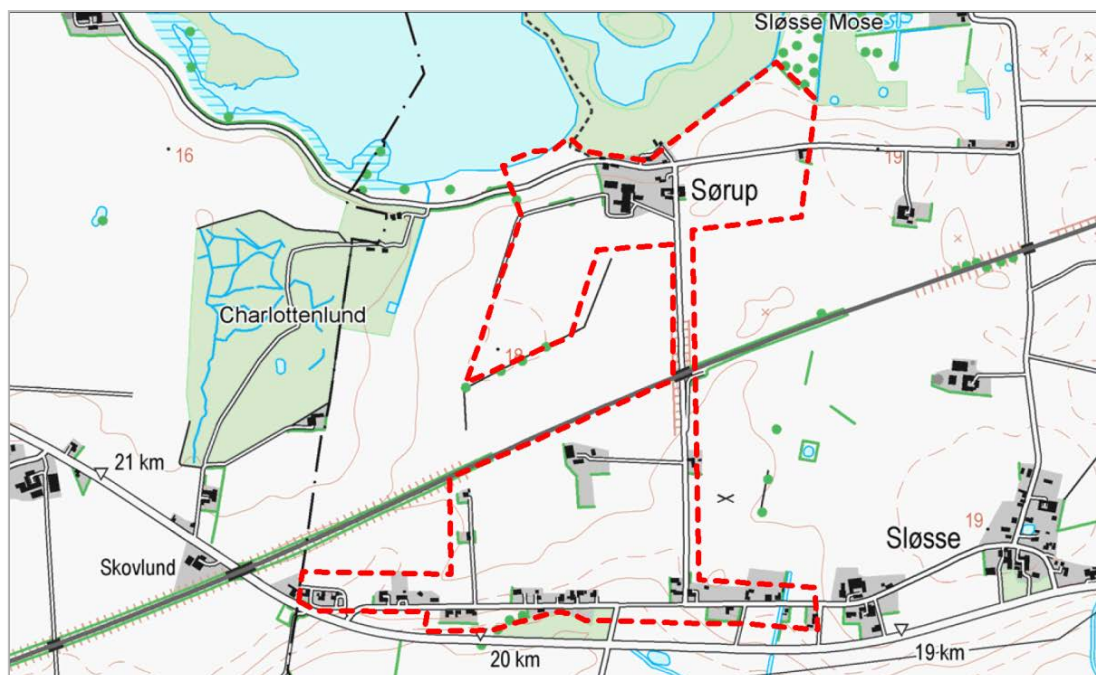
Øllebølles bebyggelsesstruktur og arkitektur er velbevaret, hvorfor miljøet er yderst sårbart over for ændringer som fx nybyggeri.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

376-080 Sørup Landsby

Landsbyen er beliggende mod nord i *ejerlavet*, ud mod Røgbølle sø. Før *udskiftningen* er der 3 gårde i landsbyen og kun 1 gård flytter ud fra landsbyen efter. Gårdene i landsbyen ligger ved vejen som danner et T-kryds. De to gårde i landsbyen virker oprindelige, dog er der nok tale om nybebyggelse på *toftene*, da den ene er bemærkelsesværdigt større end på de tidligere kort. Der kommer i starten af 1900-tallet et par små huse i landsbyen, men de slører ikke landsbyens karakter.

Lille stråtækt bindingsværkshus med flettet risgærde. På sydsiden af Røgbølle sø ses en række af stynede popler, som tidligere blev brugt til at lave gærder omkring huse, haver og marker.

I slutningen af 1800-tallet kommer en del små huse ved den vej mod syd i sognet

som går fra nabobyen Sløsse til Skottemarke i nabosognet. Her kommer over tid flere nye små bebyggelser, og i 1990'erne er der omkring 20 sådanne små huse ved vejen.

Tidligere fiskerhus, bemærk tagets rejsning, her tørrede fiskeren sine garn under stråtaget.

Da jernbanen kommer til egnen skærer den sig direkte igennem ejerlavet, så de to dele på det nærmeste isoleres fra hinanden hvor landsbyen beliggende i nord isoleres fra den nyere bebyggelse i syd.

Landsbyen forekommer bevaret, dog er omkring en tredjedel udflyttet, men det virker ikke som en større forskel, da det oprindelige antal var så lille. Ejerlavet præges i den sydlige del af megen ny bebyggelse, og jernbanen som skiller ejerlavet i to skæmmer landskabet. Om ejerlavet generelt gælder, at den nordlige del forekommer relativt uforandret og den sydlige er forholdsvis nybebygget.

Rasteplass ved Røgbølle sø. Pladsen er handicap tilgængelig og har en udsigtsplatform og et fugletårn samt oplysningstavler. Pladsen er en af faciliteterne i Naturpark Maribosøerne.

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet omkring Sørup er sårbart over for væsentlige ændringer i bebyggelsesstrukturen, med den oprindelige landsby i nord, hvor bebyggelsen ligger samlet, og den senere udbygning mod syd langs vejen.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

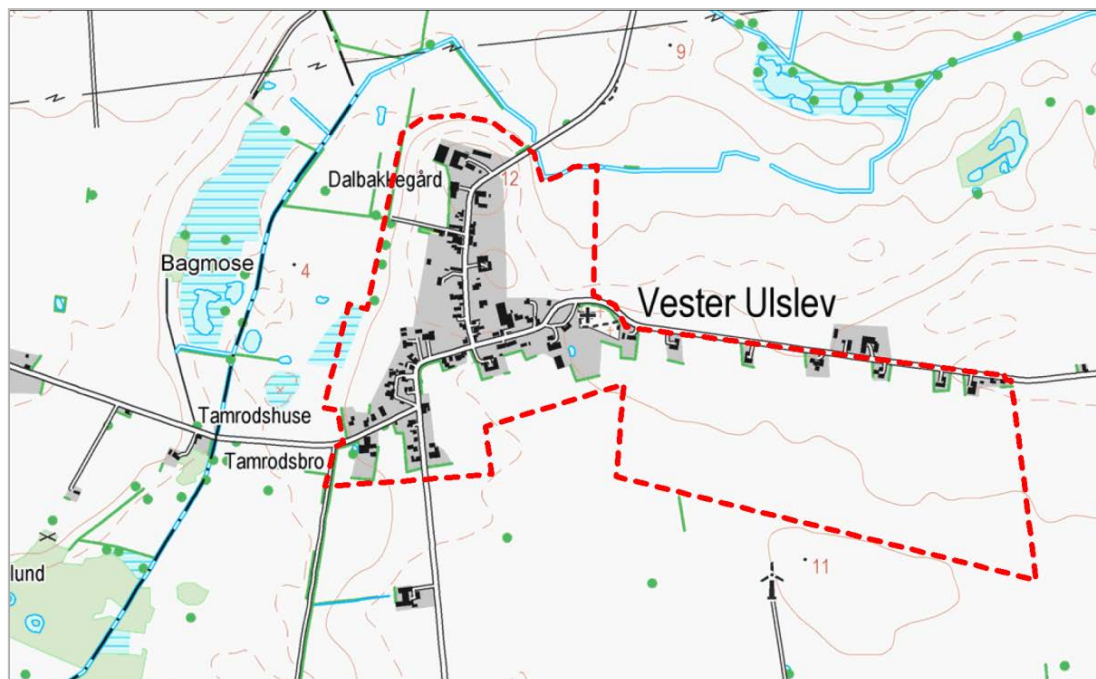
Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud.

Toft: Et indhegnet jordstykke, udskilt af landsbyfællesskabet og beregnet til bebyggelse mv. for en familie. "Toft" indgår ofte i stednavne fra vikingetid.

376-081 Vester Ulslev

Mindre rural by

Denne opstår i den gamle Vester Ulslev landsby i midten af 1900-tallet. Den opstår midt i, så kun yderkanterne af den gamle landsby har landbrugspræg. Af funktioner var der blandt andet et automobilværksted, en telefoncentral og et andelsmejeri.

Bilværksted og -forhandler

Der er ikke sket ændringer i strukturerne.

Vester Ulslev har opretholdt sin landsbykarakter i landskabet. Landsbyens udvikling er let aflæselig i bebyggelsen, der endnu er præget af gårde i landsbyens randområder, mens landsbyens midte bærer præg af en husbebyggelse placeret ud til vejen. Mod øst er det muligt endnu at fornemme *statshusmandsudstyknings* af præstegårdsjordene.

Gl. Brug

Vester Ulslev, landsby. Landsbyen er beliggende i ejerlavets nordlige del. Der er noget skov i det sydvestlige hjørne (Gammel kobbel) og noget mose lige sydvest for landsbyen (Vestermose) landsbyens gårde er liggende langs den slyngede vej. Der er ca. 10 gårde der flytter ud, hovedsagligt mod syd. En af disse bliver navngivet Skovgård og vokser større over tid og er oprettet som selvstændigt element og miljø. Det samme er tilfældet lige øst for landsbyen, på præstegårdens jord hvor der anlægges en *husmandskoloni* i 1928. Af landsbyens gårde er der omkring 8 hvor der stadig er bebyggelse på de oprindelige steder. Landsbyen er betydelig præget af nybebyggelse og har kun landbrugspræg i yderkanterne. Ejerlavets mose og skovområder er uændrede.

Forsamlingshus

Vester Ulslev Præstegård, husmandskoloni. Husmandskoloni udstykket af Vester Ulslev Præstegårds jord i 1928. Den skulle bestå af 7 jordlodder. Lodderne bebygges efter udstykningen og alle bebyggelse ligger op til vejen som løber langs området i nord. Af de 7 lodder som oprindeligt blev udstykket er de 6 til at finde på nutidens matrikelkort. Det syvende var det i vest som synes sammenlagt med en af nabogårdens jord. Skellene mellem lodderne er stadig synlige.

Vester Ulslev Kirke

Sårbarhedsvurdering

Vester Ulslevs tætte landsbymiljø er sårbart over for væsentlige ændringer i bebyggelsesstrukturen og infrastrukturen. Det åbne strøg mellem husmandskolonierne mod øst bør sikres, ligesom denne del er sårbart over for væsentlige ændringer i bygningsmassens arkitektoniske formsprog og i forhold til ændringer i bygningsmassens taktfulde udlægning i kulturmiljøet med dertilhørende beplantning.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Rural: Karakteristisk for (bonde)landet, bebyggelse, levevis m.v.

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom, ofte under 5 tønder land.

Statshusmandsbrug: Mindre landbrug oprettet med støtte fra staten iflg. en lov fra 1899 kunne en landmand låne til køb af 4-8 tønder land. Ofte måtte de supplere indkomsten ved andet arbejde.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

376-082 Handermelle

Landsby

Landsbyen var beliggende i den nordlige del af *ejerlavet*. Landsbyen bestod nærmest af to dele, den vestlige del, beliggende ved vejen bestod af huse og den østligere del af en del gårde beliggende omkring et vejkrøds.

Ejerlavet er mod syd og øst præget af eng områder, beliggende ud til vandet.

Efter *udskiftningen* flyttede en del gårde ud mod syd.

Den vestlige del af landsbyens bebyggelser synes bevarede, dog er der mod øst af de 6 gårde før udflytningen bevaret 2. Vejforløb synes uændrede og arealanvendelsen med eng mod syd og øst forekommer også uændrede.

Landsbyen har bevaret sin opdelte karakter.

Handermelle Havn

Handermelle Havn

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet Handermelle er sårbart over for væsentlige ændringer i områdets beplantning og den opdelte bebyggelsesstruktur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

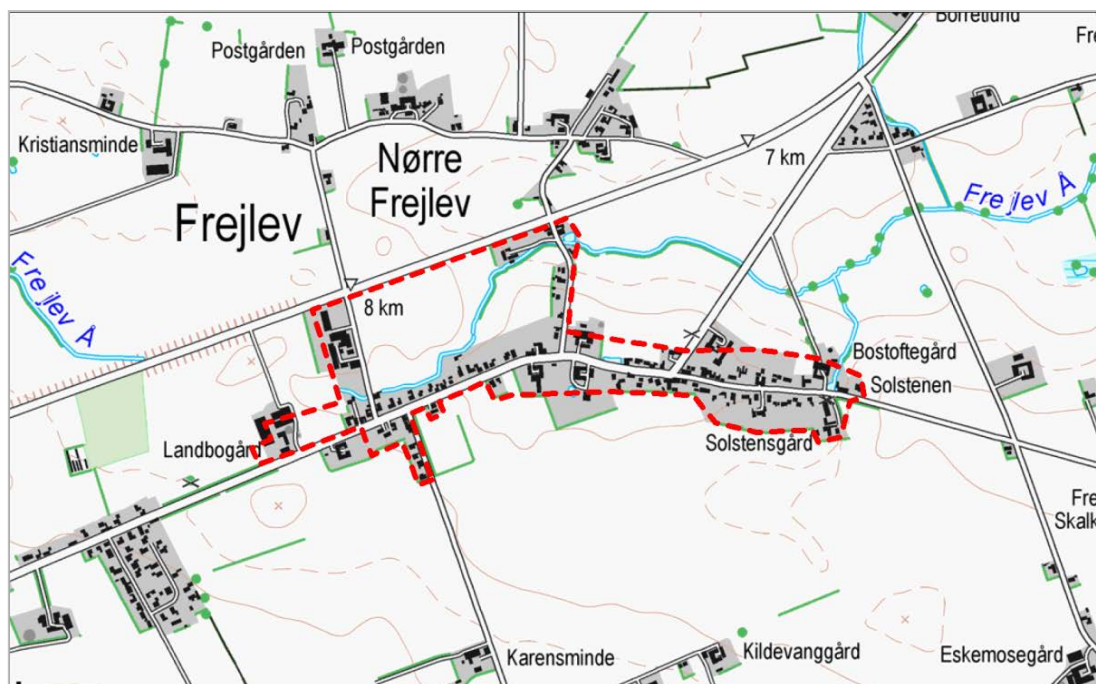
Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud.

376-090 Frejlev

Landsby

Landsbyen Frejlev lå i midten af *ejerlavet*, syd for Frejlev, en samling gårde/huse. På trods af at være orienteret mod det dyrkede land, besad ejerlavet også en smule skov i det nordlige område og særligt sydøst. Landsbyen var et *trevangsbrug* med rotation 2/1. Ejerlavet befandt sig i sognets nordøst side og lå mod øst ud til havet. Landsbyens bebyggelser lå jævnt fordelt langs hovedvejen, forholdsvis tæt og centreret mod et centrum. Frejlev var en reguleret såkaldt vejby. Landsbyen lå langs en øst vest gående vej, med en større vej mod nordøst. Derudover sås også en del mindre veje: To mod nord op til Nordøstre Frejlev og en mod syd, der endte blindt. Endvidere også flere stier fra gårdene og ud på markerne. Mod nord gik Frejlev å tæt forbi byen. Landsbyen blev *blokudskiftet* 1799 med en delvis udskiftning på 25-50%.

Kig gennem landsbyen

Frejlevs bebyggelsesstruktur har ikke forandret sig betydeligt ud over en bred tilbygning over hele landsbyen. Kulturmiljøet er imidlertid vurderet som delvis bevaret grundet gårdenes udflytningsgrad. Vejene er blevet reguleret, men bevaret. Dog er stier, hegn og markskel forsvundet.

Det fortælles at frejlevbønderne fik ejendomsret til skovene Hestekobbøl, Bøget og Grønnæs (dvs. nuværende Frejlev skov) allerede under Dronning Magrete d. 1. I Frejlevs byskrin opbevares bl.a. et kongeligt udstedt dokument fra 1521 hvori bøndernes rettigheder til egen skov er beskrevet. Det siges i en af fortællingerne om grunden til, at Skalkekorset blev rejst, at Frejlevbønderne havde en uoverensstemmelse med lensmanden omkring skovrettighederne, og bønderne blev så rasende, at de skulle have revet ridefogeden af hesten, hvorved han brækkede ryggen. Kongen hørte om dette, og som straf skulle bønderne betale 12 par hvide okser med røde ører. De kunne ikke finde så mange okser, så de malede selv ørerne røde på det 12. par. Det blev regnvejr og den røde maling forsvandt – og som straf for deres trick beordrede kongen dem til at rejse et skalkekors med røde ører. Skalkekorset blev opført i 1533, og er nyopført i flere omgange. Det nuværende kors, som står på Enghavevej, er fra 2014. I 1930'erne og 40'erne er den gamle landsby blevet udvidet med byhuse, skole, mejeri, bageri m.v.

Skalkekorset

Frejlev, mindre rural by. Omkring 1940 anlagdes en ny bebyggelse på den vestlige side af den gamle landsbys gade. Bebyggelsen var hvad størstedelen af husene angår placeret på den nordlige side med en smule bebyggelse dog også centreret på den modsatte side mod vest.

Sårbarhedsvurdering

Landsbyen har ændret karakter over tid, foranlediget af etableringen af jernbanen nord for byen.

Infrastruktur, mark- og bebyggelsesstruktur er velbevaret. Eventuelle ændringer inden for Frejlev bør tage hensyn til dette, ligesom ændringer i arkitektur og beplantning bør ske under hensyn til de eksisterende forhold.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Trevangsbrug: Trevangsbrug er et dyrkningssystem i landsbyfællesskabets tid, altså indtil slutningen af 1700-tallet. Den dyrkede jord til en landsby var delt i 3 indhegnede vange eller agre med en 3-årig rotation, fx var rug - byg - græs almindeligt på Lolland og Falster.

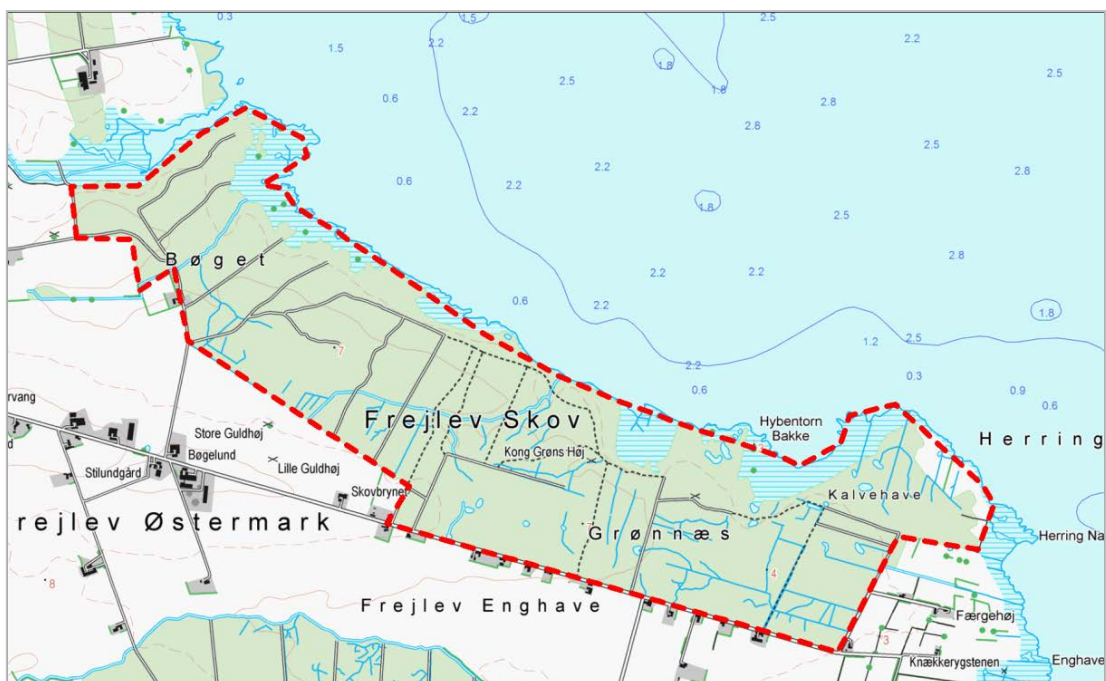
Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården oftest med ud.

376-091 Frejlev skov

Skov/Fællesareal

Frejlev skov indeholder over 100 fredede gravhøje fra bondestenalderen og bronzealder. Samtidig har frejlevbønderne igennem århundrede benyttet skoven og strandengene ud mod Guldborgsund som græsningsarealer for deres husdyr. Frejlevbønderne fik ejendomsret til skovene Nørreskoven, Hestekobbøl, Bøget og Grønnæs (dvs. nuværende Frejlev skov) allerede under Dronning Magrethe d. 1. I Frejlevs byskrin opbevares bl.a. et kongeligt udstedt dokument fra 1521, hvori bøndernes rettigheder til egen skov er beskrevet.

Der er talrige dysser og jættestuer samt andre fortidsminder bevaret i skoven

Det siges i en af fortællingerne om grunden til, at Skalkekorset blev rejst, at Frejlevbønderne havde en uoverensstemmelse med lensmanden omkring skovrettighederne, og bønderne blev så rasende, at de skulle have revet ridefogeden af hesten, hvorved han brækkede ryggen. Kongen hørte om dette, og som straf skulle bønderne betale 12 par hvide okser med røde ører. De kunne ikke finde så mange okser, så de malede selv ørerne røde på det 12. par. Det blev regnvejrr og den røde maling forsvandt – og som straf for deres trick beordrede kongen dem til at rejse et skalkekorset med røde ører. Skalkekorset blev opført i 1533, og er nyopført i flere omgange.

Det nuværende kors er fra 2014, som står velbevaret på Enghavevej.

Frejlev Skov

Sårbarhedsvurdering

Det, der gør Frejlev skov til et velbevaret kulturmiljø, er den kontinuitet, man ser i landskabet. Ingen ændringer i skov, ej heller i infrastruktur. Hele området bør berøres så lidt som muligt, og om nødvendigt så med stort hensyn til både infrastruktur, beplantning og arkitektur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-092 Roden

Fællesareal

Et areal mellem Vantore udlodder og Østersøen, som tilsyneladende bliver udnyttet i fællesskab. Der var måske et par huse i området, i hvert fald midt i 1600-tallet, måske tilbage til 1568. O. 1800 var der skov i området, som hang sammen med Vantores skov. Mod kysten var der strandeng (Roden Fed).

Området bliver sammen med Vantore skov fredskov under Ålholm og med meget effektivt udnyttet skovdrift. Desuden kommer proprietærgården Stenvængegård til ud mod kysten.

I slutningen af 1800-tallet udhuggedes i Roden Skov et større stisystem med tydelige referencer til parforcejagts jagtstjerne. Sammen med udlæggelsen af stjernen blev der rundt i skoven rejst en række skovfogedboliger med tilknyttede udlænger, der dannede grundlaget for en effektiv skovdrift og en markering af ejerskabet. Skoven er indhegnet, men der er låger ind som publikum kan benytte.

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet Roden er sårbart over for væsentlige ændringer i områdets bebyggelse - såvel i struktur og arkitektur - ligesom de velbevarede skovveje og områdets generelle beplantningsstruktur bør sikres og fastholdes.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

376-093 Rågelunde Bækkeskov

Samling af gårde/huse

Mindre samling gårde/huse i Kettinge/Rågelunde *ejerlavs* sydøstlige hjørne. Fra omkring 1890 så man 4 brug spredt ud over en østvest gående vej, der midtfor mødtes af en sydligt gående vej. Afgrænsedes mod nord af en å (nu rørlagt), mod syd af ejerlavsgrense til Nysted Landsogn, mod øst af Bækkeskov Skov og mod vest af Kettinge Bækkeskov.

Områdets struktur er bevaret og de oprindelige brug ligeledes. Der er sket en del tilflytning, med 7 brug, der kommer til, op til 1995. Hegn og markskel er forsvundet. Området vurderes velbevaret.

Rågelunde Bækkeskov er et miljø, der er tæt forbundet med skoven Bækkeskov. Områdets bebyggelsesstruktur er bevaret og de oprindelige brug ligeledes.

Sårbarhedsvurdering

Miljøet er sårbart over for forfald, ændring i mark- og bebyggelsesstruktur samt infrastruktur og arkitektur.

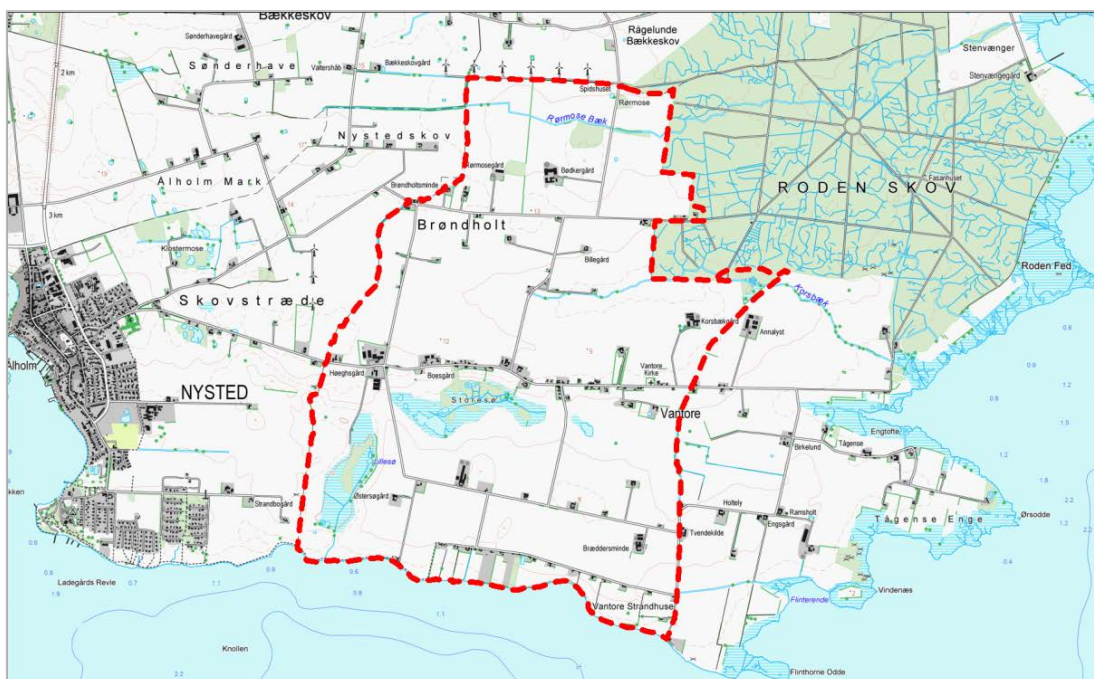
Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkingen af landsbyens jorde.

376-094 Vantore

Landsby

Adelby i den vestlige side af ejerlavet med gårdene beliggende langs vejen. I 1688 var Vantore en større landsby på 25 gårde og 13 huse med og uden jord med Store Sø beliggende lige syd for landsbyen samt et stort fællesareal syd for landsbyen. *Ejerlavet* er præget af ager og spredt bebyggelse med store gårde.

Vantore var i 1700-tallet en langstrakt såkaldt vejby, som delvis var opdelt i en østlig og en vestlig del. På et historisk original 1 kort fra 1796 er landsbyens to dele benævnt Øst Vantore og Vest Vantore.

Bønderne i Vantore var fæstere under grevskabet Christiansholm – dvs. Ålholm slot.

Udskiftningen af Vantore skete over en årrække begyndende i 1796 og sluttende i 1805/1807, og skete som en blokudskiftning af markerne. Udskiftningslandskabet er velbevaret, i og med at den spredte bebyggelse, blokudskiftningen og dyrkningen af landbrugsjorderne stadig eksisterer i området. I forbindelse med *udskiftningen* udflytter størstedelen af gårdene, mens 7 bliver liggende. Denne bebyggelsesstruktur ændres ikke frem til 1996. En del af de tidligere *gårdtofter* bebygges med huse, især i perioden 1889-1942, og man ser ikke længere fællesarealet syd for Vantore.

Vantore Kirke

Ved udskiftningen i 1805 udstykkedes *husmandskolonien*, Vantore Strandhuse, i ejerlavets sydlige del med 14 jordlodder.

I perioden 1940-1990'erne så man adskillige mindre bebyggelser komme til i landsbyen, som især udbyggedes mod øst. Der er kommet meget ny bebyggelse til i ejerlavet, men hoveddelen af gårdene er bevaret trods udbygning. Ejerlavet er stadig præget af marker og spredt bebyggelse, hvis struktur forbliver så godt som uændret i perioden 1805-1996. Man ser dog ikke længere markskel eller hegn og Store Sø er udtørret helt.

Bødkegård, større gård. Gård i den nordlige udkant af Vantore ejerlav. Afgrænset af ejerlavsgården i nord og endvidere af en nordsyd gående vej og østvest gående vej, som mødtes ved jordloddens sydøst hjørne. Gården selv lå på jordens sydlige del. Ved jordens midte krydsede en middelstor kanal, som ligeledes gik igennem den nordlige del af en stor mose ved navn Rørmose. Denne fyldte omtrent halvdelen af jordloddet. Gårdens placering er den samme, og har for så vidt bevaret grundplanen, et 4-længet kompleks, men er blevet næsten fordoblet i størrelse med en nogenlunde tilsvarende tilbygning på gårdens vestlige side. Ingen veje eller markskel er bevaret, og mosen er betydeligt reduceret. En ny sydligt-gående vej forbinder nu gården med den østvest gående større vej som afgrænser jordloddet mod syd.

Driftsbygninger på Bødkegård

Høeghsgård, større gård. 4-længet gård i den vestlige udkant af Vantore landsby. Afgrænsedes i vest af Vantore ejerlavsgrense og mod syd af kysten. Gården befinder sig på jordloddens nordlige rand. Jordloddet er især kendetegnet ved søen, Lillesø, med tilhørende våd- og hedeområde. Endvidere ender en nordsyd gående bæk i Lillesø. Gården har samme placering på jordloddet, men er blevet betydeligt udvidet op igennem tiden - til over dobbelt størrelse. Den blev sidst udvidet mellem 1995 og 2004. Lillesø er blevet reduceret meget og vådområdet så godt som væk. Det er nu præget af eng og mindre et mindre Østersøgård skovområde. Hegn og markskel så godt som væk.

Driftsbygninger på Høeghsgård

Østersøgård, større gård. Gård i Vantore ejerlavs sydvestlige del. Gårdens jord var afgrænset af Lillesø og Vantore ejerlavsgrense mod vest og kysten mod syd. En mindre vej gik fra gården mod syd, hvorefter den lidt fra kysten drejede mod vest, krydsede Oddebæk og derefter ejerlavsgrensen. Gården lå ca. midt på jordloddet. Gårdens placering er den samme, men grundplanen er ændret fra 4-længet kom-

pleks til et 3-længet. Hegn og markskel er stort set forsvundet, mens vejnettet et fuld ud bevaret. Bækken er blevet reguleret en smule.

Store Sø (udtørret sø), koloniseret land. Efter udskiftningen udtørredes den ved Vantore beliggende Store Sø og benyttedes som hede- og engareal med enkelte småskovområder. En mindre bæk løb derfra og mod øst. I sidste halvdel af det 20. årh. ser man stadig eng og skov som den væsentligste karakteristika for Store Sø. Bækken er væk og man finder i stedet en kanal, der krydser området, hvor søen en gang var.

Sårbarhedsvurdering

Miljøet er yderst sårbart overfor ændringer i bebyggelsesstruktur, infrastruktur samt blokudskiftningens markstruktur ved fx sammenlægning af marker samt nedrivning af ejendommene i området.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Adelby: En hovedlandsby eller moderby, der ikke er opstået ved udflytning.

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud.

Toft: Et indhegnet jordstykke, udskilt af landsbyfællesskabet og beregnet til bebyggelse mv. for en familie. "Toft" indgår ofte i stednavne fra vikingetid.

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom, ofte under 5 tønder land.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

376-095 Tågense

Landsby

Adelby beliggende på den østlige kystside af *ejerlavet*. 1688 er Tågense en mindre landsby på 14 gårde og 8 huse uden jord, liggende langs vejen.

I slutningen af 1800-tallet nedlægges en enkelt gård, men i samme tidsrum etableredes en større samling af primært huse ved kysten i ejerlavets østlige hjørne, SØ for Tågense. Der kommer ikke yderligere bebyggelse til, men Tågense Skole nedlægges.

Ejerlavet er ager- og engorientering.

Der er ikke de store bevægelse af spore i forbindelse med henholdsvis gårde og huse, hvis bebyggelsesstruktur ikke ændres frem til 1996 omend der sker en mindre tilflytning til Tågese Enge. Infrastrukturen i såvel landsbyen som ejerlavet forbliver uændret i perioden 1807-1996, selvom hegn og markskel forsvinder over tid.

Tågese Enge, samling af gårde/huse. En større samling af primært huse var etableret før 1889 ved kysten i ejerlavets østlige hjørne. Bebyggelserne lå spredt ad en østvest gående hovedvej med flere sydligt gående sideveje. Hovedvejen krydses midt i et en nordligt gående vej, der forbinder området med Tågese Landsby. Området er mod syd og øst præget af eng og skov samt nogle mindre kanaler i nordøst og SØ. Den spredte struktur er nogenlunde bevaret omend to huse er væk og hegnene, der adskilte jordlodderne, er også er forsvundet. Kanalen i nordøst er også væk, mens de i SØ er blevet udbygget en smule.

Annalyst, større gård. Gård nordøst for Vantore. Lå på hjørnet af en Nordligt-gående fra Vantore og østvest gående vej syd for gården. Den lå centralt på sin ager med en bæk løbende igennem jordens nordlige spids. Jorden afgrænsedes mod syd af en østvest gående hovedvej fra Vantore og mod nord af et større skovlod. Gårdens placering er den samme, men grundplanen er ændret fra 3-længet kompleks med en yderligere bygning vest for til o. 6 fritliggende bygninger, hvoraf kun den vestlige side af gården er bevaret. Kun den nordsyd gående vej fra Vantore er bevaret. Hegn og markskel er stort set forsvundet.

Annalyst

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet er sårbart overfor ændringer af bebyggelsesstruktur, veje, diger, hegn, omgivelser og arkitektur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

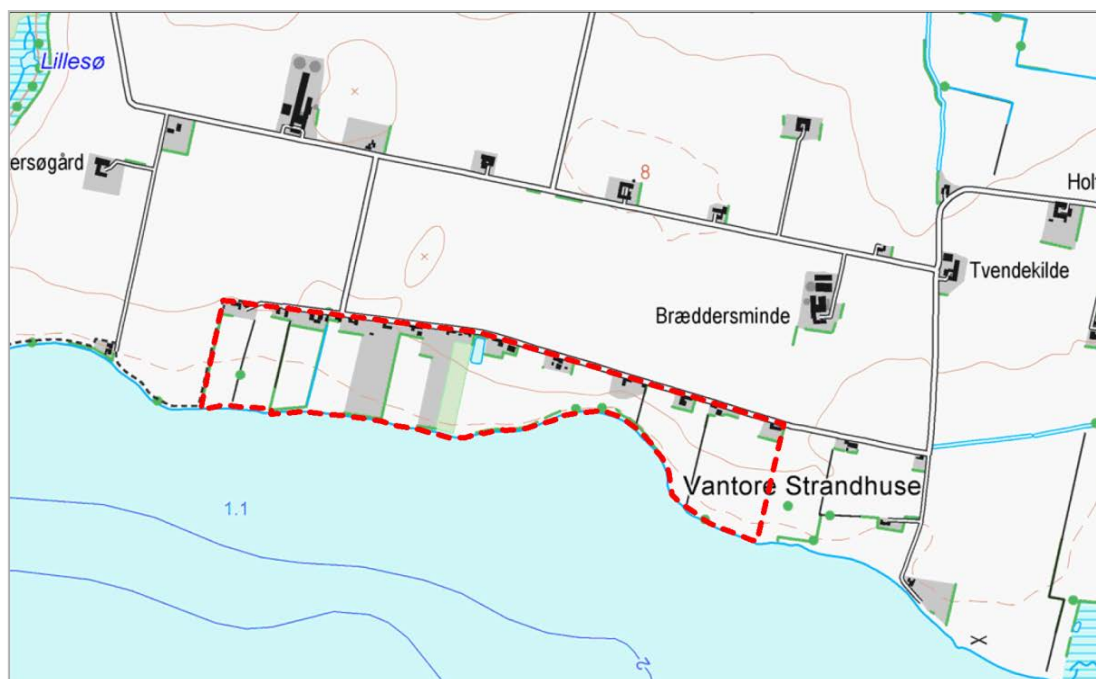
Ordforklaring

Adelby: En hovedlandsby eller moderby, der ikke er opstået ved udflytning.

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

376-096 Vantore Strandhuse

Husmandskoloni

Ved udskiftningen udstykkedes en *husmandskoloni* i ejerlavets sydlige del med 14 jordlodder. Tre af lodderne lå vest for en nordligtgående vej, mens resten befandt sig øst for denne, med to forbindelsesveje mod nord og én mod vest.

Brugene og vejstrukturen er bevaret, mens hegnene, der markerede skellet mellem de enkelte brug er forsvundet sammen med de mindre alleer. Forbindelsesvejen mod øst er blevet til en større vej på lige fod med den nordligtgående, der forbinder området med det øvrige sogn.

Jordstykkerne ved kysten, der ligger i forlængelse af de to marker Øster bys søndre mark og Øster bys mark, kaldes i dag Vantore Strandhuse. Før udskiftningen tilhørte jordstykkerne bønderne i Øst Vantore. Her havde de adgang til engarealer, som de benyttede til bl.a. græsning og rørskær. I forbindelse med *udskiftningen* overtog byens husmænd, småhåndværkere og landarbejdere de små jordstykker langs kysten, da jorden her var ringere end inde i landet. Dermed fik bønderne samlet deres jord i store og bedre markstykker inde i landet og afgav samtidig deres små jordstykker langs kysten.

Jordstykkerne på Strandhus Alleen er smalle og lange. Mod kysten har der historisk set været engarealer, mens der på matriklernes nordlige ende er placeret beboelse – helt op ad vejen.

Et af de velbevarede huse i Vantore Strandhuse. Bindingsværket er dog opmalet og ikke overkalket som oprindeligt.

Matriklerne består stadig af små striber jord, der har bibeholdt deres størrelse i mere end 200 år. Det betyder, at det lille fine kulturmiljø, Vantore Strandhuse, den dag i dag er præget af de markinddelinger og vejstrukturer, som kan føres tilbage til tiden før udskiftningen.

Et andet af husene på vejen.

Sårbarhedsvurdering

Miljøet er yderst sårbart overfor ændringer i bebyggelsesstruktur, arkitektur samt infrastruktur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom, ofte under 5 tønder land.

Statshusmandsbrug: Mindre landbrug oprettet med støtte fra staten iflg. en lov fra 1899 kunne en landmand låne til køb af 4-8 tønder land. Ofte måtte de supplere indkomsten ved andet arbejde.

Husmandskoloni/statshusmandskoloni: Betegnelse for husmandsbrug oprettet samtidig, ofte langs en vej, med husene helt ud til vejen og med lange smalle jordparceller til have, husdyr og jordbrug.

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Udskiftning/stjerneudskiftning/blokudskiftning: Nyfordeling af landbrugsjorden under landboreformerne der startede i slutningen af 1700-tallet.

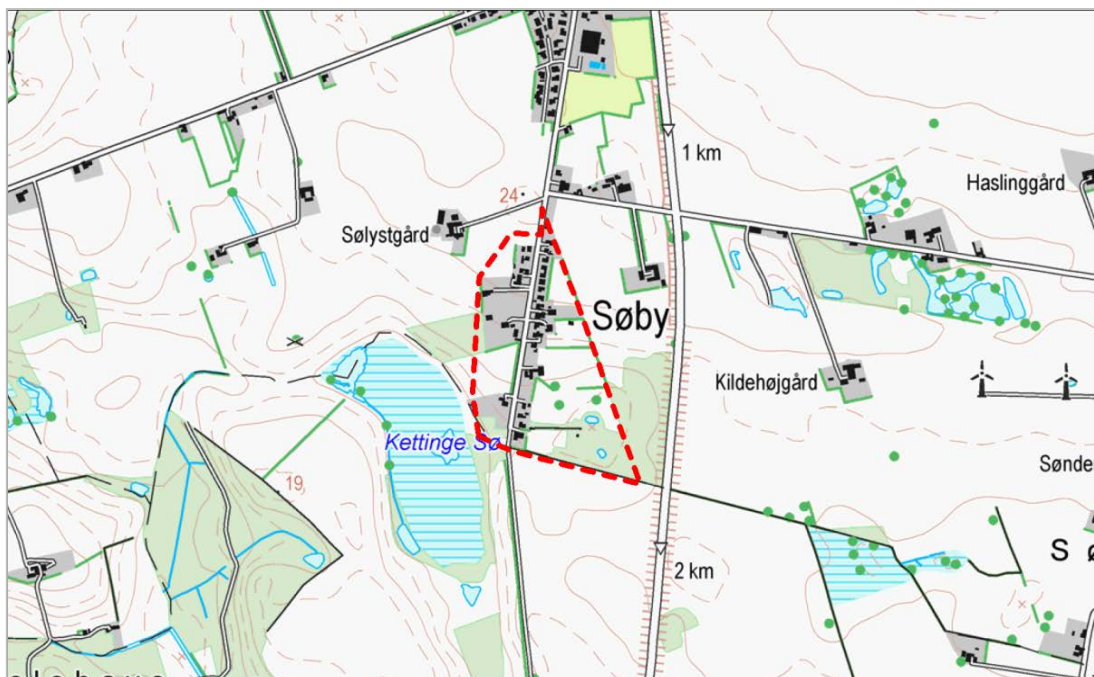
Stjerneudskiftning: Gården bliver liggende i landsbyen og får en trekantet jordlod, hvor spidsen starter ved gården. Typisk i Østdanmark.

Blokudskiftning: Gården får et firkantet stykke jord: her flytter gården ofte med ud.

Landboreformer: De dybtgående forandringer i det danske landbosamfund og landbrug i perioden ca. 1750-1814, der skete på baggrund af en omfattende statslig lovgivning og initiativer fra godsejere og i mindre omfang bønder. Reformene resulterede bl.a. i at mange bønder blev selvejere, altså købte deres gård af herremanden, samtidig blev gårdene ofte udskiftet.

376-097 Søby

Mindre rural by

Mindre rural by syd for Kettinge beliggende op ad ejerlavsgænsen til Nysted Landsogn og Marksø, den senere Kettinge Sø. Byen lå langs en stor SØ-gående vej fra Kettinge og ind i Nysted Landsogn. Omkring 1890 så man 9 brug jævnt fordelt på begge sider af vejen samt en smed som eneste funktionelle bygning. Enkelte småveje.

Byens oprindelige struktur har ikke forandret sig særlig meget. Vejen er blevet reguleret og gjort betydeligt mindre og en stor del bebyggelse til er kommet til, mens smeden er forsvundet. De oprindelige brug er bevaret. Bebyggelsen nærmer sig Kettinge mod nord. Øst for bebyggelsen er der kommet en jernbane med station til. Småveje er bevaret, mens hegn og markskel er forsvundet. Området vurderes velbevaret.

Række af mindre huse i Søby.

Af matrikelkortet ser det ud til at bebyggelsens små matrikler oprindeligt er opstået i forbindelse med udskiftningen. Området er kendetegnet ved husmandsbrug og landhuse. Bebyggelsesstrukturen er uforandret.

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet er sårbart overfor ændringer af bebyggelsesstruktur, veje, omgivelser og arkitektur.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

Rural: Karakteristisk for (bonde)landet, bebyggelse, levevis m.v.

Husmand: Ejeren af et husmandsbrug, den mindste type landbrugsejendom, ofte under 5 tønder land.

376-098 Ålholm

Hovedgård

Hovedgården ligger i den sydlige udkant af sit *ejerlav* og er afgrænset af havet mod syd.

I 1734 blev Ålholm Slot hovedsæde i det tidl. grevskab Christiansholm sammen med Bramsløkke.

En østvest gående vej løber gennem midten af ejerlavet og krydses af en N-gående vej, der udspringer ved hovedgården. *Voldstedet* ligger lige nord for bygningerne.

Yderligere nord for hovedgården finder man Ålholm Avlsgård, der indgår som driftsbygning under hovedgården. Fra o. 1647 var også en smedie tilknyttet gården.

Ejerlavet har omfangsrige skovarealer og nord for hovedgården finder man endvidere Rørsø.

Kun en enkelt bygning lidt vest for hovedbygningen er forsvundet o. 1900, mens resten synes at være bevaret. Vejstrukturen er nogenlunde uændret ligesom en del hegn og alleer er bevaret. Skovarealet både i nord og mod syd er blevet reduceret en smule. En kanal, der løber gennem ejerlavet fra Ålholm Slot og mod NV er ligeledes bevaret.

I 1921 udstykes en husmandskoloni, Ålholm Mark, nordøst for Nysted.

Der er i området mellem Stubberupgård og hovedbygningen samt i dele af Ålholm Hestehave bevaret en del spor efter aktiviteter og anlæg tilknyttet perioden 1960'erne og frem til 1996, hvor der på Ålholm var en populær turist attraktion med veteranbilmuseum, togbane osv. Mellem hovedbygningen og hestehaven er udlagt et større område til en landskabelig have præget af sjældne træsorter - tilplantet i 1830'erne og løbende udbygget med bl.a. havehuse. I landskabet findes en række bygninger der i stil og udformning vidner om den udbygning af herregårdsmiljøet, der fandt sted fra midten af 1800-tallet og frem - bl.a. med nyopførsel af forpagter- og avlsgårde, opførsel af skovfogedboliger og indretning af vandværker osv.

Rørsø (udtørret sø) Efter udskiftningen udtørredes den ved Nysted beliggende Rørsø og benyttedes som hede- og engareal med enkelte kanaler ind til købstaden og fra søens midte mod nord. Et mindre skovområde fandtes i den nordlige del. I sidste halvdel af det 20. årh. er søen helt (færdig) udtørret. De ældre kanaler ses ikke mere, men der er kommet en større nordliggående kanal til på Rørsøs vestlige side. Et skovområde yderligere er kommet til på søens vestlige side. I 2011 blev Rørsø igen vandfyldt og har nu status som sø, beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens § 3.

Stubberupgård, større gård. Gården i sognets sydøstligt del oprettedes efter 1889 under Ålholm (hovedgård i Nysted Landsogn) og hørte derfra til grevskabet Christiansholm, hvormed den blev drevet sammen med Ålholm Avlsgård. Et par driftsbygninger lå desuden på inden for Nysteds ejerlavsgrense. Gården kan dog alligevel siges at have været afgrænset mod sydøst af sognets grænse ved Nysted. Den besad desuden et mindre vådområde mod nord med en sydligt gående (mindre) kanal. En nordsyd gående vej gik gennem gården og førte i begge tilfælde ind i Nysted Landsogn. Kun en lille del af den oprindelige gård er tilbage i dag, mens der i første halvdel af det. 20. årh. bliver bygget til mod nord. Det tilhørende vådområde er i dag et mindre skovområde, ligesom gården omk. 1976 bliver omdannet til Veterinærmuseum og tilføres en sti, som går rundt om gården og mod syd, hvor den samles igen. Museet lukkede i 2008 og samlingerne blev solgt.

Sårbarhedsvurdering

Kulturmiljøet omkring Ålholm er sårbar over for væsentlige ændringer i bygningsmassens arkitektoniske udtryk, i beplantningsstrukturen samt i områdets infrastrukt-

tur. Sporene efter det 20. århundredes aktiviteter er udsatte for at forsvinde, hvilket også er tilfældet med en del af kulturmiljøets bygningsmasse.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.

Ordforklaring

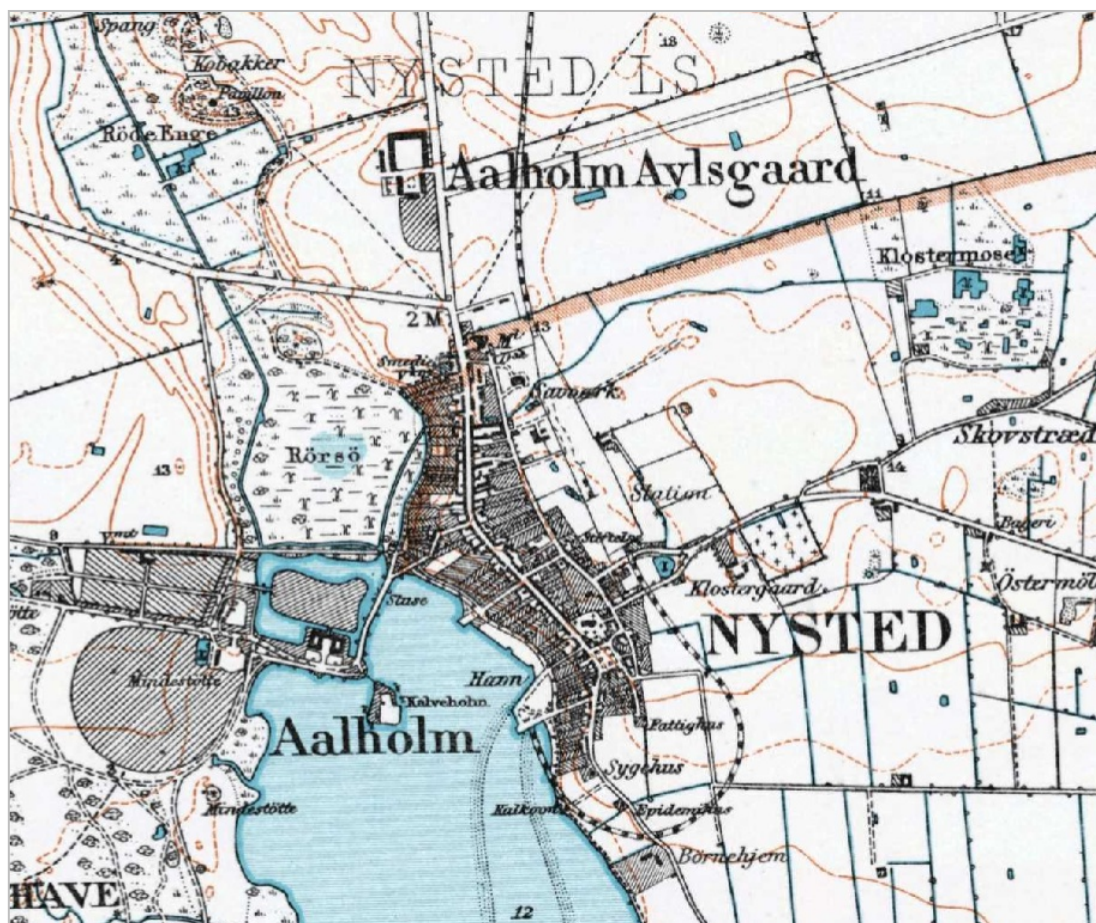
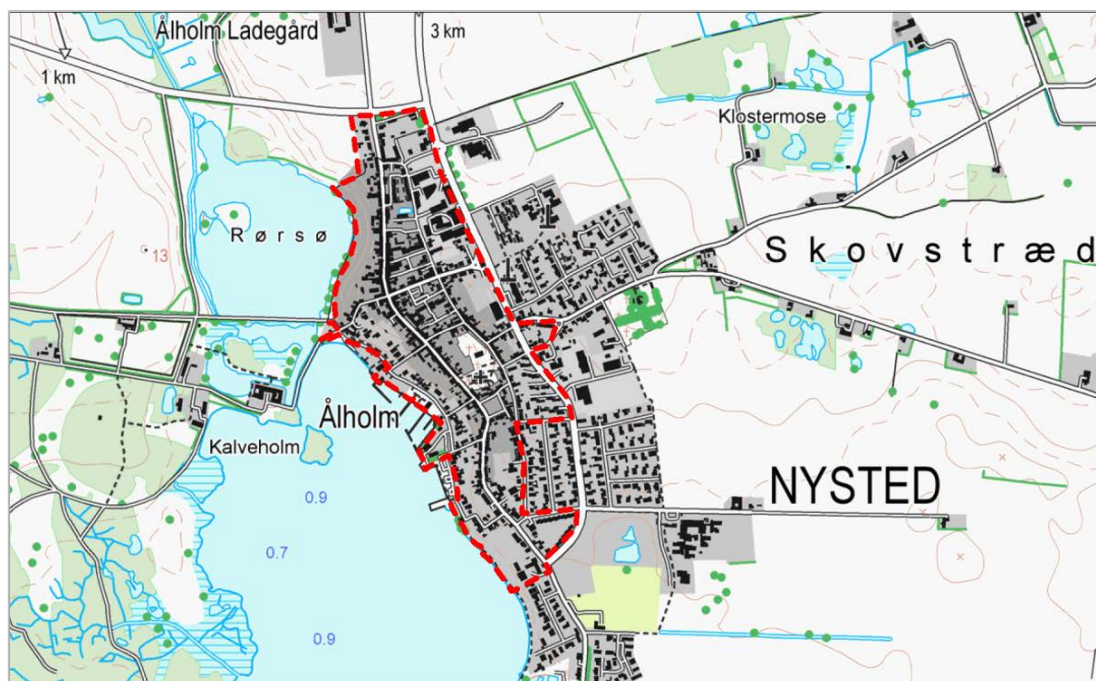
Hovedgård: Godsejerens bolig på godset

Ejerlav er i dag en betegnelse for en del af en ejendoms eller et jordstykkets matrikelnummer. Før udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var det betegnelsen for det fællesskab, som en landsbys gårde havde omkring dyrkningen af landsbyens jorde.

Voldsted: Rester af en borg eller et forsvarsværk fra oldtid eller middelalder.

376-099 Nysted

Købstad

Nysted ca. 1930

Det er muligt at aflæse Nysteds organiske vækst i placeringen af husene langs byens færdselsårer. Det er tydeligt, at mange huse ligger på grunde, der afspejler byens ældste tider, hvor den enkelte byherre lagde huset, som han nu syntes var bedst. Det er denne uforudsigelighed, som gør middelalderbyerne interessante; der

er en uorden i rækkefølgen, men alligevel en tydelig orden, bare af en anden art. Noget, som også gør Nysted bemærkelsesværdig, er de enkelte huse, og det enhedspræg byen har på trods af husenes indbyrdes forskellighed.

Byhuse ud mod torvet

Se publikationen "24 kulturmiljøer i Storstrøms Amt",
www.guldborgsund.dk/da/Borger/Teknik_og_miljoe/Natur/Fortidsminder_og_kulturmiljoer

Se publikationen "Kommuneatlas for Nysted Kommune",
<https://www.kulturarv.dk/fbb/sagvis.pub?sag=9883188>

Købstadskirken og huse ud mod torvet

Sårbarhedsvurdering

Nysted kulturmiljø er særligt sårbar over for væsentlige ændringer i bygningsmassens arkitektoniske udtryk og bebyggelsesstruktur, da evt. ændringer vil sløre den stærke visuelle sammenhæng, der eksisterer mellem havnen, Ålholm Slot og købstadens ældste bygninger.

Kilde: Syddansk Universitet, Museum Lolland-Falster og Guldborgsund Kommune.